

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd



Diplomová práce

Občanská společnost a regionální rozvoj

Renata Hornig

© 2023 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Renata Hornig

Veřejná správa a regionální rozvoj – c.v. Jičín

Název práce

Občanská společnost a regionální rozvoj

Název anglicky

Civil Society and Regional Development

Cíle práce

Cílem práce bude návrh možnosti využití aktivit občanské společnosti pro rozvoj regionu Libereckého kraje. Prvním dílčím cílem bude vyhodnocení rozsahu a formy občanské angažovanosti obyvatel na kulturním, vzdělávacím a společenském dění obce a jeho vlivu na rozvoj regionu. Dalším dílčím cílem bude posouzení kvality života z pohledu rozdílných aktérů, z pohledu občanů a z pohledu rozvoje obcí Libereckého kraje.

Metodika

Teoretická část, aktuální stav problematiky v regionu a charakteristika prostředí bude vycházet ze studia dokumentů. Ohled bude brán také na multidisciplinární přístup, protože ve vztahu k občanům i regionálnímu rozvoji je nutné věnovat pozornost například ekonomickým a sociálním aspektům. Vyhodnocení aktivit občanské společnosti v obci bude provedeno kvantitativním šetřením pomocí dotazníků s obyvateli. Kvalitativní šetření kvality života bude čerpáno z polostrukturovaných rozhovorů s představiteli místní samosprávy a dalších aktérů občanské společnosti. Výsledky budou zhodnoceny, diskutovány a bude stanoven závěr. Osnova: 1. Úvod, 2. Cíl práce a metodika, 3. Teoretická východiska, 4. Charakteristika prostředí 5. Terénní šetření, 6. Výsledky a diskuse, 7. Závěr, 8. Seznam použitých zdrojů, 9. Přílohy

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

občanství, občanská angažovanost, občanská společnost, region, obec

Doporučené zdroje informací

ANHEIER, HELMUT K. *Nonprofit Organizations*. London: Taylor & Francis Ltd, 2014. ISBN 0415550475.

BAUMAN, Z., PETRUSEK, M. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-11-3.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2011, ISBN 978-80-246-1966-8

KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-017-9.

MAJEROVÁ, V., KOSTELECKÝ, T., SÝKORA, L. *Sociální kapitál a rozvoj regionu: příklad Kraje Vysočina*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4093-5.

MÜLLER, K. *Politická sociologie: politika a identita v proměnách modernity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-394-0.

STACHOVÁ, Jana. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-142-2.

WOKOUN, R. *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

Bc. Ing. Pavla Varvažovská, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2022

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 11. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 08. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Občanská společnost a regionální rozvoj" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 29.11.2023

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Ing. Pavle Varvažovské Ph.D. za její zodpovědný přístup při vedení této práce, za cenné rady a pomoc při vypracování této práce. Dále bych ráda poděkovala rodině i svým nejbližším za jejich pomoc a podporu. V neposlední řadě také děkuji všem osloveným respondentům.

Občanská společnost a regionální rozvoj

Abstrakt

Tato diplomová práce na téma „občanská společnost a regionální rozvoj“ se zaměřuje na výzkum vztahů mezi občanskou společností a regionálním rozvojem v Libereckém kraji. Prvním dílčím cílem této práce je realizace analýzy a následné vyhodnocení rozsahu občanské angažovanosti v okruhu společenského, vzdělávacího a kulturního dění obce a posouzení celkového vlivu na regionální rozvoj. Druhým dílčím cílem je zhodnocení kvality života z pohledu občanů a z pohledu obcí v Libereckém kraji. V práci je analyzováno, jak aktéři občanské společnosti chápou a hodnotí kvalitu života a jak se občanská angažovanost na kvalitu života promítá.

V teoretické části této práce jsou šetřeny klíčové pojmy spojené s kvalitou života, s občanskou společností, jejich různé formy a role v demokratickém procesu a regionálním rozvoji.

V praktické části práce je uplatněn kombinovaný výzkumný přístup, obsahující kvantitativní analýzu dat z dotazníkového šetření a kvalitativní rozbory pomocí rozhovorů se zástupci obcí, školství a příspěvkových organizací z oblasti kultury a volnočasových aktivit. Silná a aktivní občanská společnost je pochopitelně důležitým rysem a součástí pro upevnění regionálního rozvoje.

Předpokládá se, že výsledky této práce poskytnou podstatné údaje o angažovanosti občanů v Libereckém kraji a vlivu této angažovanosti na regionální rozvoj lokality. Z těchto poznatků budou formulovány návrhy pro podporu občanské společnosti a zlepšení kvality života v regionu.

Klíčová slova: občanství, občanská angažovanost, občanská společnost, region, obec

Civil Society and Regional Development

Abstract

This diploma thesis on the topic “civil society and regional development” focuses on the research of the relations between civil society and regional development in the Liberec Region. The first sub-goal of this work is the realization of the analysis and subsequent evaluation of the extent of civic engagement in the sphere of social, educational, and cultural events of the assessment of the overall impact on regional development. The second sub-goal is the evaluation of the quality of life from the point of view of citizens and from the point of view of municipalities in the Liberec Region. The thesis analyses how the actors of civil society understand and evaluate the quality of life and how civic involvement is reflected in the quality of life. In the theoretical part of this thesis, the key terms associated with civil society, its various forms and roles in the democratic process, regional development and quality of life are investigated. In the practical part of the work, a combined research approach is applied, including quantitative analysis of data from a questionnaire survey and qualitative analyses using interviews with representatives of municipalities, education, and contribution organizations in the field of culture and leisure activities. Strong and active civil society is, understandably, an important feature and component for strengthening regional development. It is assumed that the results of this work will provide essential data on the involvement of citizens in the Liberec region and the influence of this involvement on the regional development of the locality. Based on these findings, proposals will be formulated to support civil society and improve the quality of life in the region.

Keywords: citizenship, civil society, civil engagement, region, village

Obsah

1 Úvod	11
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce.....	12
2.2 Metodika	12
3 Teoretická východiska	14
3.1 Občanství a občanská společnost.....	14
3.1.1 Postavení občanské společnosti ve veřejné správě.....	20
3.1.2 Vývoj občanské společnosti	21
3.1.3 Občanská společnost v Evropě	23
3.1.4 Angažované občanství.....	24
3.2 Regionální rozvoj.....	25
3.2.1 Regionální politika	26
3.2.2 Strategie regionálního rozvoje.....	27
3.2.3 Strategie regionálního rozvoje – model troj, čtyř a pěti šroubovice	31
3.2.4 Základní princip LEADER.....	32
3.2.5 Role občanské společnosti v regionálním rozvoji	33
3.3 Aktéři v regionálním rozvoji	35
3.3.1 Neziskové organizace a občanská sdružení.....	37
3.3.2 Postavení NO v regionálním rozvoji	38
3.3.3 Participace, angažovanost, motivace v občanské společnosti	39
3.4 Kvalita života.....	40
3.4.1 Měření kvality života.....	40
3.5 Shrnutí poznatků teoretické části	42
4 Charakteristika prostředí	43
4.1 Liberecký kraj, jeho regionální a sídelní struktura	43
4.1.1 Ekonomický přehled Libereckého kraje.....	47
4.1.2 Cestovní ruch.....	52
4.1.3 Aktéři Libereckého kraje.....	54
4.1.4 Charakteristika obcí Vysoké nad Jizerou a Rovensko pod Troskami	54
4.1.5 Občanská společnost v Libereckém kraji	59
5 Terénní šetření	61
5.1 Kvantitativní výzkum	61
5.2 Kvalitativní výzkum	61
5.3 Dotazníkové šetření 1. úroveň	62
5.4 Dotazníkové šetření 2. úroveň	64
5.5 Dotazníkové šetření 3. úroveň	67

5.6	Výsledky polostrukturovaného rozhovoru.....	74
6	Výsledky.....	84
6.1	Výsledky kvantitativního šetření – zástupci zájmových skupin	84
6.2	Výsledky kvantitativního šetření – členové zastupitelstva	85
6.3	Výsledky kvantitativního šetření – polostrukturovaný rozhovor.....	86
6.4	Vyhodnocení, doporučení	88
7	Závěr	93
8	Seznam použitých zdrojů	96
9	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk.....	100
9.1	Seznam obrázků	100
9.2	Seznam tabulek	100
9.3	Seznam grafů	100
9.4	Seznam použitých zkratk	101
10	Přílohy	102

1 Úvod

Občanská společnost a regionální rozvoj představují dvě ústřední složky moderní společnosti, jež mají oboustranný vliv na sílu a hledisko komunit místní, regionální a národní úrovně. Se stále více se vyvíjející důležitostí občanské participace do veřejných záležitostí dosahuje studium vzájemného propojení mezi občanskou společností a regionálním rozvojem větší důležitosti.

Cílem této diplomové práce je hlouběji pochopit utváření občanské společnosti a způsob jejího vlivu na regionální rozvoj, a naopak vlivu regionálního rozvoje na občanskou společnost. Zaměřuje se na konkrétní dění dvou obcí Libereckého kraje, a to Rovenska pod Troskami a Vysokého nad Jizerou, které svou bohatou historií a charakteristickými požadavky představují zajímavé objekty studia.

V dnešní době, kdy občanská společnost musí reagovat na globální výzvy, mezi které lze zahrnout ekonomické obraty, sociální odlišnosti, environmentální problémy a demokratické participace, se podstatným faktorem při odhalování přijatelných a inkluzivních východisek stává spojitost mezi občanskou společností a regionálním rozvojem. Tato práce má odpovědět na možné otázky ohledně vlivu aktivní občanské společnosti na formování a uplatnění politik, které reagují na požadavky a ambice občanů a jak regionální rozvoj může formovat prostor pro dynamickou a aktivní občanskou společnost.

Práce standardně postupuje od teoretického rámce přes popis metodologie až k prezentaci a analýze empirických výsledků. Závěr diplomové práce je věnován vyjádření doporučení a návrhům pro další praxi ve sféře podpory občanské společnosti a regionálního rozvoje v Libereckém kraji.

2 Cíl práce a metodika

Druhá kapitola uvádí cíle práce a metodický postup, jehož pomocí jich má být dosaženo.

2.1 Cíl práce

Cílem práce je návrh možnosti využití aktivit občanské společnosti pro rozvoj regionu Libereckého kraje.

První dílčí cíl je vyhodnocení rozsahu a formy občanské angažovanosti obyvatel na kulturním, vzdělávacím a společenském dění obce, identifikace klíčových faktorů, které ovlivňují úroveň občanské participace a jejich vlivu na rozvoj regionu.

Druhý dílčí cíl je posouzení kvality života z pohledu rozdílných aktérů, z pohledu občanů a z pohledu rozvoje obcí Libereckého kraje. Dále je v práci zkoumáno, jak občanská participace ovlivňuje vnímání a skutečnost kvality života.

2.2 Metodika

Pro dosažení uvedených cílů je využit kombinovaný výzkumný přístup, který zahrnuje kvantitativní a kvalitativní metody.

Z důvodu identifikace existujících směrů a vztahů jsou v práci prověřována statistická a demografická data o regionálním rozvoji Libereckého kraje, konkrétně obcí Rovensko pod Troskami a Vysoké nad Jizerou.

Pro sběr kvantitativních dat o rozsahu občanské participace a vnímání kvality života je provedeno dotazníkové šetření mezi občany a zástupci zastupitelstev Libereckého kraje. Dotazník je směřován na jejich aktivní účast ve společenských, kulturních, dobrovolnických a volnočasových aktivitách, přístup k veřejnému dění, chápání kvality a důležitosti komunitního života.

Použitá metoda kvalitativních rozhovorů s občany, zástupci obcí a členy občanských organizací slouží pro hlubší pochopení, zachycení souvislostí, nebo naopak rozdílů v občanské angažovanosti.

V neposlední řadě je součástí této práce porovnání kvantitativních a kvalitativních dat. Porovnání dat je k dispozici pro identifikaci modelů, rozdílů a podobností v občanské participaci v těchto dvou obcích Libereckého kraje.

Použitá metodika nám umožňuje dosažení celkového vnímání vztahu mezi občanskou společností a regionálním rozvojem a přispívá k informované diskusi.

3 Teoretická východiska

Teoretická východiska byla zaměřena na definování pojmů občanská společnost a koncepci regionálního rozvoje. Pojem občanská společnost se začíná používat v 18. století, přestože institut občana je naší soudobé společnosti znám již ze starověku. Samotný pojem občanská společnost je obsáhlým pojmem zkoumaným sociálními vědami, především pak politickou sociologií.

Občanská společnost je základním stavebním kamenem každého moderního demokratického státu. Vztahuje se na všechny formy společenských činností jednotlivců i skupin, jež ovšem nemají přímou spojitost se státní správou či jejími orgány a nejsou jimi řízeny. Organizace občanské společnosti vychází ze své vlastní organizační struktury, jejíž členové dobrovolně slouží obecnému zájmu prostřednictvím demokratického procesu, jehož účelem je být prostředníkem mezi občany a institucemi veřejné správy.

Ve Smlouvě o fungování Evropské unie (dále jen EU) v článku 15 je úlohou občanské společnosti správa věcí veřejných v EU. V článku 11 Smlouvy o Evropské unii je vyzdvihováno, že EU musí udržovat otevřený, transparentní a pravidelný dialog s organizacemi občanské společnosti (např. při přípravě návrhů právních předpisů EU). Organizacemi občanské společnosti dle tohoto článku jsou nevládní organizace (např. organizace zaměřené na ochranu životního prostředí, ochranu zdraví), sociální partneři (např. zaměstnavatelé či odborové organizace) nebo základní organizace (např. tělovýchovná hnutí či rodinná seskupení).

Evropský hospodářský a sociální výbor zastupuje organizace zaměstnanců a zaměstnavatelů na úrovni EU a zastává významnou roli v procesu tvorby právních předpisů EU. K dalšímu zapojení sociálních partnerů do rozhodovacího procesu jsou zřízeny výbory pro odvětvový sociální dialog.

Evropská komise pravidelně spolupracuje s nevládními organizacemi prostřednictvím iniciativ jako je dialog EU se zúčastněnými stranami nebo program „Progress“. (Smlouva o Evropské unii)

3.1 Občanství a občanská společnost

„Pojem občanské společnosti je možno na neobecnější rovině pojmut jako problém vztahů soukromé a veřejné sféry. Jde zejména o charakter vztahů mezi sférou politického rozhodování, sférou trhu a sférou (aktivní) občanské veřejnosti.“ (Müller, 2016)

Zjednodušeně lze ideu občanské společnosti z historického pohledu například chápat jako boj stredoevropských disidentů jako byl Václav Havel, Adam Michnik a dalších, jako nástroj boje za lidská a občanská práva, ale později i za důležitou součást utváření politického života jak jednotlivých občanů, tak při vzniku nových skupin a společenství. Tato idea je platná jak pro národní občanskou společnost, tak i pro společnost evropského rozměru. (Müller, 2016)

Sílu občanské společnosti dobře popsal Jaroslav Spurný: „*Může být člověk nadlouho spokojený ve svém soukromí, když má vážné výhrady vůči směřování „své“ společnosti a vůbec nevěří těm, kteří spravují veřejný život? ... A jak to, že Češi umí soukromou existenci, ale selhávají ve svém veřejném prostoru?*“ (Müller, 2016)

Občané žijí své individuální životy, nelze v žádném případě oddělit tento život od veřejného prostoru, který jasně a zřejmě formuje a definuje náš občanský život. Často je občanská společnost považována za jakýsi morální náboj, obzvláště při významných změnách v uspořádání nových společenstev či států. Protipólem tohoto morálního chápání občanské společnosti je názor Karla Marxe, který ji chápe spíše jako autonomní sféru ekonomických aktivit. (Müller, 2016)

„*V demokratických zemích je dovednost sdružovat se dovedností základní: na jejím rozvoji závisí rozvoj všech ostatních.*“ (Alexis de Tocqueville – Müller 2016)

Přeneseně slovy Davida Attenborougha „*V tomto světě může druh prospívat jen tehdy, když se daří i všem kolem.*“

Za renesanci zkoumání a zájmu o občanskou společnost je považován přelom 70. a 80. let minulého století. Příčinami zájmu jsou zejména:

- boj proti totalitním (komunistickým) režimům ve střední a východní Evropě,
- zhroucení režimů na přelomu 80. a 90. let, které byly rychle vybudovány po pádu komunistických režimů, ale byly příliš překotné ve snaze vyrovnat se rychle západu,
- spor o krizi státu blahobytu (přílišná péče státu je příčinou poklesu angažovanosti občanské společnosti, jakési „zpoždění občanů“),
- reakce na nové formy sociální mobility a kulturních změn, které s sebou přináší globalizace. (Müller, 2016)

Můžeme odlišit tyto přístupy ke konceptu občanské společnosti:

- sociokulturní
 - generalistické pojetí
 - maximalistické pojetí
 - minimalistické pojetí
- redukcionistický (ekonomický)
(Müller, 2016)

Občanství

Občanství je spojitost osoby a státu vymezující vzájemná práva a povinnosti, mezi něž patří především právo občana na ochranu ze strany státu a úkoly občana jako loajalita státu, závazek k jeho obraně, konání určitých funkcí a dodržování právních předpisů státu i mimo jeho území.

Dle sociologického slovníku byl občan člen svobodného společenství obyvatel antických městských států, v těchto městských státech byla moc vázána na normy zákona. Základní rozpor mezi občany a neobčany byl ovlivněn zapojením se do soustavy původní držby. Pouze občan, tedy svobodný člen společnosti, měl občanství. Od 12. století dochází k percepci Římského práva, stejně jako k akceptování Aristotelovy politické teorie, v níž je koncepce občanství a občanských mravností rozpracována. Nová podoba občanství se objevuje až se vznikem moderních států na přelomu 18. a 19. století. (Velký sociologický slovník, 1996)

V užším slova smyslu znamená pojem občan vlastní příslušenství k určitému společenství. Je tedy členem dané obce, komunity a státu. Občanem je člověk pouze v rámci určitého ústavního zřízení, které vymezuje práva a povinnosti s občanstvím spojená.

V širším slova smyslu být občanem obsahuje vědomé převzetí a opravdové plnění odpovědnosti jednotlivce za celek, souvisí s tím i morální závazek každého z nás vůči společnosti, v níž žijeme.

A proto být občanem státu není jen příslušnost ke státu (tj. naplnění formálních, většinou právních předpokladů, které umožňují stát se příslušníkem daného státu), ale vyjadřuje se tím i vztah člověka ke státu (tj. konkretizování práv a povinností), vycházející z pocitů občana vůči občanství. Být občanem tak není jen právo volit své zástupce (za

určitých podmínek, především po dosažení zletilosti), ale také podle svého smýšlení toto právo využít a být aktivní ve věcech veřejných a občanských.

Postavení občanů obce formuluje Zákon o obcích č. 128/2000 Sb. Občana obce definuje jako fyzickou osobu, která je občanem České republiky a zároveň je v obci hlášena k trvalému pobytu.

Skovajsa označuje občanství jako členství v určitém politickém společenství, nejčastěji státu, spojené s právy a povinnostmi. Občanství neznamena jen pasivní státní příslušnost, ale také aktivní zapojení do výkonu suverénní moci.

Pojetí občanství a občanskosti lze rozlišovat dle politické ideologie. Republikáni a radikální demokraté požadují přímé zapojení občanů do politického rozhodování na všech úrovních, oproti tomu příznivci zastupitelské demokracie redukovat účast občanů na volby. Zásada občanskosti je kompatibilní s oběma pohledy, častěji se k ní samozřejmě hlásí reprezentanti přímé účasti občanů na politickém rozhodování. (Skovajsa, 2010)

Občanská společnost

Občanská společnost má mnoho podob podle toho, jakou definici si vybereme. Nejčastěji si můžeme vybírat mezi třemi odpověďmi na otázku: Co je občanská společnost?

- demokracie,
- nevládní sféra spolupracující společnosti a trh,
- hodnotová komunita (Müller, 2002)

Všechny tyto tři odpovědi se v různých variacích objevují v české i světové literatuře. Pojem občanská společnost je vázán na hodnotový rámec, který má svůj původ už v Antice (*societas civilis*) a postupně se promítá skrze myšlenky osvícenců (Montesquieu, Locke) i dalších významných evropských a amerických myslitelů (Hegel, Tocqueville, Habermas, Havel). Velmi přehledně vývoj definic občanské společnosti definuje Mary Henrietta Kaldor: představuje dvě historické a tři současné definice občanské společnosti, které ukazují celkový rozsah tohoto pojmu.

Nejdřív tedy ty historické:

- *societas civilis* – původní význam pojmu znamená občanskost, zdvořilost, minimalizaci násilí ve společenských vztazích, odkazuje na Antiku. Znamená vládu se souhlasem jednotlivců a právní stát. Tento koncept se vymezuje vůči neobčanským společnostem, absolutistickým říším a válce,
- buržoazní společnost (*Bürgerliche Gesellschaft*) - toto pojetí je historicky a bytostně spojeno se vznikem kapitalismu (zde je odkaz i na inspirace Johnem Lockem). Jeho autoři se domnívali, že nástup tržní společnosti umožnil vznik důležitosti jednotlivce. Ten je nezbytnou podmínkou vzniku občanské společnosti (dále jen OS). Trh, společenské třídy, občanské zákony a dobročinné organizace byly součástí občanské společnosti. Zároveň je v tomto pojetí poprvé OS dávana jako protiklad státu.

Mezi soudobé definice Kaldor představuje tyto:

- aktivistická verze OS – někdy je označována za post-marxistickou nebo utopistickou verzi konceptu OS. Tato definice předpokládá právní stát, ale zároveň trvá na nejen omezování, ale i přerozdělování moci. Představuje radikalizaci demokracie, zdůrazňuje participaci a autonomii. OS zde znamená aktivní občanství, organizace mimo formální politické struktury a zvýšené příležitosti pro jednotlivce ovlivnit vlastní životní podmínky. Je tedy spojená s občanskými hnutími,
- neoliberální verze OS – po roce 1989 zástupci neoliberalismu začali popularizovat termín OS jako něco, co již na Západě nebo dokonce v USA existuje. Tuto verzi lze označit jako politiku *laissez faire* – tržní chápání politiky. Podle ní se OS tvoří sdružováním. Jedná se o neziskový, dobrovolný či třetí sektor, který nejen omezuje moc státu, ale často supluje stát v jeho funkcích (dobrovolná či dobročinná sdružení plní funkce v sociálních službách, na které stát už nemá zdroje),
- postmodernistická verze OS – opouští univerzalizmus aktivistické a neoliberální verze, má jeden univerzální princip – toleranci. OS je arénou pluralismu a protestování, je také zdrojem jak občanskosti, tak neobčanskosti. Někteří postmodernisté kritizují koncept OS jako evropocentrický – jako produkt specifické západní kultury, která je vnucovaná zbytku světa. Představitelé doporučují přeformulovat koncept OS tak, aby zahrnoval více komunální aspekty politické kultury. Další argumentují tím, že společnost klasického islámu představovala typ

OS, která balancovala význam náboženství, trhu (bazaar) a panovníka. (Kaldor, 2003)

Funkce občanské společnosti

Funkce OS dle Potůčka rozdělujeme do pěti základních bodů.

Servisní funkce popisuje OS jako dodavatele služeb pro celou společnost. V mnoha případech na sebe přebírá závazky vůči občanům v oblastech, které nejsou z různých důvodů pokryty soukromým ani veřejným sektorem. Často tyto služby není schopen poskytnout v takové kvalitě privátní ani veřejný sektor.

Další funkcí je *inovační funkce*. Tato funkce v podstatě řeší problém nových situací, na které dosud není znám návod. Ve většině případů se jedná o experimentování, s čímž jsou spojená velká rizika během praktikování nových neověřených postupů. (Potůček, 2005). Skovajsa vyjadřuje možnost následného převzetí těchto postupů privátním a veřejným sektorem. (Skovajsa, 2010)

Další podstatnou funkcí je *funkce ochrany práv a sociální změny*. Ta představuje ochranu členů občanské společnosti proti přesile státního aparátu, privátních organizací a majoritních skupin, ale také jednotlivých narušitelů platného normativního řádu. Pomáhá v prosazování společenských změn, které jsou v zájmu skupiny a široké veřejnosti. Sdružuje občany a je jakýmsi prostředníkem mezi občany a světem politiky.

Expresivní a školící funkce jsou prostorem pro poznávání zájmů náboženských, etnických, kulturních, globálních, regionálních, lokálních atd. V tomto prostoru se občané zdokonalují a učí se tyto zájmy poznávat a prohlubovat své znalosti.

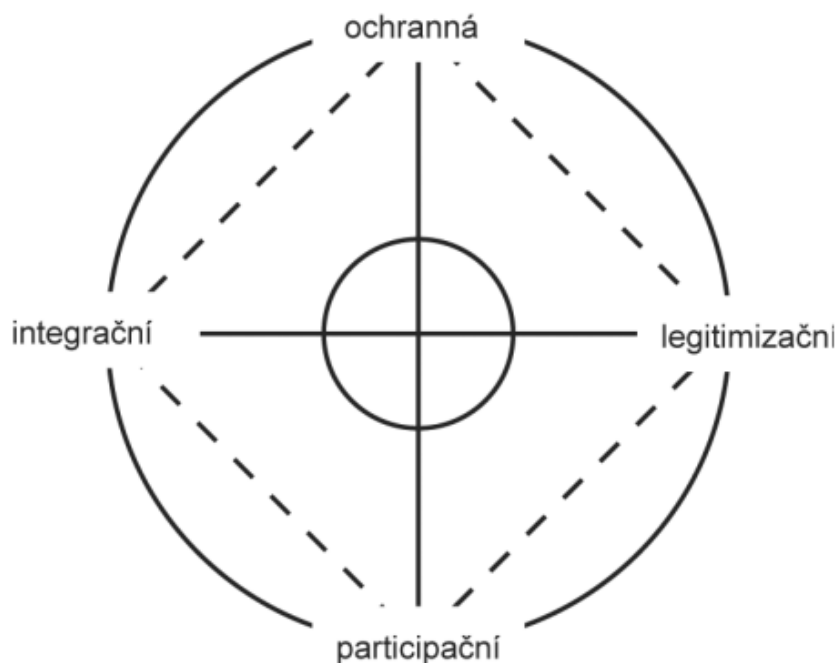
Poslední funkcí dle Potůčka je *komunitní a demokratizační funkce*. Tato funkce vyjadřuje posilování smyslu pro solidaritu a komunitu. Podněcuje občany k účasti na veřejné politice. OS mají podíl na tvorbě různých společenství, podílejí se na tvorbě společenských hodnot a norem chování, podporují sebevědomí občanů a podněcují k využívání privátních zdrojů pro veřejně prospěšné činnosti. (Potůček, 2005)

Skovajsa k předešlým funkcím občanské společnosti dodává *funkci charitativní – přerozdělovací*. Díky této funkci je vytvořena půda pro charitativní činnosti, na které občanská společnost zastává funkci prostředníka v přerozdělování zdrojů. Občanská společnost zde podporuje menšiny a znevýhodněné občany a přerozděluje zdroje od bohatších k chudším. (Skovajsa, 2010)

Müller formuluje čtyři hlavní funkce občanské společnosti:

- *funkce ochranná*, zde OS představuje výrazný protiklad proti nechtěné rozpínavosti státu,
- *legitimizační funkce*, která je podstatná pro zákonitost státní moci jako takové,
- *funkce integrační*, která podporuje pospolitost občanské společnosti,
- poslední významnou funkcí dle Müllera je *funkce participační* – tato funkce představuje možnost zapojení se do správy věcí veřejných. (Müller, 2008)

Obrázek 1 Funkcionální dimenze ve vztahu občanské společnosti a státu



Zdroj: Müller, 2016

3.1.1 Postavení občanské společnosti ve veřejné správě

Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., nejvyšší dokument ústavního pořádku, hovoří o vztahu, respektive právech a povinnostech občana a státu takto:
„Občané mají

Čl. 20

(1) Právo svobodně se sdružovat je zaručeno. Každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích.

- (2) Občané mají právo zakládat též politické strany a politická hnutí a sdružovat se v nich.*
- (3) Výkon těchto práv lze omezit jen v případech stanovených zákonem, jestliže to je v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých.*
- (4) Politické strany a politická hnutí, jakož i jiná sdružení jsou odděleny od státu.*

Čl. 21

- (1) Občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců.*
- (2) Volby se musí konat ve lhůtách nepřesahujících pravidelná volební období stanovená zákonem.*
- (3) Volební právo je všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním. Podmínky výkonu volebního práva stanoví zákon.*
- (4) Občané mají za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím.*

Je zde zřejmá podpora vzniku občanské společnosti, participace a angažovanosti a současně je jistou protiváhou či kontrolou zdravé veřejné moci a tím je snaha o zajištění demokracie.

3.1.2 Vývoj občanské společnosti

Historii české občanské společnosti lze rozdělit do tří charakteristických období až po čtvrté období současné. (Müller, 2008)

Rakouské období

- typické pro rakouské období jsou vnější a vnitřní faktory, které ovlivňovaly formování společnosti: jsou jimi zejména faktory kulturní, socio-ekonomické a politické povahy. Vlivy Německa a Rakouska jsou významnými činiteli vývoje české OS.

První Československá republika

- po rozpadu Rakousko-Uherska se vznikající československý stát snažil o vytvoření demokratického politického systému a stabilní společnosti. Československá republika přijala demokratickou ústavu, která zaručovala občanské svobody, právní rovnost a demokratické instituce. Díky budování moderní průmyslové ekonomiky se zvyšovala životní úroveň občanů, rozvoj

městských center, československé kultury a vzdělání. Vznikala významná literární a umělecká hnutí a vzdělání bylo považováno za klíčový prvek rozvoje občanské společnosti.

Komunistické období

- je paradoxem, že v tomto období je organizovanost OS značná, mnohem větší než dnes. Každý občan byl ve dvou až třech organizacích. Nicméně nejen odstranění soukromého vlastnictví a oddělení soukromého a veřejného života vedlo k hluboké morální krizi ve společnosti a k nastolení dvojí morálky (veřejné a soukromé). Slušnost se stala soukromou cností (v rámci rodiny) a naopak ve veřejné správě převládalo spíš dle Holého barbarství. (Müller, 2016)

„Tři specifická historická období ve vývoji české občanské společnosti můžeme s trochou smyslu pro historickou dialektiku charakterizovat následovně: 1) rakouské období: odstátnění společnosti; 2) první republika: zespolečnění státu; 3) období socialismu a vlády KSČ: zestátnění společnosti a její následné opětovné odstátnění. Připomíná to Nietzscheovu teorii věčného návratu stejného a posiluje přesvědčení kulturních deterministů o tom, že jsme zajatci vlastních dějin (path dependancy). Je to však příběh s otevřeným koncem, a ať už se bude vyvíjet jakkoli, zdá se být zřejmé, že vzájemná podpůrná a tvořivá dynamika ve vztahu občanské společnosti a státu, která by umožnila nalézání odpovědné a legitimní politické autority a udržování stabilních a efektivních politických institucí, se v Československu (respektive v českých zemích, ale i v celé střední Evropě) dosud neměla šanci dostatečně rozvinout.“ (Müller, 2016)

Obnova demokracie a budování občanské společnosti po roce 1989

Období po roce 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu v Československu, bylo klíčové pro obnovu demokracie a budování občanské společnosti. Vznikla a posílila občanská společnost, která hrála klíčovou roli v procesu demokratizace. Občanská sdružení, nevládní organizace a média představovaly důležitou úlohu v monitorování politiky a zastupování občanských zájmů. Společnost prošla změnami v hodnotách, názorech a životním stylu v důsledku otevřenějších politických a společenských podmínek. Docházelo k rozvoji kultury, umění a svobodného myšlení.

Sociolog Ralf Dahrendorf (1991) po ukončení komunismu ve střední Evropě byl přesvědčen, že budování občanské společnosti a sociálních a kulturních předpokladů

demokracie bude trvat nejméně tři celé generace, tedy 60 let. Stejný sociolog si klade otázku, zda lze budovat „tvůrčí chaos“ občanské společnosti. (Müller, 2016) Toto prohlášení se velmi podobá názoru T. G. Masaryka z roku 1918 - ten odhadoval stabilitu demokracie na 50 let. Z dnešního pohledu se tyto odhady, které byly považovány za pesimistické, zdají spíše optimistickými. (Müller, 2016)

„Sociální vědci opakovaně poukazují na to, že hlavním problémem rozvoje demokracie v ČR je veřejné opovrhování institucemi. S tím nelze než souhlasit. Ve svobodné společnosti je nutné, aby veřejnost přijala instituce za své. Aby se občané cítili za jejich stav odpovědni, a pokud nejsou spojeni s jejich stavem, aby dokazovali, že se umí pokoušet o nápravu.“ (Müller, 2016)

Občanská společnost je považována za zdravou součást vyspělé a demokratické společnosti. Vede k odpovědnosti občanů a má silnou participační a integrační funkci. Lze s nadsázkou říct, že vlastenectví a přijetí zodpovědnosti i za věci veřejné, tedy přijetí veřejné správy jako společného úsilí společnosti, má z historického hlediska nejen ochrannou funkci před radikalismy, osobními či skupinovými zájmy ať již ekonomických či politických, tak zároveň posiluje spolurozhodování nad každodenními věcmi společenského života, jehož je každý občan součástí. To podporuje i Müller *„pocit zodpovědnosti za politické instituce občanské kompetence předpokládá i posiluje a pracuje ve prospěch institucí, které jsou otevřené a odpovědné zájmům „svých“ občanů.“* (Müller, 2016)

Instituce prozatím postrádají respektovanou a užitečnou servisní funkci, která chrání občany a usnadňuje jim život. Spoluzapojením do věcí věřených bude tato funkce přirozeně posilována. Anthony Giddens hovoří o tom, že občané musí být schopni investovat svou důvěru ve veřejné instituce – to je základ demokracie.

3.1.3 Občanská společnost v Evropě

Jak bylo zmíněno v úvodu této práce občanská účast, angažovanost a zájem o věci veřejné jsou žádanými a chtěnými prvky evropského, demokratického a dynamického vývoje zdravé společnosti.

„Chtějí-li si Evropané zachovat svoji politickou suverenitu, potřebují pěstovat evropskou občanskou společnost a evropskou identitu (ačkoliv použití plurálu v obou případech by bylo vhodnější). Evropskou občanskou společnost potřebujeme především z důvodu transformací národních států.“ (Müller, 2016)

Ať již jsou různé názory a pohledy na národní a evropská společenstva, jejich kritika či podpora v oblasti OS a její významné roli jsou názory jednotné. Koordinace OS je klíčová ke zvládnutí globálních výzev i těch národních. (Müller, 2016)

3.1.4 Angažované občanství

Angažované občanství nebo aktivní občanství vyjadřuje aktivní zapojení občana v souladu s právními předpisy daného státu.

Dále vyjadřuje také přesvědčení organizací a vzdělávacích institucí, které uplatňují názor, že všichni aktéři občanství (organizace, občané) mají dané role a úkoly vůči společnosti. Angažovaní občané se mohou svými aktivitami podílet na změnách svých komunit.

Dle Potůčka jsou čtyři typy sektorů, které usměrňují angažovanost občanů:

- soukromý neformální sektor,
 - soukromý komerční sektor (neformální skupiny, komunity, rodiny),
 - stát,
 - občanský sektor (organizace občanského sektoru, neziskové organizace, asociace).
- (Potůček, 2007)

Frič popisuje angažovanost – participaci v širším významu jako občanskou participaci a v užším jako politickou participaci. Občanská participace – angažovanost je jakákoliv dobrovolnická činnost se záměrem ovlivnit věci veřejné. Politická participace – angažovanost obsahuje pouze politické rozhodování.

Participace je velice rozsáhlá, co se týče aktivit občanů. Jejich formy se mění spolu s vývojem společnosti. Z tohoto hlediska bylo navrženo rozlišování participačních aktivit občanů na konvenční a nekonvenční. Konvenční zahrnuje činnosti jako – účast v předvolební kampani, kontakty s politiky, diskutování o politické situaci, hlasování ve volbách. Nekonvenční zahrnuje nestandardní formy ovlivňování politiky jako jsou petice, stávky, demonstrace. (Frič, 2022)

Občané se v aktivitách společenského života angažují pomocí existence komunit. Součástí komunit se stávají díky společným zájmům, problémům lokalit, životním situacím. Díky jejich zapojení do společenského života je pro ně snadnější navazování důležitých

sociálních vazeb. K tomu jim napomáhají aktivity při organizování různých kulturních, zájmových nebo sportovních akcí. Většinou se jedná o sportovní kluby, chovatelské, hasičské sbory, myslivecké spolky a ostatní zájmové svazy. (Potůček, 2005)

Oproti těmto zájmovým svazům zde působí dobrovolné organizace, které i přes svůj nižší počet členů mají velký vliv na veřejnou sféru. Potůček o těchto organizacích hovoří jako o Nových organizacích občanského sektoru takto: „*Nové organizace občanského sektoru (založené po roce 1989) se orientovaly převážně na řešení „netradičních“ problémů (lidská práva, bezdomovectví, sociální péče, ekologie...)*.“ (Potůček, 2005)

Zde nelze nezmínit, že důvěra a instituce jsou silně propojeny a angažovanost je přímo ovlivněna mírou důvěry či nedůvěry v instituce.

Trend moderní doby směřuje od bádání nad sociologickými principy propojením institucí a občanů spíše směrem k jejich vzájemným interakcím a dynamickým vnitřním změnám. (Müller, 2016)

3.2 Regionální rozvoj

Regionální rozvoj lze chápat jako dlouhodobou systematickou snahu o snižování rozdílů mezi regiony. Je představován komplexem procesů probíhajících v dynamickém systému regionu. Pro ovlivňování a řízení těchto procesů je nezbytný systémový přístup (Skokan, 2004). Ministerstvo pro místní rozvoj definuje regionální rozvoj jako socioekonomický a environmentální potenciál a konkurenceschopnost regionů, která vede ke zvyšování životní úrovně a kvality života obyvatel regionu. Samotné **regiony** lze chápat a určovat buď geograficky na základě určitého historického územního vymezení či dle určitých společenských charakteristik, zvyklostí, demografie. Termín „region“ nebo též původně rajón se používá již dlouhou dobu. Tento pojem se používá v různých kontextech s ohledem na jeho definici územní či významovou. Tento problém různého chápání termínu region lze překonat tím, že region pochopíme jako komplex vznikajících regionálních diferenciací krajinné sféry. Analýza a klasifikace regionů je tradičním a současně vysoce moderním úkolem regionalistiky. Vědní obor regionalistika se zabývá regionální politikou, zkoumáním vlivů působících na vznik, změnu a řešení regionálních disparit. Regionalistika je synonymem pro regionální vědy a je chápána jako rámcový a souhrnný vědní obor zabývající se studiem prostorových jevů, procesů a vztahů. Samotná regionalizace je činností směřující k vymezení regionů. Podle cíle a druhu sféry či prostoru, který se vymezuje

a rovněž v závislosti na historickém vývoji geografie jakožto vědy, na celkové úrovni poznání a individualitě vědce se tato činnost opírá o různé vědecké metody. Regionalizace je zpracováním informací o rozmístění předmětů (budov, sídel) a jevů na zemském povrchu daného zkoumaného území. Účelem regionalizace je stanovení charakteristických rysů, procesů a způsobů vývoje a vazeb, aby byly vytýčeny základní charakteristiky zkoumaného regionu. (Mates, Wokoun a kolektiv, 2001)

3.2.1 Regionální politika

Rozvojové programy se sociálním a ekonomickým zaměřením by měly vycházet z existujících strategií regionálního a lokálního rozvoje. Na základě regionálních teorií růstu a rozvoje se uvádějí dva základní přístupy – exogenní a endogenní strategie regionálního rozvoje.

Exogenním regionálním rozvojem rozumíme takový přístup k rozvoji regionu, který se opírá o vnější zdroje a vnější exogenní financování jako jsou státní a evropské dotace, subvence a další materiální hmotná pomoc. Tato teorie regionálního rozvoje je dnes již považována za klasický přístup předcházející endogennímu přístupu k rozvoji regionů. Jde v podstatě o získávání vnějších mimoregionálních zdrojů (kvalifikovanou pracovní sílu, inovace či kapitál). Tato teorie má za cíl podporu konkurenceschopnosti podniků, lokalizaci nových podniků, technologií a modernizaci stávajících provozů. Kritikou tohoto přístupu v 70. a 80. letech 20. století vstupuje v odlehlých příhraničních regionech do popředí nový přístup k regionálnímu rozvoji.

Tím je endogenní přístup k regionálnímu rozvoji, který se spoléhá primárně na vlastní vnitřní potenciál. Svoji činnost financuje s využitím vlastních sociálních, hospodářských a přírodních zdrojů daného regionu, snaží se o maximální efektivitu při využití vlastních zdrojů a kapitálu daného území. Po vyčerpání vlastních zdrojů přicházejí na řadu externí zdroje (exogenní kapitál), jako jsou již zmiňované dotace, subvence a vnější externí podpora přicházející z vnějšku daného regionu – státní, evropská pomoc apod. (Ing. Jan Sucháček, Ph.D., 2015)

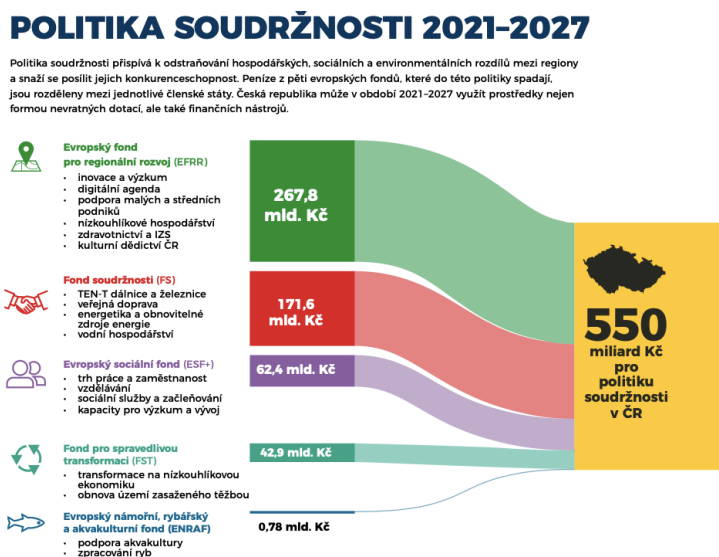
Rozvoj obcí, měst a regionů není v tomto přístupu chápán omezeně pouze jako ekonomický růst daného území, ale jako celkové zlepšení široce vnímaných životních podmínek obyvatel regionu. Tato teorie cílí na regionální aktéry, kteří jsou sami nejlépe

schopni posoudit a správně odhadnout nejefektivnější zacílení dostupných zdrojů a jsou největší hnací silou rozvoje regionu. Důraz v rozvoji je kladen na projekty sociálního komunitního charakteru, projekty využívající obnovitelných zdrojů energie a zaměřené na ochranu životního prostředí měst a přírody. (Ježek, 2014)

3.2.2 Strategie regionálního rozvoje

Strategie regionálního rozvoje – základním pilířem dobrého fungování EU je politika soudržnosti. Ta podporami přispívá k vyrovnávání vyspělosti regionálních rozdílů, zvyšování konkurenceschopnosti mezi regiony a zvyšování kvality života všech občanů.

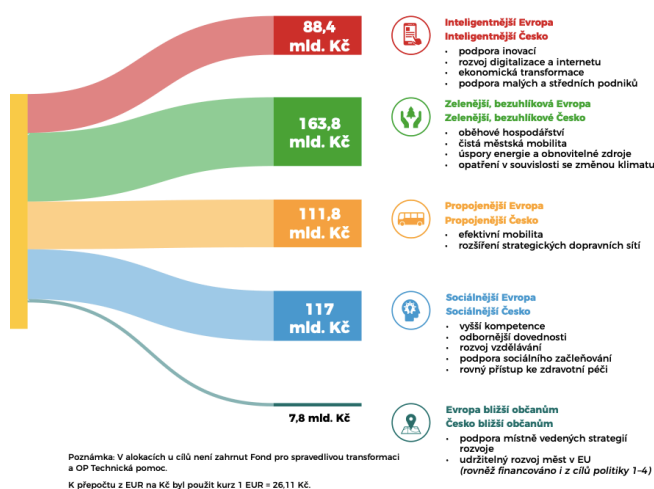
Obrázek 2 Fondy politiky soudržnosti 2021-2027



Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/getmedia/4bdc6693-acda-4210-a3c4-c5afaedff0be/ABECEDA-FONDU-EU-2021%E2%80%932027.pdf.aspx?ext=.pdf>

Na národní úrovni je vykonávána politika soudržnosti formou konkrétních Operačních programů, které zpřesňují a konkretizují možnosti a podmínky využití těchto zdrojů a také to, kteří aktéři jsou v tomto OP podpořeni. Jedná se o národní prováděcí dokument s tematickým zaměřením a konkrétním cílem.

Obrázek 3 Operační programy politiky soudržnosti 2021-2027



Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/getmedia/4bdc6693-acda-4210-a3c4-c5afaedff0be/ABECEDA-FONDU-EU-2021%E2%80%932027.pdf.aspx?ext=.pdf>

Obrázek 4 Jaký je rozdíl mezi fondem a programem?




Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/getmedia/4bdc6693-acda-4210-a3c4-c5afaedff0be/ABECEDA-FONDU-EU-2021%E2%80%932027.pdf.aspx?ext=.pdf>

Z pohledu občanské společnosti a čerpání prostřednictvím obcí a krajů, formou nestátních neziskových organizací anebo malými a středními podnikateli nabízí programy široké zapojení a prostor pro občanskou participaci, angažovanost a možnosti čerpání.

Obrázek 5 Podporované oblasti

PODPOROVANÉ OBLASTI



PŘÍKLADY ŽADATELŮ Pro snazší orientaci v možnostech financování jsou u každé oblasti barevné rozlišovány pro skupiny možných žadatelů.

	obce města kraje	provozovatelé dopravní infrastruktury	základní školy střední školy vyšší odborné školy	vysoké školy výzkumné instituce	podnikatelské subjekty malé a střední podniky	nestátní neziskové organizace
dopravní infrastruktura OP D, IROP	✓	✓				
udržitelná mobilita OP D, IROP	✓	✓				
digitalizace IROP, OP TAK, OP ST	✓			✓	✓	
vzdělávání IROP, OP JAK, OP Z+, OP ST	✓		✓	✓	✓	✓
výzkum a vývoj OP TAK, OP JAK, OP ST	✓			✓	✓	
sociální tematika IROP, OP Z+, OP ST	✓			✓	✓	✓
ochrana životního prostředí IROP, OP ŽP, OP ST	✓			✓	✓	✓
podpora podnikání OP TAK, OP ST				✓	✓	
akvakultura OP R				✓	✓	✓

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/getmedia/4bdc6693-acda-4210-a3c4-c5afaedff0be/ABECEDA-FONDU-EU-2021%E2%80%93932027.pdf.aspx?ext=.pdf>

Dalším nástrojem politiky soudržnosti jsou integrované nástroje regionální politiky pro období 2021–2027:

- ITI – Integrované územní investice
- CLLD – Komunitně vedený místní rozvoj

„Integrované územní investice (*Integrated Territorial Investments – ITI*) jsou nástrojem regionální politiky, který v programovém období 2021-2027 rozhodujícím způsobem přispívá k naplňování integrovaných územních strategií 13 aglomerací a metropolitních území vymezených Ministerstvem pro místní rozvoj. Integrované územní investice současně naplňují závazek vyčlenit alespoň 8 % zdrojů národního přídělu Evropského fondu pro regionální rozvoj na aktivity udržitelného rozvoje měst ve smyslu nařízení o EFRR.“

<https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/iti>

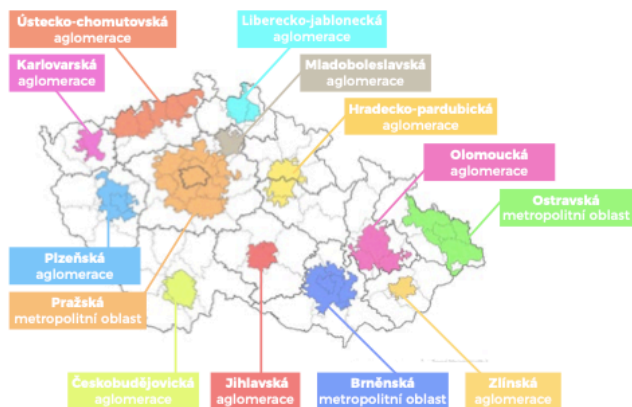
„CLLD (*Community Led Local Development – CLLD*) je integrovaný nástroj spočívající v uceleném souboru operací, realizovaných za účelem splnění cílů a potřeb na subregionální úrovni, který přispívá k dosažení inkluzivního udržitelného růstu a který je prováděn místními akčními skupinami (MAS).

<https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/clld>

Obrázek 6 Nástroje regionální politiky 2021–2027

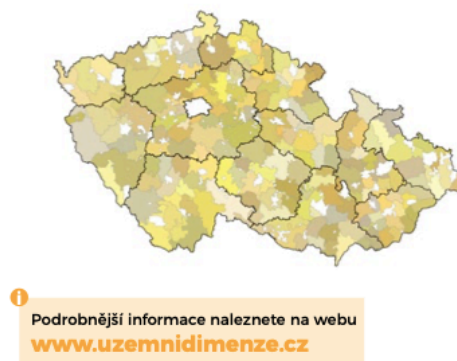
INTEGROVANÉ ÚZEMNÍ INVESTICE (ITI)

13 METROPOLITNÍCH OBLASTÍ A AGLOMERACÍ



KOMUNITNĚ VEDENÝ MÍSTNÍ ROZVOJ (CLLD)

180 MÍSTNÍCH AKČNÍCH SKUPIN (MAS)



Zdroj: Ministerstvo místního rozvoje ČR

MAS – místní akční skupina (LAG – Local Action Group) představuje subregionální partnerství občanů, neziskových organizací, subjektů ze soukromé podnikatelské sféry a veřejné správy (obcí, svazků obcí, subjektů). Tyto skupiny společně usilují o zlepšování kvality života ve venkovských oblastech a o rozvoj obcí v jejich územích.

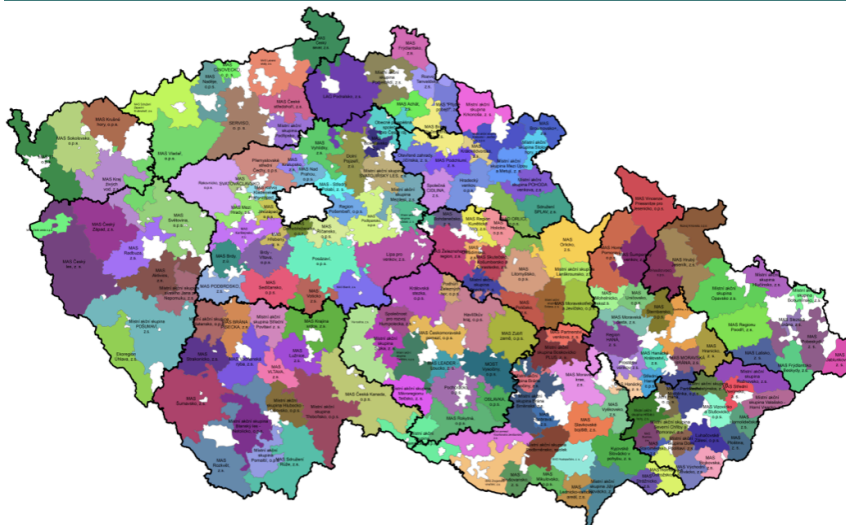
„MAS jako klíčová instituce pro implementaci metody LEADER

Sdružuje důležité aktéry venkova jako např.:

- obchodní sdružení, podnikatele
- obyvatelé daného území, občanská sdružení
- místní politické zástupce
- profesní organizace
- kulturní spolky a jiné poskytovatele kulturních či komunitních služeb
- environmentální spolky a jiné.“ (MMR ČR)

Obrázek 7 Místní akční skupiny a jejich pokrytí území ČR

Místní akční skupiny (MAS) a jejich pokrytí území České republiky (2022)



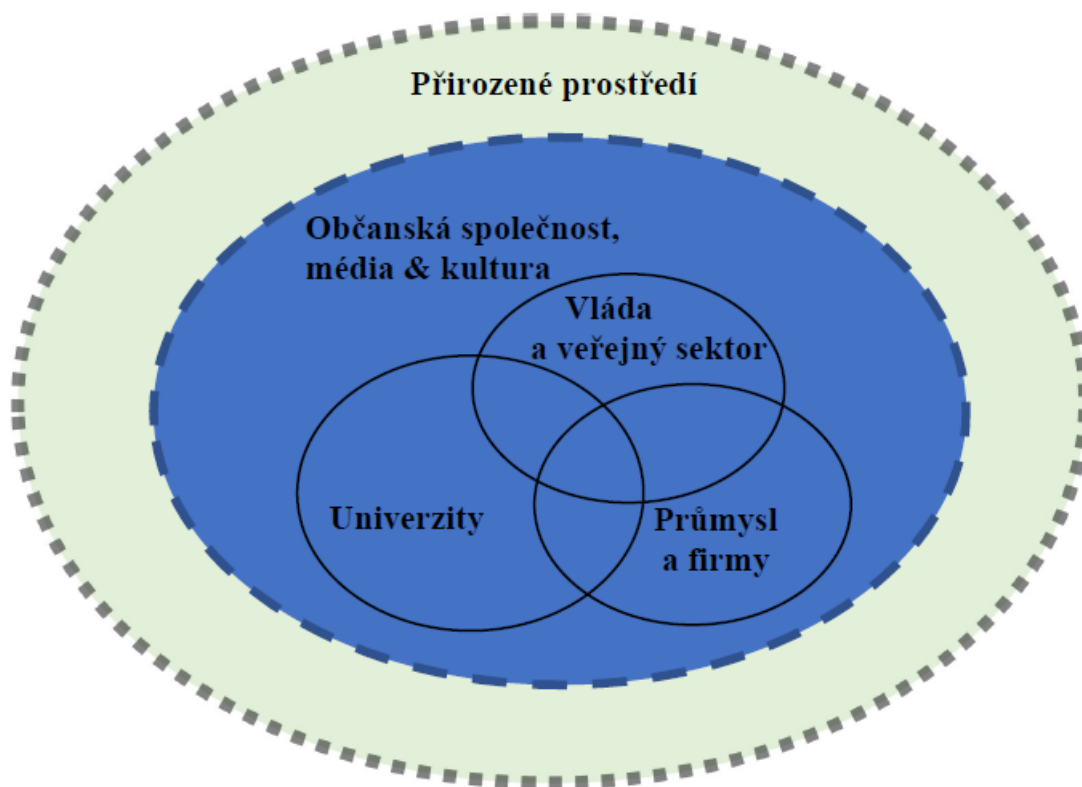
Zdroj: <https://mmr.gov.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/clld>

3.2.3 Strategie regionálního rozvoje – model troj, čtyř a pěti šroubovice

Z mnoha možných regionálních teorií vychází v jednadvacátém století do popředí teorie regionálního rozvoje „triple helix“, **teorie trojité šroubovice** (např. Cooke a kolektiv, 2006). Autory této teorie jsou Henry Etzkowitz a Loet Leydesdorff okolo roku 1997. Tato teorie je v širším pojetí chápána spíše jako analytický nástroj, který pomáhá při porozumění a studii organizačního a institucionálního uspořádání klíčových aktérů regionálního rozvoje. Hlavní myšlenkou této teorie je vzájemná efektivní spolupráce aktérů soukromého sektoru (firmy), veřejné správy na národní či regionální úrovni a univerzit, vědecko-výzkumných institucí. (Blažek, 2020)

Navazující teorií je tzv. **model čtyř šroubovice**, který vychází z Etzkowitzovy troj šroubovice a přidává čtvrtou složku, kterou tvoří občanská společnost. Tento přístup zamýšlela EU přijmout pro rozvoj konkurenceschopné znalostní společnosti. Tento model navrhli Elias G. Carayannis a David FJ. Campbell v roce 2009 a po roce 2010 jej autoři rozšířili o další dimenzi, kterou je přírodní prostředí. Pětišroubovice vnímá přírodní prostředí jako hnací sílu produkce znalostí a inovací, podporuje znalosti společnosti (lidský kapitál) a znalosti ekonomiky a zároveň bere zřetel na udržitelný rozvoj šetrný k životnímu prostředí a změně klimatu.

Obrázek 8 Model pětišroubovice



Zdroj: vlastní zpracování, The quintuple helix model (based on Carayannis and Campbell, 2014)

3.2.4 Základní princip LEADER

Pro podporu a zapojení občanů do veřejného dění v jejich regionu byly stanoveny metody LEADER, které svými principy, zejména pak bottom up – zdola nahoru, podporují společenskou angažovanost. Principy jsou následující:

„Přístup zdola-nahoru (bottom-up) – tento princip vychází z předpokladu, že lidé žijící a pracující v daném území znají jeho historii, potřeby a možnosti, a na základě toho se umí nejlépe rozhodnout o dalším vývoji regionu. Díky přístupu zdola a zapojení místních aktérů jsou posilovány místní lidské zdroje a sounáležitost lidí s regionem, kde žijí.

Partnerství veřejných a soukromých subjektů – v rámci MAS vzájemně spolupracují zástupci obcí a jimi (popř. krajem) zřizovaných organizací (veřejný sektor) a podnikatelé, občanská sdružení i jednotliví občané (soukromý sektor).

Realizace místní rozvojové strategie – MAS vznikají na venkově, konkrétně na území obcí s méně než 25 000 obyvateli. Každá MAS přitom zpracovává a realizuje místní

rozvojovou strategii svého území. Strategie zahrnuje společné vize aktérů z území MAS. Strategie se realizuje pomocí projektů, které naplňují potřeby území a vedou k místnímu rozvoji. Území působnosti MAS zahrnuje populační velikost 10 tis. až 100 tis. obyvatel.

Víceodvětvové navrhování a provádění strategie – provádění strategie je založené na součinnosti mezi subjekty i projekty z různých odvětví místního hospodářství. Strategie a projekty propojují různé typy aktivit např. investiční projekty spojené se vzdělávacími akcemi apod., čímž vzniká spolupráce mezi aktéry působícími v regionu.

Podpora inovativních projektů – MAS při realizaci svých strategií uplatňují a podporují inovativní řešení problémů zaváděním nových služeb, produktů nebo přístupů.

Vytváření sítí místních partnerství a spolupráce – MAS vzájemně spolupracují a vyměňují si zkušenosti v rámci partnerských sítí, v ČR např. prostřednictvím Národní sítě MAS ČR, v Evropě prostřednictvím Evropské asociace LEADER pro rozvoj venkova, tzv. ELARD.“ (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR – Komunitně vedený místní rozvoj)

3.2.5 Role občanské společnosti v regionálním rozvoji

Princip subsidiarity

Definice regionálního rozvoje není tak zcela jasná, a to z důvodu absence jednoznačné definice v českém právním řádu. Je proto možné pracovat s definicemi z různých odborných zdrojů, podle kterých je regionální rozvoj posuzován a popisován mnoha způsoby. Právě tak i různé organizace a instituce pracují s množstvím definic regionálního rozvoje, které nejlépe vyjadřují to, jak je regionální rozvoj danou organizací vnímán.

K tématu regionálního rozvoje máme k dispozici dva přístupy. Akademický přístup vyjadřuje hledání počátečních příčin procesů a určení nástrojů k jejich řešení. „*Akademický přístup chápe regionální rozvoj jako aplikaci nauk, zejména ekonomie, geografie a sociologie, řešící jevy, procesy, vztahy systematicky vymezeného prostoru (území), které jsou ovlivněny přírodně-geografickými, ekonomickými a sociálními podmínkami v daném regionu*“.

Druhý přístup je charakteristický pro aktéry regionálního rozvoje, jedná se o praktický přístup: „*Dle praktického chápání je regionálním rozvojem míněno vyšší využívání a zvyšování potenciálu daného systematicky vymezeného prostoru (území) vznikající v důsledku prostorové optimalizace socioekonomických aktivit a využití přírodních zdrojů.*“ (Wokoun, 2008)

Autoři Blažek a Uhlíř popisují, že je nutné oba tyto přístupy spojit, protože regionální politika díky poznatkům o regionálním rozvoji působí díky socioekonomickým nástrojům na reálný regionální rozvoj.

Regionální rozvoj je významnou součástí občanských aktivit z důvodu cíleného zlepšování podmínek daného regionu. Zlepšování podmínek nezahrnuje pouze ekonomické hledisko, ale také sociální a environmentální. (Maier, 2012)

Regionální rozvoj je závislý na množství jiných okolností a jevů. Lze proto popsat další různé okolnosti a jevy se zásadním vlivem na regionální rozvoj. Z teoretického hlediska je na tyto vlivy nahlíženo rozdílným pohledem, máme možnost podotknout ty, které jsou zmiňovány ve většině teorií a většinou autorů odborné literatury. (Blažek, Uhlíř, 2020)

Mezi okolnosti regionálního rozvoje nesporně zahrnujeme podmínky pro rozvoj regionu. Každý region má k dispozici vlastní dokument strategického rozvoje, který by měl obsahovat inovační a výzkumnou strategii. Podstatné je, aby byly v regionu všechny důležité podmínky pro rozvoj a růst regionu. Do těchto podmínek se zahrnuje infrastruktura, školství, mimoškolní vzdělávání, kvalifikovaná pracovní síla, kvalitní průmyslová kapacita a podnikatelské zázemí. Dále zde musí fungovat kvalitní vztahy mezi samosprávou, podnikateli a třetími subjekty. Nezbytnou součástí regionálního rozvoje je spolupráce konkrétního regionu s jinými regiony. Finanční motivace je jistě také okolností s velkým vlivem na rozvoj. S tím také úzce souvisí demografická charakteristika občanů a geografická charakteristika konkrétního regionu. Důležitá je zde také konkurenceschopnost regionů. Jiné zdroje uvádějí dlouhodobý vliv na regionální rozvoj ze strany přírodních zdrojů. Opomenout nelze ani institucionální prostředí. (Stejskal, Kovárník, 2009)

Stejskal a Kovárník ratifikují vliv lidských zdrojů, ovšem s nutností jisté úrovně. Autoři ale ve svém díle tuto problematiku více nepopisují. Naproti tomu zahraniční studie autorů, mezi něž patří (Giffoni, Gomellini a Pellegrino, 2019) popisují skutečnost, že lidské zdroje byly často kritickou okolností a v regionech se vzdělanější populací je nižší nezaměstnanost, což má samozřejmě také vliv na regionální rozvoj.

Za základní společenství občanů lze považovat obec. Ta se v čele se zastupitelstvem stará o rozvoj obce a o potřeby občanů. V České republice působí smíšený systém veřejné správy, z toho pro obce vyplývá, že mohou jednat samostatně nebo v přenesené působnosti. Dle Binka a kol. jsou obce s méně než 2000 obyvateli v České republice považovány za venkovské obce. (Binek a kol., 2010)

Venkov lze také popsat dle stanovených kritérií. Jedním z nich je objektivní kvantitativní vymezení. V této charakteristice pracujeme například s počtem obyvatel, hustotou zalidnění, velikostí katastru, postavením obce nebo statutem obce. Pokud město nebo obec popisujeme dle jejich výstavby a architektury, použitých stavebních materiálů, výšky staveb nebo hustoty zástavby, hovoříme o kvalitativním vymezení. Subjektivní vymezení se nezakládá na objektivních údajích, ale pracuje pouze s objektivně neměřitelnými kritérii a jedná se o poslední vymezení. V tomto případě se jedná o první dojem a vnímání místních občanů. (Majerová, Čmejrek, 2005)

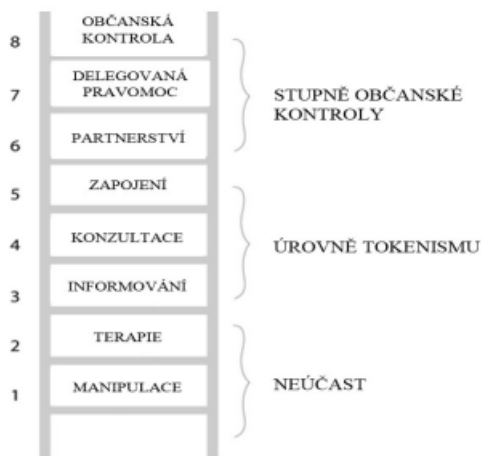
3.3 Aktéři v regionálním rozvoji

Do podpory regionálního rozvoje zasahuje celá řada činitelů, kteří svým působením, spoluprací a aktivitou přispívají k vývoji lokálních oblastí. Subjektem aktivního vlivu mohou být jak orgány veřejné správy, tak i orgány neziskového sektoru, soukromého odvětví nebo také samotní občané. Mezi veřejné aktéry řadíme především místní městské a obecní úřady, popřípadě krajské úřady. Neziskový sektor mohou zastupovat jak státní neziskové organizace (SNO), tak i neveřejné neziskové organizace (NNO). Nestátní neziskový sektor především reprezentují různé spolky, občanská sdružení nebo také místní agendy či místní akční skupiny.

Aktivní účast všech subjektů se odvíjí od oblasti, ve které se aktéři pohybují a jaké služby a pomoc zajišťují. Jednotlivá řešení a východiska by měla vzejít však ze spolupráce veřejného sektoru se všemi možnými aktéry. Veřejné orgány tak mohou být chápány jako koordinátoři společenských aktivit, kteří zprostředkovávají možnost participace všech typů iniciačních aktérů. (Vajdová, Bernard, Stachová, Čermák, Sociologický ústav AV ČR)

Pospolitým a celistvým postupem se dá tak předejít řadě konfliktů vzniklých z nedorozumění a nepochopení.

Obrázek 9 Žebřík participace



Zdroj: Arnstein (1969), vlastní zpracování

Spolupráce úzce souvisí s harmonizací činností, maximální oboustrannou důvěrou a minimálním rivalstvím (Velký sociologický slovník; 1996). Spolupráce nás provází v mnoha našich činnostech a lze ji popsat jako vnitřní (ve skupině) anebo vnější (ze skupiny navenek). Během spolupráce je nutné akceptovat společné cíle a recipročně komunikovat, pokud je v jejich zájmu maximální společný zájem, namísto vlastního zájmu. (Velký sociologický slovník, 1996)

Wokoun uvádí, že spolupráce souvisí se vznikem důvěry, získáváním a přenosem znalostí zúčastněných aktérů. Pro tento proces je nepostradatelný osobní kontakt. (Wokoun, 2008)

I když obce při spolupráci s delegáty občanské společnosti mají možnost využití lokálních zdrojů.

Obrázek 10 Výhody a nevýhody zapojování veřejnosti



Zdroj: <https://www.rozvojobci.cz/news/participace-obyvatel-na-procesu-planovani/>

Aktuální pojetí politiky cílí na zajištění rozvoje regionů a snižování regionálních rozdílů. Spolupráce obcí a ostatních aktérů je zde očekávána – je zde potřebná.

Demografický ukazatel *Počet obyvatel obce* je rozhodující v zařazení spolků. U obcí do tisíce obyvatel přistupujeme k aktérům regionálního rozvoje jako k dobrovolníkům. Většinou se jedná o společenskou a kulturní zónu komunity. Dobrovolníkem se může stát kdokoli, kdo projeví zájem začlenit se a být součástí aktivit spolku. Mnoho projektů lze uskutečnit pouze s podporou dobrovolných spolků.

3.3.1 Neziskové organizace a občanská sdružení

Neziskové organizace, ať státní či nestátní, jsou součástí národního hospodářství a jejich hlavní cíl je zabezpečení a dosažení prospěšného užítku pro širokou veřejnost bez nutnosti vytváření finančního zisku. Neziskové organizace zabezpečují poskytování široké řady služeb a zároveň jsou řazeny mezi iniciátory společenských změn a hybatele veřejných mínění. Přispívají ke vzniku a rozvoji lidských kapitálů v podobě dobrovolnických prací a rozšiřují socio-kulturní vazby mezi veřejnou správou a místními občany.

V celorepublikovém počtu neziskových organizací převažují nestátní organizace, které byly založeny z iniciativy fyzických osob. Mezi nejtypičtější NNO spadají občanská sdružení, která dodržují právo občanů na sdružování a seberealizaci. Založení občanského sdružení mohla iniciovat i potřeba ochrany a obrany určitých zájmů společnosti. (Stejskal, Kuvíková, Maťáková, 2012)

Takovéto sdružení pak může vystupovat a jednat s orgány veřejné správy a hájit tak zájmy celého společenství.

Hospodaření těchto organizací probíhá na základě schváleného rozpočtu: „*Jedním z významných zdrojů financování neziskového sektoru v ČR jsou veřejné rozpočty (sem spadají vedle státního rozpočtu rovněž rozpočty krajů a obcí). Neziskové organizace mohou získat finance z veřejných rozpočtů několika hlavními způsoby: státní dotační politika vůči NNO, vázaná na hlavní oblasti státní dotační politiky vůči NNO, dotace přidělené mimo státní dotační politiku, podpora výzkumu a vývoje, veřejné zakázky, smlouvy uzavřené podle občanského zákoníku.*“ (Rakušanová, Stašová, 2007)

Obce mohou poskytnout dle zákona č. 250/2000 Sb. O rozpočtových pravidlech územních rozpočtů z vlastního rozpočtu příspěvky na fungování místních spolků. Například v oblasti kultury jsou spolky (neziskové organizace) čtenou kategorií. Jejich účelem není zisk, ale poskytování služeb veřejnosti, což může být například provozování divadla.

Hlavním důvodem financování dobrovolných spolků v oblasti kultury ze strany státu je jejich typický charakter. O tom mj. pojednává zákon č. 203/2006 Sb. o některých druzích podpory kultury: „*Veřejnými kulturními službami jsou služby spočívající ve zpřístupňování umělecké tvorby a kulturního dědictví veřejnosti a v získávání, zpracování, ochraně, uchování a zpřístupňování informací, které slouží k uspokojování kulturních, kulturně výchovných nebo kulturně vzdělávacích potřeb veřejnosti*“.

V případě neziskových organizací je třeba upozornit na to, že neznáme zákonný způsob, kterým lze vynutit využití jejich výdělků pouze k provozu organizace. Zveřejňování účetnictví organizací není důkazem, že zde nedochází k obcházení jistých požadavků. Hovoříme například o zaměstnávání osob, které ve skutečnosti v organizaci nepracují. Tyto události mohou být reálné, ale ve většině případů jsou způsobené spíše nedorozuměním.

3.3.2 Postavení NO v regionálním rozvoji

Neziskové organizace mají důležité postavení v lokální politice. Svým působením rozšiřují nabídku lokálních poskytovatelů pracovních příležitostí a díky tomu přispívají ke snížení nadměrného počtu zaměstnanců ve veřejném sektoru, ale také jsou významnými regionálními a lokálními zástupci občanské iniciativy, která napomáhá k integračním procesům nejen na místní úrovni. (Frič, Goulli, 2001)

Základ úspěšného rozvoje obcí, měst i regionů vychází ze stabilního lokálního řízení, které se opírá o dostatečnou institucionální kapacitu. Neziskové organizace nejenže vyplňují

mezeru na trhu služeb, ale také se aktivně účastní diskusí na poli lokálních politik, které se opírají o jejich odborné znalosti. (Strategický rámec České republiky, 2030). Neziskové organizace se podílejí na širokém spektru působností. Zapojují se nejen do sociálních a vzdělávacích oblastí regionálního rozvoje, ale působí i v oblastech kulturních, enviromentálních, dopravních nebo výzkumných. NNO vytvářejí přemostění mezi veřejným sektorem a soukromou sférou, a tím napomáhají k efektivnější komunikaci a docílení všeobecného konsensu. Napomáhají k efektivnímu využívání veřejných prostředků prostřednictvím zajišťování agend v rámci meziobecních spoluprací, díky nimž dochází k efektivnějšímu sdílení expertních kapacit. (Strategie regionální rozvoje ČR 2021+)

3.3.3 Participace, angažovanost, motivace v občanské společnosti

„Pojem „participace“ je jedním z velmi frekventovaných pojmů používaných ve společenských vědách v souvislosti se zkoumáním demokracie a aktivního občanského života. V širším významu tohoto pojmu se jedná o občanskou participaci a v užším o politickou participaci.“ (Frič, 2022)

V širší koncepci o participaci hovoříme ve smyslu jakékoliv dobrovolné činnosti občanů s úmyslem ovlivnění věcí veřejných. Z tohoto pohledu je význam participace blízký angažovanosti občanů. Jedná se o aktivní úlohu občana v komunitě, na kterou v mnoha případech nemá vliv propojení s rozhodovacími procesy. (Frič, 2022)

V malých obcích a městech se podpora rozvojových aktivit soustřeďuje hlavně okolo místní samosprávy a představitelů daného místa. Hájí zájmy občanů a podporuje ekonomické aktivity, jež mohou obci poskytovat určité výhody. V současnosti je starosta z pohledu občanů podněcovatelem místního rozvoje, jsou mu připisovány kladné výsledky v činnosti obce, ale také neúspěchy. (Perlín, Chromý, 2012)

Aby se občané podíleli na dění v obcích a městech, je důležitý zodpovědný přístup ke vzdělání, uvědomění si vlastních kořenů a regionálních tradic. Nemáme k dispozici jiný živý zdroj, a proto jsou lidské zdroje nejdůležitější. Mohou volně nakládat se svými vědomostmi, znalostmi, dovednostmi, a proto je významný jejich rozvoj profesní i osobní. Lidský kapitál je velmi podstatný při rozvoji dané lokality z ekonomického hlediska. Lidské zdroje jsou z pohledu významnosti rozvoje regionu, a proto i rozvoje obce – města, nepostradatelné. (Holátová, Krninská, 2012)

Místní rodáci mají k dané lokalitě většinou pevnější vazby než ti, kteří se nově přistěhují. Jak popisuje Faltová Leitmanová občané, kteří bydlí v lokalitě od narození, se ve velké míře participují v místních aktivitách. Participace místních občanů je podstatným faktem v rozvoji lokality.

Občany dané lokality můžeme rozdělit do několika skupin. Nejpodstatnější skupina je složena z aktivních, ochotných a inovativních občanů. Druhou nejpočetnější skupinu zastávají občané, kteří mají ochotu pomoci, ale nepřicházejí s novými nápady. Občané, kteří pomohou, ale k pomoci se musí přesvědčit, zastávají třetí skupinu. Neaktivní, nespolupracující a v mnoha případech také občané mařící aktivity zastupitelstva, jsou poslední skupinou. Tato skupina je v poměru k ostatním nejmenší. (Faltová, Leitmanová, 2012).

Nejvýznamnější návrhy pro účast občanů na rozvoji lokality popisuje (Binek a kol., 2010-11). V první řadě by to mělo být vedení obce – města. Zástupci obce – města mohou pořádat různé kulturní, společenské, vzdělávací a sportovní akce. Také by měli s občany komunikovat, spolupracovat a řádně plnit své funkce, do kterých byli právě občany své lokality zvoleni. Velmi důležitými aktéry participace jsou samozřejmě lokální závody, firmy a živnostníci, neboť zajišťují lokalitu z ekonomického hlediska.

3.4 Kvalita života

Chápání kvality života spadá mezi multidimenzionální koncepty zahrnující vztahy, jak jednotlivců, tak i celých území. Posuzování kvality života probíhá ze subjektivní či individuální stránky jednotlivců, ale také z objektivního, regionálního posuzování, které je v regionech dáno a chápáno vnější kvalitou životní úrovně daného prostředí a regionu. Objektivní životní úroveň je však ovlivněna subjektivním vnímáním kvality života každého jedince. Změny probíhající ve společnosti i prostředí jsou vnímány odlišně, a proto naše vnímání života odráží naši individuální kvalitu života.

3.4.1 Měření kvality života

Měření kvality života probíhá jak na národní či mezinárodní úrovni, tak i na úrovni regionální. V rámci regionálního měření kvality života se vystupuje z měření národního, které vychází ze Strategického rámce České republiky 2030. Prostřednictvím Strategického rámce bylo stanoveno deset oblastí hodnocení národní kvality života. Na regionální úrovni

se k těmto dimenzím přidala ještě dimenze tzv. subjektivní pohody, která vystihuje celkovou životní spokojenost s jednotlivými životními oblastmi (např. vzdělání, zdraví).

Indikátory měření kvality života znázorňuje následující obrázek

Obrázek 11 Indikátory měření kvality života



Zdroj: RNDr. Pavlína Netrdová, Ph.D., katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecká fakulta University Karlovy

Nebo druhý typ obrázku z „Shrnutí závěrečných zpráv expertních skupin pro identifikaci relevantních indikátorů kvality života v ČR“, vydaný Úřad vlády České republiky.

Obrázek 12 Shrnutí závěrečných zpráv expertních skupin pro identifikaci relevantních indikátorů kvality života v ČR



Zdroj: Úřad vlády ČR

Jedním z ukazatelů kvality života je mimo jiné i indikátor v oblasti občanské angažovanosti a dobrého vládnutí. Na národní úrovni v této oblasti jsou hodnoceny

ukazatele, mezi které spadá např. volební účast ve všech typech voleb, důvěra v parlamentní instituce, počet žen na kandidátních listinách nebo počet hodin odpracovaných dobrovolníky. Oblast občanské angažovanosti a dobrého vládnutí dle Boston Consultancy Group patří mezi nejvýznamnější faktory kvality života. Prostřednictvím zajištění celospolečenského začlenění je dosahováno lepšího využití pozitivního potenciálu země či regionu, díky kterému se zvýší kvalita života celé společnosti. Indikátory občanské angažovanosti zjišťují, v jaké míře se občané zapojují do veřejných aktivit, zda důvěřují svým zvoleným zástupcům a zda je zde vyrovnaný podíl angažovaných mužů a žen.

3.5 Shrnutí poznatků teoretické části

V části teoretické byly představeny klíčové pojmy občanství, občanská společnost, participace a jejich souvztažnosti s principy demokratických států a regionů. Ať na národní či evropské úrovni, je zřejmá silná podpora a důležitost občanských aktivit a zapojení občanů ať již individuální cestou nebo formou organizací. Komunita je chápána jako záměrné úsilí těchto skupin ve snaze ovlivňovat věci veřejné. Zdravé zapojení občanské společnosti a „spoluvlastnictví“ v rozhodování a tím přijetí své vlastní zodpovědnosti prospívá dobrým protivahám a kontrole veřejné a soukromé/občanské sféry. Strategie regionálního rozvoje svými kroky jednoznačně prosazuje endogenní, bottom up přístup od občanů, spolků či dalších státních či nestátních organizací. Metoda LEADER ve svých principech motivuje ke sdružování venkovských aktérů a tím posílení regionů a podpoře politiky soudržnosti jako klíčové strategie EU. Dobrá znalost těchto lokálních obyvatel přispívá k přesnějšímu zacílení operačních programů a lokálním potřebám.

Kvalita života může být chápána jako čistý indikátor, který odráží občanskou angažovanost, dobré vládnutí a další jeho hodnocené atributy. Ale zároveň, a to především, je kvalitní život zájmem a úsilím každého občana, o který se sám může stát formou občanského zapojení dynamickou a aktivní součástí a hybatelem změn. Zároveň kromě motivovaného inkluzivního zapojení, napomáhá preventivně před fragmentací a polarizací až radikalizací.

4 Charakteristika prostředí

Pro dobré pochopení vybrané problematiky je praktická část soustředěna na Liberecký kraj. Konkrétně byly pro účel praktického zjišťování vybrány dvě charakteristické obce se statutem města: Rovensko pod Troskami a Vysoké nad Jizerou.

Obě lokality, jak je v této diplomové práci podrobněji uvedeno dále, mají podobné rysy. Nicméně vzhledem ke svému umístění v Libereckém kraji, poskytují z části rozdílné možnosti z pohledu turistického zaměření pro využití nabízejícího se sociálního a kulturního kapitálu.

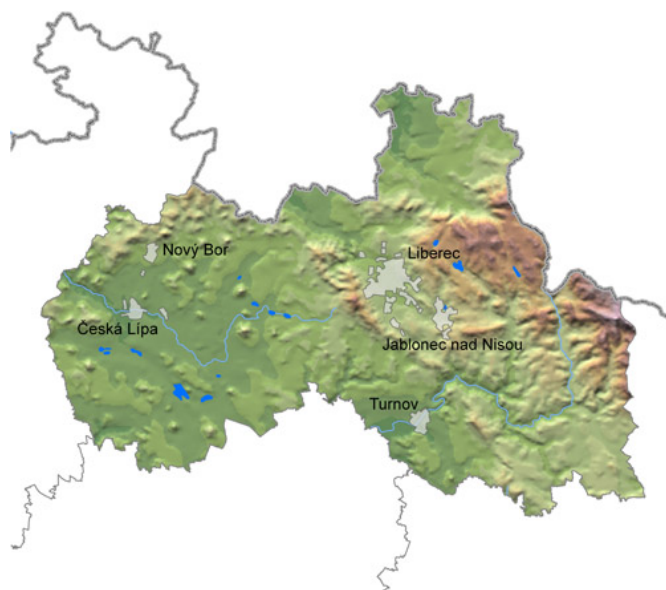
Rovensko pod Troskami je hojně navštěvováno především v letních měsících, a to nejen kvůli své historické hodnotě, ale jeho okolí nabízí mnoho příležitostí pro pěší turistiku v přírodních rezervacích s malebným prostředím a pro cyklisty je zde k dispozici několik cyklotras, které vedou horskou krajinou.

Vysoké nad Jizerou je ideální místo pro pěší turistiku a cykloturistiku, ale zároveň je oblast Vysokého nad Jizerou atraktivní i v zimních měsících pro lyžaře, snowboardisty a vyznavače běžeckého lyžování.

4.1 Liberecký kraj, jeho regionální a sídelní struktura

Liberecký kraj svou rozlohou je nejmenším krajem ČR a je převážně hornatý.

Obrázek 13 Mapa Libereckého kraje



Zdroj: RISY, vlastní zpracování

Na území Libereckého kraje se nachází západní část Krkonoš, skupina Ještědu, Jizerské hory a Lužické hory. Je to místo s chladným a deštivým podnebím, dokonce se zde nachází nejdeštivější místo v ČR, jedná se o oblast Bílého Potoka. Kraj je hojně zalesněný, většinou se jedná o jehličnaté porosty. Liberecký kraj je také významnou zásobárnou pitné vody. (RISY, 2021)

Liberecký kraj se rozprostírá na úplném severu Čech. Skládá se ze čtyř okresů (okres Česká Lípa, okres Liberec, okres Jablonec nad Nisou a okres Semily). Rozlohou 3 163 km zabírá 4% území České republiky. Sídlem a zároveň největším městem kraje je Liberec.

Obrázek 14 Znak Libereckého kraje

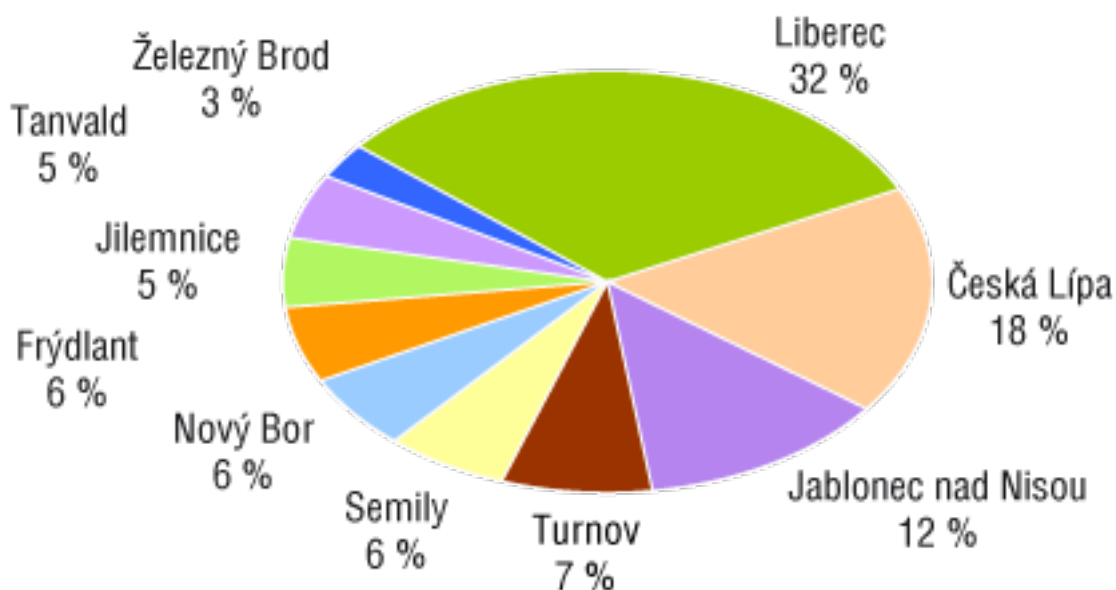


Zdroj: RISY, vlastní zpracování

Nejvyšším bodem území je 1 435 m vysoký vrchol Kotel nedaleko Harrachova v okrese Semily, nejnižší bod 208 (m n. m.) leží v okrese Liberec v místě odtoku řeky Smědá z České republiky. Z přírodovědeckého hlediska patří Liberecký kraj k vysoce významným regionům. Leží zde 5 chráněných oblastí, 8 národních přírodních rezervací, 36 přírodních rezervací a 73 přírodních památek. Je zde také značná surovinová základna a v současné době se lomová činnost zaměřuje na těžbu písků, štěrkopísků a drceného kameniva. (ČSÚ, 2022)

Vzhledem k nabytí platnosti reformy státní správy k 1.1.2003 byly zrušeny okresní úřady, nikoli však okresy jako územní jednotky. Současně byly konstituovány územní obvody pověřených obcí II. stupně a správní obvody obcí s rozšířenou působností III. stupně. Na území Libereckého kraje se nachází 10 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (obce III. stupně) a v rámci nich 21 územních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (obce II. stupně). Liberecký kraj je regionem soudržnosti na úrovni NUTS 2 a patří do NUTS Severovýchod. (ČSÚ, 2022)

Obrázek 15 Podíl obyvatel správních obvodů obcí ORP na celkovém počtu obyvatel kraje



Zdroj: geoPORTAL Libereckého kraje (2023), vlastní zpracování

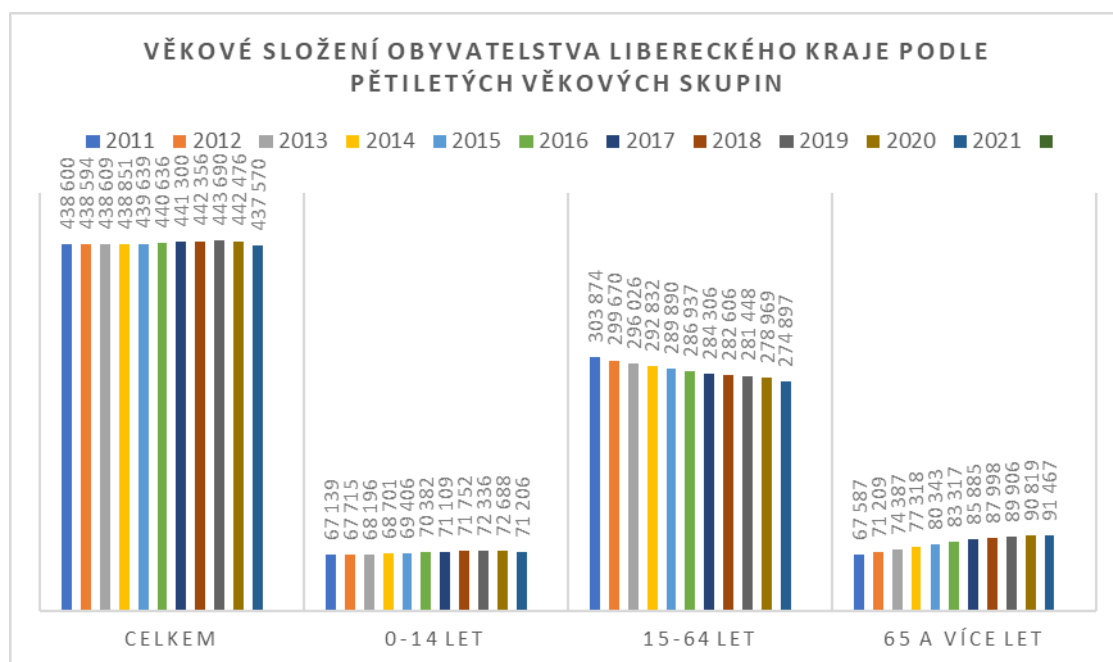
K 31.12. 2021 žilo na území Libereckého kraje 437 570 osob. Nejmenším městem Libereckého kraje bylo ke konci roku 2021 město Osečná (1 179 obyvatel), největším město Liberec (102 951 obyvatel), město Liberec je zároveň 5. největším v České republice. Ve 39 městech Libereckého kraje žilo 336 065 obyvatel (76,8% obyvatel kraje). Hustota zalidnění 138,3 obyvatel na 1 km² převyšuje republikový průměr (133,3 obyvatel na 1 km²). Mezi okresy kraje dominuje nejvyšší koncentrací obyvatel na 1 km² okres Jablonec nad Nisou (205,5 obyvatel na km²), následován okresem Liberec (175,8 obyvatel na km²). Naopak v okrese Česká Lípa připadá na 1 km² pouze 95,0 obyvatel, na jeho území se totiž nachází bývalý rozlehlý vojenský prostor Ralsko. (ČSÚ, 2022)

Při bližším zaměření na strukturu osídlení a rozmezí rozdílů mezi městským a venkovským obyvatelstvem můžeme říci, že zhruba 3/4 obyvatelstva žije v prostředí městském, zatímco zbylá 1/4 v prostředí venkovském. Od 90. let 20. století nabyl proces urbanizace ještě většího trendu, jelikož docházelo k nárůstu vnitřní migrace do městského prostředí po pádu komunistického režimu, který se v rámci své hospodářské politiky snažil těmto procesům spíše zabraňovat.

Celkový přírůstek obyvatel byl vykázán v 16 městech. V ostatních 22 městech došlo oproti začátku roku k úbytku počtu obyvatel. Z hlediska velikosti byly v Libereckém kraji nejpočetněji zastoupeny obce z kategorie 200-499 obyvatel, kdy v 66 obcích této velikosti ke konci roku 2021 žilo 21 410 obyvatel, následují obce s 500 až 999 obyvateli, v 58 obcích

žilo 42 618 obyvatel. V obcích od 1 000 do 4 999 obyvatel žije více než pětina populace kraje. 28 obcí patřilo do kategorie méně než 200 obyvatel, ve kterých k 31.12.2021 žilo 4 004 osob. (ČSÚ, 2022)

Graf 1 Věkové složení obyvatelstva Libereckého kraje podle pětiletých věkových skupin



Zdroj: ČSÚ (2022), vlastní zpracování

Z grafu uvedeného výše je patrné, že v Libereckém kraji od roku 2011 výrazně stoupl počet občanů ve věku 65 a více let. Věkový průměr kraje odpovídá celorepublikovému trendu, kdy je zaznamenán větší počet občanů ve věku 65 a více let, než dětí do 14 let. Obyvatelům kraje bylo v průměru 42,7 let, meziročně o 0,3 roku více.

Věková skladba obyvatel je v jednotlivých okresech Libereckého kraje velmi rozdílná. Zatímco v českolipském okrese se populace řadí k nejmladším v republice, oproti tomu semilský okres je populačně jedním z nejstarších. Snižující se porodností dochází k postupnému stárnutí populace (ČSÚ, 2022).

Tabulka 1 Věková struktura obyvatelstva Libereckého kraje 2021

Liberecký kraj 2021	Věková kategorie												
	děti			ekonomicky aktivní obyvatelstvo									
Věk / Pohlaví	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64
muži	11 632	11 960	12 804	10 886	10 601	12 473	14 294	14 920	17 672	19 775	14 924	13 758	11 709
ženy	11 215	11 191	12 404	10 380	9 969	11 252	13 399	13 653	16 392	18 615	14 340	13 692	12 193
Celkem	22 847	23 151	25 208	21 266	20 570	23 725	27 693	28 573	34 064	38 390	29 264	27 450	23 902
Věková kategorie	0-14 let			15 - 64 let									
Celkem za kategorii	71 206			274 697									
Složení obyv. dle věku v %	16%			63%									

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSÚ

Tabulka 2 Věková kategorie důchodového věku

Věková kategorie							
důchodový věk							
65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94	95+	Celkem
12767	12462	7542	3650	1608	520	73	216 030
14837	15637	10781	6220	3519	1494	357	221 540
27 604	28 099	18 323	9 870	5 127	2 014	430	437 570
65+ let							
91 467							
21%							

Zdroj: vlastní zpracování

Obyvatel v Libereckém kraji dál ubývá. Na konci září 2022 v něm žilo o 513 obyvatel méně než na začátku roku. V kraji zemřelo více lidí než před nedávno proběhlou pandemií a současně se výrazně snížil počet narozených dětí. Od ledna do konce září 2022 se v Libereckém kraji narodilo jen 2997 dětí. Kraj tak přirozenou cestou přišel o 628 obyvatel. Podle statistik obyvatel ubylo v polovině krajů, přírůstek byl zaznamenán v Praze, středních Čechách, Jihočeském, Pardubickém a Plzeňském kraji, Vysočině a jižní Moravě. Ani migrace neměla v této problematice pozitivní vliv, protože tímto kraj získal pouze 115 nových občanů. V roce 2021 byl počet přistěhovalých o 796 občanů vyšší než odstěhovaných. (ČSÚ, 2022)

4.1.1 Ekonomický přehled Libereckého kraje

Území Libereckého kraje patřilo již v 2. polovině 19. století k nejvíce industrializovaným oblastem tehdejšího Rakouska-Uherska. V tomto období zde bylo značné zastoupení textilního, sklářského a bižuterního průmyslu. Po 2. světové válce došlo díky založení Vysoké školy strojní (dnešní Technická univerzita v Liberci) k dalšímu vývoji této platformy.

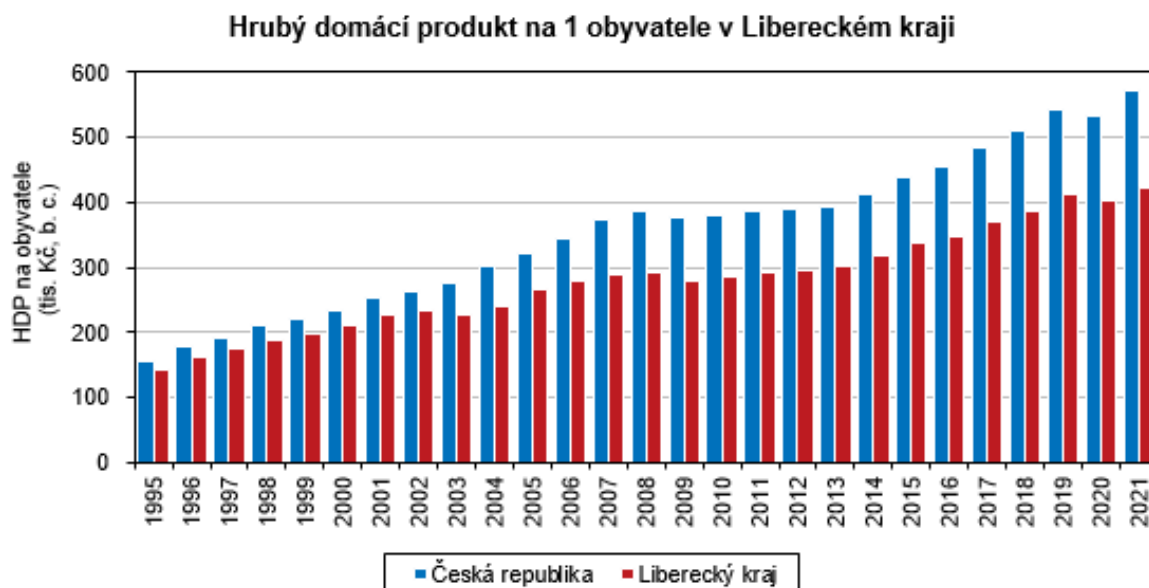
Průmyslový charakter regionu zůstal zachován dodnes, ale vlivem transformačních procesů v 90. letech 20. století a globalizačních tlaků nastala markantní sektorová transformace struktury průmyslu. Tradiční textilní průmysl ztratil svou převládající pozici a snížila se důležitost těžby a zpracování nerostných surovin (uran).

V ekonomice kraje hraje důležitou roli zpracovatelský průmysl. A zejména z důvodu směřování přímých zahraničních investic je orientován nejvíce na strojírenství, zvláště na výrobu komponentů pro automobilový průmysl a výrobu pryžových a plastových výrobků. Díky restrukturalizaci a specializaci na progresivní materiály a technologie si své postavení na trhu v textilním průmyslu udržují především výrobci speciálních textilií. (Strategie rozvoje Libereckého kraje 2021–2027, 2022)

Podíl Libereckého kraje na republikovém hrubém domácím produktu (HDP) v roce 2021 dosáhl 3,1 %. Meziročně HDP zaznamenal v Libereckém kraji nominální růst ve výši 4,4 %. V porovnání s rokem 2020 vykazaly vyšší úroveň HDP také všechny ostatní kraje. (ČSÚ, 2022)

V roce 2021 činila v Libereckém kraji hodnota HDP v přepočtu na jednoho obyvatele 421,9 tis. Kč, což je o 4,4 % více. Tato hodnota představovala 73,9 % HDP na obyvatele v průměru za Českou republiku (571,1 tis. Kč). Liberecký kraj se tak umístil na 3. nejnižší pozici za krajem Karlovarským (59,5 %) a Ústeckým (69,3 %). Naproti tomu jediným krajem, který svou hodnotou přesáhl celorepublikový průměr, bylo hlavní město Praha s HDP ve výši 1 264,5 tis. Kč na 1 obyvatele, což představovalo 221,4 % celorepublikového průměru. (ČSÚ, 2022)

Graf 2 Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele v Libereckém kraji



Zdroj: ČSÚ (2022), vlastní zpracování

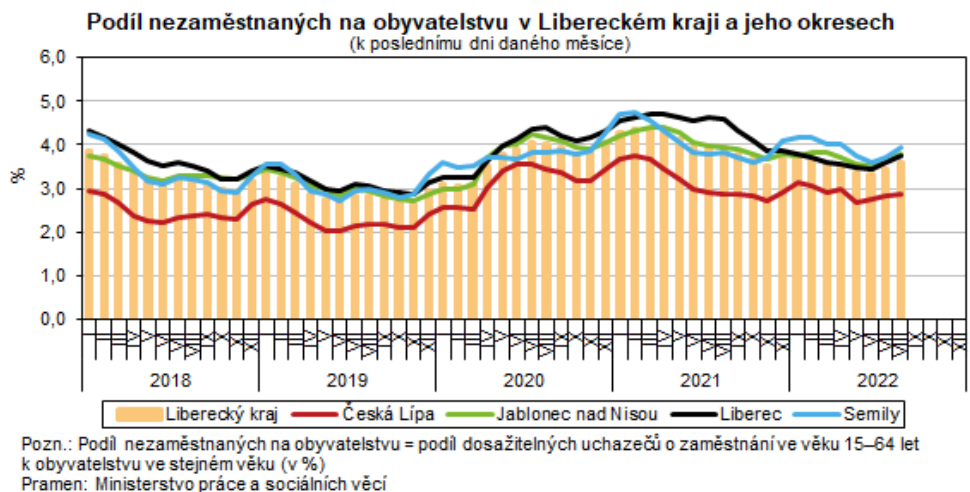
Produktivita práce a možnosti dalšího rozvoje jsou stanoveny kvalitou a množstvím lidských zdrojů v regionu. Z pohledu prostorového uspořádání jsou v Libereckém kraji tři zásadní pracovní centra a těmi jsou Liberec, Jablonec nad Nisou a Česká Lípa.

I přes nejvyšší zastoupení průmyslu z pohledu ekonomické produktivity, je v současnosti největším zaměstnavatelem sektor služeb, ve kterém pracuje více než polovina zaměstnaných osob.

V souvislosti s posouváním věku odchodu do důchodu se neustále zvyšuje podíl pracujících osob nad 60 let. Naopak se stupňujícími požadavky na vzdělanost obyvatel se prodlužuje příprava na povolání a tím klesá podíl pracujících mladších 30 let. Výše ekonomické aktivity obyvatel (podíl pracovní síly na celkovém počtu obyvatel starších 15 let) od roku 2012 roste, ale stále je pod celorepublikovým průměrem.

V porovnání s Českou republikou je v Libereckém kraji výrazně méně občanů, kteří za svou práci dojíždějí. Například v roce 2011 v Libereckém kraji zhruba třetina pracujících vyjížděla (31 %), oproti tomu v celé ČR to bylo (45 %). Tato skutečnost může mít souvislost s faktem, že ve městech v tomto regionu žije více obyvatel. V některých místech kraje může horší dopravní napojení a obslužnost mít vliv na dojíždění za prací. (Strategie rozvoje Libereckého kraje 2021–2027, 2020)

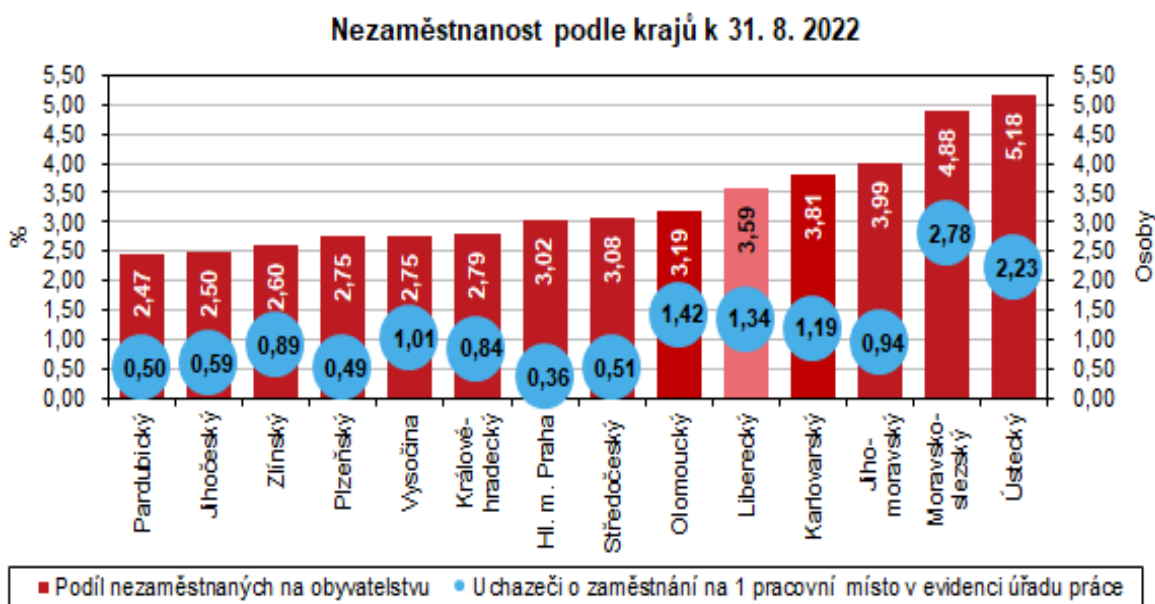
Graf 3 Podíl nezaměstnaných na obyvatelstvu v Libereckém kraji a jeho okresech



Zdroj: ČSÚ (2022), vlastní zpracování

Mezníkem v nezaměstnanosti v Libereckém kraji lze považovat rok 2013, neboť od tohoto roku dochází k jejímu snižování. Porovnatelných hodnot s celou Českou republikou (3,18 %), dosáhla v roce 2018, ale rozdíly uvnitř regionu jsou zásadní. Na konci srpna 2022 nezaměstnanost v Libereckém kraji dosáhla 3,59 %. Z hlediska pohlaví výraznější nárůst vykázaly ženy. Nejvýraznější přírůstek nezaměstnaných byl zaznamenán v okrese Semily.

Graf 4 Nezaměstnanost podle krajů k 31.8.2022

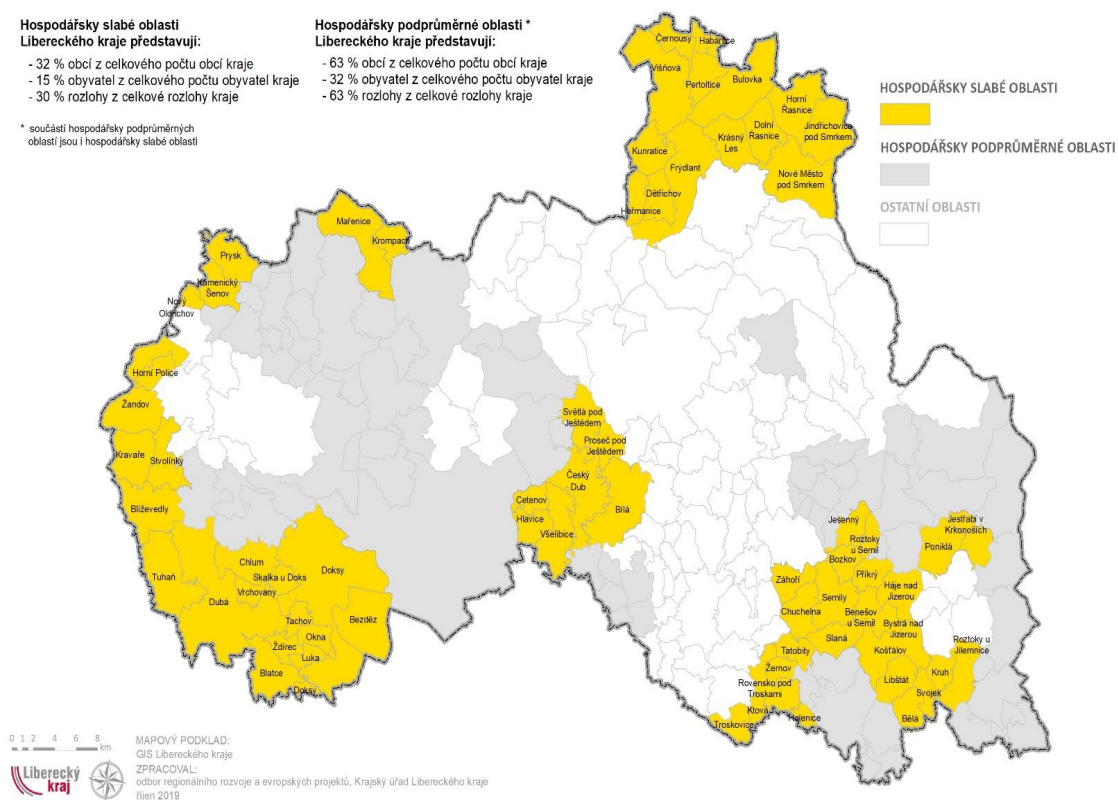


Zdroj: MPSV (2022), vlastní zpracování

V Liberci a jeho okolí je soustředěno nejvíce podnikatelských aktivit a zahraničního kapitálu. Průmyslové a obchodní zóny nacházející se na Jihu a Severu Liberce jsou spolu s dalšími úseky (výzkum, vývoj a vysoké školství) šancí na získání velkých investic v oblasti výroby. Větší průmyslové zóny se nacházejí také v České Lípě a Turnově.

Množství ekonomických subjektů se v Libereckém kraji dále zvyšuje, především je zde velký počet malých a středních podnikatelských subjektů. Z pohledu právní formy mají živnostníci největší podíl, podle převažující činnosti jsou to subjekty v oblasti maloobchodu a velkoobchodu, v průmyslu, stavebnictví, opravách a údržbě motorových vozidel. Obce, ve kterých je soustředěno více subjektů v cestovním ruchu, jsou posuzovány s nejvyšší mírou podnikatelských aktivit z územního hlediska. (Strategie rozvoje Libereckého kraje 2021–2027, 2020)

Obrázek 16 Mapa rozdělení hospodářských oblastí Libereckého kraje

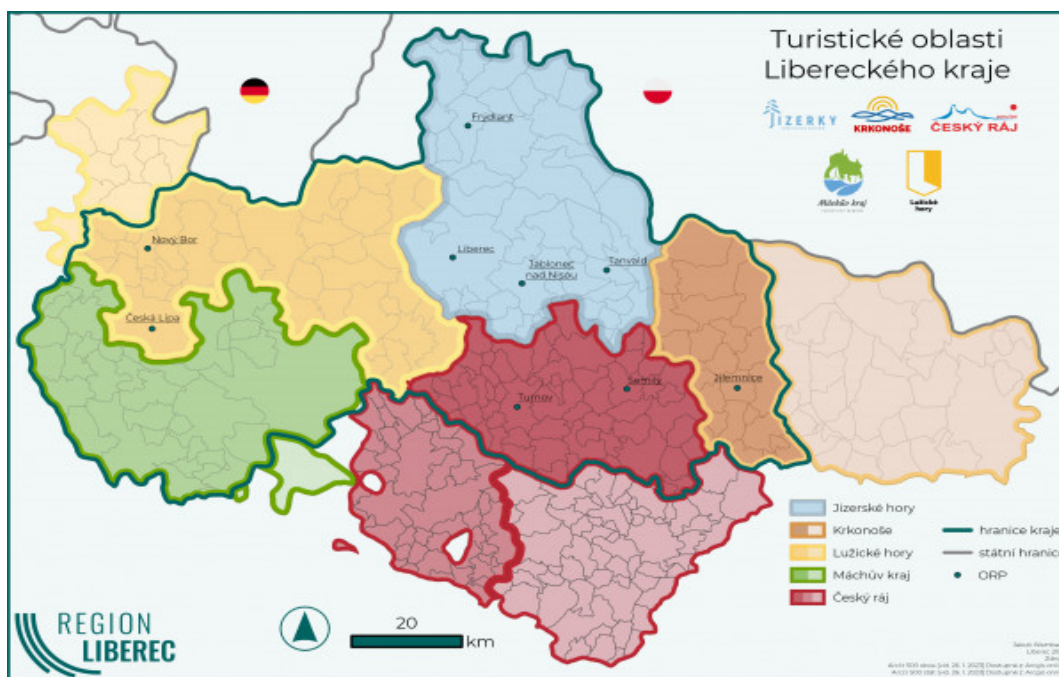


Zdroj: KÚ Libereckého kraje (2019), vlastní zpracování

4.1.2 Cestovní ruch

Na území Libereckého kraje se nachází pět certifikovaných turistických oblastí – Jizerské hory, Krkonoše, Lužické hory, Máchův kraj a Český ráj, které mají silně rozvinuté aktivity spojené s cestovním ruchem.

Obrázek 17 Turistické oblasti Libereckého kraje



Zdroj: Region Liberec (2022), vlastní zpracování

Turistická oblast Jizerské hory se skládá z oblastí Liberecko, Jablonecko, Frýdlantsko a Tanvaldsko. Na velké části této turistické oblasti se nachází Chráněná krajinná oblast Jizerské hory, kde nalezneme lokality s výjimečně zachovalou přírodou. Jilemnicko se nachází v turistické oblasti Krkonoše, jejichž západní část je součástí Libereckého kraje. V této části Krkonoš nalezneme několik chráněných území, celý turistický region Krkonoše je od roku 1963 Národním parkem, proto krajina a příroda jsou stále hlavní hodnotou regionu. Města Česká Lípa a Nový Bor se nacházejí v další turistické oblasti Liberecka, kterou jsou Lužické hory. Tato chráněná krajinná oblast je typická kuželovitými a kupovitými vrchy a lze zde spatřit ohrožené druhy rostlin a zvířet. Další turistickou oblastí Libereckého kraje je Máchův kraj. Tento region se rozkládá na území bývalého okresu Česká Lípa a je vyhledávaný spíše pro aktivní a sportovní formy pobytů. Turnovsko a Semilsko jsou součástí poslední turistické oblasti Libereckého kraje Český ráj. Český ráj je nejstarší

chráněnou krajinnou oblastí u nás a je často také nazýván jako pohádkový kraj. Nalezneme zde jak bohaté historické památky, tak i velké množství nevšedních přírodních krás. (RIS, 2022)

Ve 2. čtvrtletí roku 2022 navštívilo Liberecký kraj 249 189 turistů. To je 2,5krát více než předchozí rok ve stejném období. V úhrnu za 1. až 2. čtvrtletí roku 2022 navštívilo Liberecký kraj 487 406 hostů, což je o 361,0 % více než za stejné období roku 2021. Návštěvnost domácích turistů se zvýšila o 130,9 % na 213 199 hostů, což je 85,6 % celkového počtu hostů v kraji. Počet zahraničních hostů vzrostl více než šestinásobně na 35 990 hostů. Turisté z Německa představovali více než polovinu turistů ze zahraničí (50,8 %), 16,5 % hostů z Polska a 8,7 % ze Slovenska. Ovšem zvýšený počet návštěvníků zaznamenaly všechny kraje ČR. Nejvíce turistů zamířilo do hlavního města Prahy (1 610 631 hostů, což je 32,0 % republikového úhrnu 5 028 288 hostů). Jihomoravský region byl druhým nejnavštěvovanějším (533 120 hostů) a v pořadí třetí Jihočeský kraj (351 039 hostů, 7,0 %). V rámci mezikrajského srovnání byla návštěvnost Libereckého kraje 7. nejnižší a podíl na republikovém úhrnu činil 5,0 %.

Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních Libereckého kraje strávili ve sledovaném období celkem 650 821 nocí, z toho 563 747 nocí (86,6 %) hosté domácí a 87 074 nocí (13,4 %) hosté zahraniční. Celkový počet přenocování turistů se meziročně zvýšil o 151,2 %. Průměrný úhrnný počet přenocování byl 2,6 noci a průměrná doba pobytu dosáhla 3,6 dnů. Celkový počet přenocování se meziročně zvýšil v celé České republice.

Příležitost ubytování v roce 2022 v Libereckém kraji poskytovalo 992 hromadných ubytovacích zařízení s kapacitou 15 591 pokojů a 47 155 lůžek. Tato hodnota je v rámci krajů 4. nejvyšší podíl. Převládající pozici mají stále penziony. Liberecký kraj se v rámci regionů umístil jako nejlepší (22,7 zařízení na 10 000 obyvatel). (ČSÚ, 2022).

Liberecký kraj je vzhledem ke své poloze nejvíce aktivní v příjezdovém cestovním ruchu. Ve všech krajích s polohou na hranici se sousedními státy, často převažuje podíl jednodenních návštěvníků. Jednodenní návštěvníci Libereckého kraje tvoří 77 % a převažují ti ze sousedících zemí – Německa a Polska, kteří přijíždějí za nákupy i dovolenou. Území Libereckého kraje je součástí euroregionu Nisa, který je prvním euroregionem vytvořeným na českém území a jeho účelem je podpora rozvoje sdružených oblastí formou vzájemné přeshraniční spolupráce. Rozvoji cestovního ruchu napomáhají silniční, železniční i přechody pro pěší v rámci malého pohraničního styku. (CELYOTURISMU.cz, 2018)

4.1.3 Aktéři Libereckého kraje

Liberecký kraj je oblast s různorodými aktéry, kteří hrají klíčovou roli v mnoha aspektech společnosti, ekonomiky a veřejného života.

Mezi hlavní aktéry v Libereckém kraji patří – místní samospráva zastoupená krajským úřadem, obecními a městskými úřady, podniky v regionálním průmyslu, podnikatelské asociace, vzdělávací instituce, neziskový sektor a spolky, zdravotnické instituce, obyvatelé, cestovní ruch a turismus, kulturní instituce, environmentální a zemědělské organizace, odborové svazy, dopravní a infrastrukturní organizace a stavební firmy.

Tito aktéři společně tvoří složitou síť subjektů, které formují a ovlivňují život v Libereckém kraji.

4.1.4 Charakteristika obcí Vysoké nad Jizerou a Rovensko pod Troskami

Charakteristika vybraných měst je výchozím bodem pro kvantitativní a kvalitativní výzkum. Konkrétní města mají téměř stejný počet obyvatel a základní občanskou vybavenost v podobě MŠ, ZŠ a zdravotnického zařízení. Dalšími shodnými body obou měst jsou místní spolky a sdružení, které reprezentují společensko-kulturní aktéry života občanů a jejich občanskou angažovanost. Pomocí dotazníků a rozhovorů se zástupci měst a s předsedy spolků byla posouzena města a porovnána po stránce ekonomické, komunitní, sociální a regionálního rozvoje. Vysoké nad Jizerou se rozkládá v podhůří Jizerských hor a Krkonoš a Rovensko pod Troskami na okraji chráněné krajinné oblasti Český ráj.

Vysoké nad Jizerou

Město Vysoké nad Jizerou je v severovýchodní části Libereckého kraje a v severní části okresu Semily. Je jedním z nejvýše položených měst České republiky, skládá se z pěti místních částí – Vysoké nad Jizerou, Sklenařice, Tříč, Stará Ves, Helkovice a žije zde 1353 obyvatel. Město Vysoké nad Jizerou je obcí s rozšířenou působností a pověřenou obcí je město Semily. Díky jedinečné poloze je město známé jako populární zimní středisko s možností výletů do okolí.

Obrázek 18 Znak města Vysoké nad Jizerou



Zdroj: www.vysokenadjizerou.cz (2023), vlastní zpracování

Školství: V městě se nachází mateřská škola s kapacitou 56 dětí, základní škola s 1. až 9. třídou a integrovaná střední škola se zaměřením na automobilový průmysl, opravárenství, dopravu, přepravu a podnikání. Na integrované střední škole je 7 učebních oborů s výučním listem a 4 maturitní obory.

Zdravotnictví a sociální služby: Obyvatelé města mohou využít služeb praktické lékařky pro dospělé na místním zdravotním středisku. Provoz dětské ordinace byl zde ukončen v roce 2019 a proto obyvatelé města navštěvují dětské ordinace v okolí, např. v obcích Poniklá, Semily, Jilemnice, Jablonec nad Jizerou atd. Od roku 1975 ve městě působí také specializované pracoviště Ústav chirurgie ruky a plastické chirurgie Vysoké nad Jizerou s kapacitou 52 lůžek a ambulantním oddělením. Pro potřeby občanů je na místním náměstí k dispozici také lékárna. Město Vysoké nad Jizerou provozuje Domov pro seniory s pečovatelskou službou a domácí ošetrovatelskou péčí a pobytové zařízení Custodium – dům s pečovatelskou službou.

Kultura: Kulturní a společenské akce se konají v budově místního divadla Krakonoš, ve kterém se nachází velký a malý sál. Tyto prostory se také využívají k pořádání přednášek, školení a jsou v nabídce k pronájmu i s veškerým technickým vybavením. Za příznivého počasí se za budovou divadla v Parku básníků konají koncerty a jiná společenská setkání. V letních měsících je také k setkávání občanů využíváno zázemí dětského a fotbalového hřiště, tenisového a volejbalového kurtu a v neposlední řadě Náměstí Dr. K. Kramáře s tradiční Vysockou poutí a předvánočními Svatokateřinskými trhy. V budově bývalého soudu sídlí Vlastivědné muzeum Vysoké nad Jizerou, kde se mohou občané kromě prohlídek stále expozice bohaté sbírky lidového umění a historie, zúčastnit různých výstav a setkání. Společenské akce se konají také v hasičské zbrojnici místního sboru dobrovolných hasičů a sokolovně tělovýchovné jednoty. V blízkosti základní školy mohou občané navštívit

městskou knihovnu s dětským oddělením a oddělením pro dospělé. Kromě běžných knihovnických služeb také knihovna pořádá besedy, přednášky pro všechny věkové kategorie, tvůrčí kroužek pro ženy a každé úterý čtenářský kroužek.

Místní spolky a sdružení: ve městě Vysoké nad Jizerou se na společenském životě aktivně podílí tři spolky, mezi které patří:

Sbor dobrovolných hasičů Vysoké nad Jizerou – SDH byl založen v roce 1873 a v současné době má výjezdová jednotka 19 členů. Sbor plní svou funkci protipožární ochrany, ale vyjíždí také k dopravním nehodám – během těchto zásahů zajišťuje úklid vozovky, technickou pomoc při odstraňování napadaných stromů z komunikací a v neposlední řadě zasahuje při záchraně osob nebo zvířat. Dobrovolní hasiči z Vysokého nad Jizerou se věnují také soutěžní činnosti, soustředění v hasičském sportu a aktivně propagují požární sport mezi širší veřejnost a mladou generaci. Sbor dobrovolných hasičů pořádá výtvarné soutěže pro děti při různých výročních hasičského sboru, modelářské odpoledne, kde probíhají ukázky modelů aut, letadel a různé vojenské techniky, tradiční hasičský bál Sejkorák, oslavy výročí založení sboru s doprovodným programem pro děti i dospělé a také se podílí se na organizaci pálení čarodějnic.

Tělovýchovná jednota Vysoké nad Jizerou – TJ Vysoké nad Jizerou v současné době provozuje osm sportovních oddílů – fotbal, lyžování, volejbal, cyklistika, turistika, SPV-sport pro všechny, gymnastika a tenis. Každý z oddílů se se svými členy věnuje konkrétní sportovní disciplíně, ve které se účastní utkání, závodů a soutěží. Členové jednotlivých oddílů pořádají různé akce pro širokou veřejnost v průběhu celého kalendářního roku a dále nabízí prostory svých sportovišť, hřišť a ubytovacích prostor k pronájmu. V budově sokolovny se nachází velký a malý sál, velká a malá klubovna, posilovna a stolní tenis. Mezi tradiční akce pořádané TJ Vysoké nad Jizerou patří např. Závody „PO STARU“ - jedná se o lyžařské závody v dobových kostýmech s doprovodným programem, turnaje ve volejbalu „Sklenařické DEBLY“ a lyžařsko-turistická akce s několika možnostmi výběru tras a přespaním v hasičské zbrojnici „Ve stopě první středoevropské padesátky“.

Divadelní spolek Krakonoš – město Vysoké nad Jizerou je místem s nejstarší ochotnickou tradicí v republice. Ochotnické divadlo se zde s menšími přestávkami hraje již od roku 1786. Divadelní spolek se skládá ze dvou scén – velké divadlo a loutková scéna. Ročně se na domácím jevišti sehraje okolo 10 představení – z toho 1 až 3 premiérová, loutková scéna hraje zhruba 10krát do roka a také se pořádají zájezdová představení obou scén.

V současnosti má divadelní spolek přibližně 110 členů, kteří se aktivně podílejí na pořádání i nedivadelních akcí pro veřejnost, mezi které patří tradiční divadelní ples, dětský maškarní bál a dětský den. Vysocký divadelní spolek je hlavním spolupořadatelem největší divadelní akce „Krakonošův divadelní podzim“ – Národní přehlídka venkovských divadelních souborů s tradicí již od roku 1971. Divadelní spolek také nabízí k pronájmu prostory malého i velkého sálu divadla k různým veřejným i soukromým akcím, půjčování kostýmů a rekvizit.

Rovensko pod Troskami

Město Rovensko pod Troskami s počtem obyvatel 1364, se nachází v bývalém okrese Semily v Libereckém kraji, v samém středu Českého ráje. Rovensko pod Troskami je obcí s rozšířenou působností a pověřenou obcí je město Turnov. Díky ideální poloze s optimální vzdáleností k přírodním a historickým památkám je město přirozeným střediskem cestovního ruchu.

Obrázek 19 Znak města Rovensko pod Troskami



Zdroj: www.rovensko.cz, vlastní zpracování

Školství: Ve městě je základní škola s 1. až 9. třídou a mateřská škola s kapacitou 50 dětí.

Zdravotnictví a sociální služby: Obyvatelé města využívají služeb praktické lékařky pro dospělé a dětské lékaře navštěvují zpravidla ve městě Turnov. Zde mohou využít také služeb specialistů v Panochově nemocnici a terénních sociálních služeb pro seniory.

Kultura: Kulturní a společenské akce se konají v sále místní radnice, během příznivého počasí na místním hřišti. V budově radnice je umístěno oddělení pro dospělé městské knihovny a dětské oddělení se nachází v budově malé základní školy.

Místní spolky a sdružení: ve městě Rovensko pod Troskami je **sedm spolků a sdružení**.

Většina z nich se aktivně podílí na společenském a komunitním životě občanů. Mezi tyto spolky patří:

Sbor dobrovolných hasičů Rovensko pod Troskami – SDH byl založen již v roce 1883 jako první spolek města. Spolu s ochrannou a bezpečnostní funkcí se již od svého založení věnuje také zájmové činnosti svých členů, jejich rodin a ostatních občanů. Pořádá hasičské bály, hasičské taneční zábavy, dětské maskarní karnevaly, dětské dny, pálení čarodějnic a dny otevřených dveří. Spolupracuje se sbory z okolních obcí a záchrannými složkami.

TJ Sokol Rovensko pod Troskami – TJ Sokol byl založen roku 1887 a je druhý nejstarší spolek města. Skládá se z oddílů – fotbal, florbal, lední hokej, orientační běh, stolní tenis, šachy a CSPV – centrum sportu pro všechny. Svoji činnost provozuje na těchto sportovištích: hokejové hřiště s betonovou plochou včetně kabin s možností ubytování a sauny, antukový kurt, kde se hraje volejbal, nohejbal a tenis, fotbalové hřiště včetně malého tréninkového hřiště a sportovní hala ZŠ Rovensko pod Troskami. Oddíly TJ Sokol pořádají několik tradičních sportovně-kulturních akcí pro občany – turnaje v různých sportovních disciplínách, sportovně branné dny a aktivně se podílí na akcích pořádaných ve městě.

Spolek Divadelních ochotníků Rovensko pod Troskami – Divadelní spolek byl založen v roce 1994, nastudoval několik ochotnických představení, zúčastnil se přehlídek ochotnických souborů a spolupracuje s ostatními spolky města na organizaci akcí pro veřejnost.

Okrašlovací spolek v Rovensku pod Troskami – Občanské sdružení Okrašlovací spolek vznikl v roce 2000 a svou činností navazuje na činnost předchozí stejnojmenné organizace působící za první republiky. Hlavní cíle organizace je posilování vztahu občanů k městu, ochrana a obnova kulturních památek, rozvoj kulturního života a ochrana životního prostředí. Nejvýznamnější akcí spolku jsou tradiční masopustní průvody, část členů spolku se také významně podílí na organizaci největší kulturní akce města Rovenský pohádkový les. Dále organizace pořádá koncerty duchovní hudby, besedy a v roce 2002 byla s podporou grantu Libereckého kraje zřízena nová zastávka naučné stezky „Katova tůň“. Turistická stezka propojuje všechna turisticky atraktivní a významná místa Rovenska pod Troskami.

Spolek zdravotně postižených – Svaz tělesně postižených v ČR MO z.s. Rovensko pod Troskami má v současné době 58 členů, jeho činnost podporuje a hájí zájmy osob s tělesným postižením a jejich společenské postavení. Svaz pro své členy pořádá výlety na zajímavá místa v České republice, Mikulášském besídka a jiná setkání.

Klub filatelistů Rovensko pod Troskami – spolek poskytuje zázemí všem sběratelům, a to nejen filatelistům, ale také sběratelům pohlednic a numismatiky. Do spolku mohou zavítat i zájemci o poznávání a dokumentaci historie osobností z města i z celého regionu Český ráj. Občané mohou se spolkem aktivně spolupracovat na projektu „Rovensko časů minulých“.

1. včelařsko-vinařský klub Radvánovice-Rovensko pod Troskami – klub vznikl v roce 2012 aktivitou skupiny přátel za účelem pomoci přírodě. V roce 2020 spolek vlastnil 3 stanoviště s 13 včelstvy. Klub od svého založení uskutečnil několik medobraní, zájezdů na Moravu za vínem a Svatomartinskou husou a od roku 2000 pořádá tradiční závod v terénním běhu Rotman, kterého se může zúčastnit široká veřejnost bez ohledu na sportovní vyspělost a věk.

4.1.5 Občanská společnost v Libereckém kraji

Součástí občanské společnosti Libereckého kraje jsou různí aktéři a organizace, které se aktivně podílejí na veřejném životě, rozvoji komunity a přispívají při realizacích různých společenských, kulturních a environmentálních akcích, angažují se v ochraně kulturního dědictví, nebo se zaměřují na regionální rozvoj.

Mezi tyto aktéry lze bezpochyby zařadit různé neziskové organizace, které jsou aktivní v oblastech sociálních služeb, zdravotnictví, lidských práv, životního prostředí, kultury a vzdělávání. K rozvoji komunity přispívají také skupiny dobrovolníků, spojující se k dobrovolnickým aktivitám a projektům spolu se skupinami občanů, kteří se věnují konkrétním tématům, jako jsou například kulturní akce a ochrana životního prostředí. Kulturní a umělecké organizace také aktivně podporují kulturní akce, dále různé umělecké projekty a vzdělávací akce v regionu, na kterých s občanskou společností spolupracují školy, univerzity a vzdělávací instituce. Pomoc a podporu lidem v nouzi poskytují charitativní organizace, které se zaměřují na konkrétní sociální problémy. Důležitým aktérem občanské společnosti jsou jistě také různá podnikatelská a obchodní sdružení, která spolupracují na rozvoji ekonomického potenciálu regionu. V neposlední řadě je důležité zmínit také místní mediální organizace, které hrají významnou roli při informování veřejnosti a podporování občanské participace.

Tato různorodost skupin a organizací podporuje mnohotvárnost a aktivitu občanské společnosti v Libereckém kraji a společnými silami se podílejí na formování a rozvoji regionu.

Jak v polostrukturovaném rozhovoru uvedla respondentka zastávající funkci koordinátorky pro neziskový sektor a místní Agendu 21 z odboru regionálního rozvoje a evropských projektů z Krajského úřadu Libereckého kraje paní Ivana Hujerová, v současnosti je v Libereckém kraji cca 5000 neziskových subjektů. Dle jejího názoru je spolupráce všech sektorů – veřejná správa, neziskový sektor a podnikatelská sféra – červenou nitkou Strategie rozvoje LK 2021-2027 a plnění jednotlivých opatření a neziskový sektor je pro LK dlouhodobým partnerem.

„Strategie rozvoje Libereckého kraje 2021-2027 je koncepčním dokumentem regionální politiky Libereckého kraje na období 2021-2027. Jejím cílem je navrhnout takové aktivity, které povedou jednak k naplňování cílů regionální politiky na úrovni EÚ a ČR, ale především k odstraňování problémů, naplňování potřeb a vyváženému rozvoji území celého Libereckého kraje“ (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2023).

Ve výše zmíněném dokumentu je občanské společnosti věnováno opatření E1-4 OBČANSKÁ SPOLEČNOST, které je součástí opatření E1 OTEVŘENÁ SPRÁVA A ROZVOJ ÚZEMÍ. Jednou z vizí uvedenou v tomto dokumentu je *„Aktivní a informovaní lidé a dobře fungující neziskový sektor jsou základem občanské společnosti Libereckého kraje“*. (regionalni-rozvoj.kraj-lbc.cz, 2023)

5 Terénní šetření

Terénní šetření bylo provedeno kvantitativním a kvalitativním přístupem. Úroveň a podoba zapojení občanů dvou měst Rovensko pod Troskami a Vysoké nad Jizerou v Libereckém kraji byla analyzována kvantitativním šetřením pomocí dotazníkového šetření v období září–říjen 2023. Dotazníkové šetření bylo rozděleno na tři úrovně. V první úrovni byli osloveni zástupci a členové zájmových skupin, ve druhé úrovni byli osloveni členové zastupitelstva obou měst a na třetí úrovni byli osloveni uživatelé internetu. Kvalitativní šetření v období září–říjen 2023 bylo dosaženo pomocí polostrukturovaných rozhovorů s představiteli a zástupci veřejné správy a představiteli příspěvkových organizací působících v oblasti kultury, volnočasových aktivit a zájmových spolků pro veřejnost.

5.1 Kvantitativní výzkum

Shodnými znaky obou měst je počet obyvatel, určitá občanská vybavenost a působení zájmových skupin. Obě města, která se zúčastnila kvantitativního šetření, se nacházejí v bývalém okrese Semily, ale Vysoké nad Jizerou je oproti Rovensku pod Troskami jedním z nejnvýše položených horských měst České republiky. Tato skutečnost má celkový vliv na aktivity občanů a jejich participaci ve společnosti.

Cílem zpracovaného šetření, jak je uvedeno na začátku diplomové práce, byl návrh možnosti využití aktivit občanské společnosti pro rozvoj regionu Libereckého kraje.

V obou lokalitách bylo osloveno celkem 50 respondentů. Ve výzkumném souboru mírně převažovali občané z Vysokého nad Jizerou, své odpovědi poskytlo více žen než mužů a nejčastěji odpovídali respondenti ve věku 18–35 let, nebo naopak ve věku 51–65 let. Z hlediska zapojení občanů do konkrétní zájmové skupiny – spolku převládali lidé ze sboru dobrovolných hasičů a sportovních klubů.

5.2 Kvalitativní výzkum

Ve výzkumném souboru, který se účastnil kvalitativního šetření, bylo osloveno šest zástupců a představitelů veřejné správy Libereckého kraje a čtyři představitelé příspěvkových organizací, působících v oblasti kultury, volnočasových aktivit a zájmových spolků pro veřejnost. V polostrukturovaném rozhovoru bylo osloveno šest žen a čtyři muži. Všichni v oblasti veřejné správy a příspěvkových organizací působili po dobu minimálně dvou let a jeden z dotazovaných již 22 let.

5.3 Dotazníkové šetření 1. úroveň

V této části dotazníkového šetření byly dotazy zaměřeny na zástupce a členy zájmových skupin a sestávaly se z deseti otázek, na které odpovídalo 40 respondentů.

Otázka: Co vás osobně motivovalo se zapojit do spolku / sdružení / zájmové skupiny?

Jak vyplynulo z odpovědí respondentů, ve Vysokém nad Jizerou je důvodem kladný vztah ke sportu a většina respondentů jsou aktivními členy sportovních klubů. Oproti tomu v Rovensku pod Troskami jsou respondenti zapojeni většinou do zájmových činností věnujících se aktivitám spojeným s působením Sboru dobrovolných hasičů a jako důvod k jejich participaci je rodinná tradice a kontakt s občany stejných zájmů.

Odpovědi na výše uvedenou otázku vyjadřují, že ve Vysokém nad Jizerou je dle respondentů přínosem hlavně rozvoj společnosti, vylepšování sousedských vztahů, tedy celkově pozitivní komunitní přínos. Respondenti z Rovenska pod Troskami vnímají přínos spolků jako kladný hlavně v pořádání kulturních a společenských akcí.

Otázka: V čem vidíte přínos spolků / sdružení / zájmových skupin pro Vaše město?

Respondenti obou měst se jednoznačně shodli, že přínosem je rozvoj celého města a společenský kontakt mezi občany. Respondenti Vysokého nad Jizerou také uváděli důležitost aktivit spolků města v zimních měsících, kdy spolky využívají potenciálu lokality města, což má velice kladný vliv na zimní cestovní ruch a celkově rozvoj regionu.

Otázka: Jakou podporu má Váš spolek / sdružení / zájmová skupina od vedení města?

V odpovědích respondentů Vysokého nad Jizerou je nejčastěji uváděna podpora finanční, ale také je zde poukazováno na fakt, že záleží na aktuálním politickém vedení města.

Z odpovědí respondentů Rovenska pod Troskami vyplynulo, že naprostá většina z nich hodnotí podporu ze strany města kladně, ale podobu podpory nekonkretizují.

Otázka: Co by Vám konkrétně pomohlo k rozvoji, vylepšení spolupráce s městem / zastupitelstvem?

Respondenti obou měst hodnotí spolupráci spíše kladně, ale zároveň zde vidí prostor k vylepšení spolupráce, a to především ve větší vzájemné komunikaci a v širších možnostech k diskusi.

Otázka: Jak podporujete získávání nových členů do spolků / sdružení / zájmových skupin?

Respondenti Vysokého nad Jizerou v odpovědích na tuto otázku vyjádřili především uplatnění sociálních sítí a tisku.

Oproti tomu podle získaných odpovědí se respondentům Rovenska pod Troskami osvědčila osobní agitace a kontakt s občany.

Otázka: Jak podporuje město zapojení nových členů do spolků / sdružení / zájmových skupin?

V odpovědi na tuto otázku obě skupiny respondentů uvedly oficiální stránky města, sociální sítě a tisk jako formy prezentace působení spolků / sdružení / zájmových skupin pro podporu zapojení nových členů do jejich činnosti.

Otázka: V čem byste uvítali větší podporu ze strany města?

Z odpovědi na tuto otázku vyplynulo, že respondenti Vysokého nad Jizerou by uvítali větší podporu nejen finanční, ale také materiální.

Respondenti Rovenska pod Troskami vnímají jako větší podporu pro své působení ze strany města jednoznačně z pohledu finanční stránky.

Otázka: Jak Váš spolek / sdružení / zájmovou skupinu obec zve a zapojuje ke společným jednáním, které se týkají Vaší oblasti tak, aby zjistila Váš názor či postoj, a aby zohlednila Vaše znalosti a zkušenosti?

Na tuto otázku obě skupiny respondentů vyjádřily kladný názor na jejich vzájemnou komunikaci s obcí při řešení oblastí týkajících se konkrétních spolků.

Otázka: Do jakých aktivit Vás obec zapojuje?

Z odpovědí respondentů obou měst je patrné, že zapojení do aktivit probíhá formou společenských a kulturních akcí, a to především participací spolků / sdružení / zájmových skupin během jejich příprav, organizace a průběhu.

5.4 Dotazníkové šetření 2. úroveň

Druhá část dotazníkového šetření sestávala z 11 dotazů pro členy zastupitelstva a odpovědi poskytlo celkem 10 respondentů.

Otázka: Jak vnímáte participaci občanů ve Vaší obci?

Z odpovědí respondentů Vysokého nad Jizerou na výše uvedenou otázku vyplynulo, že participace občanů se týká především jednotlivců v rámci konkrétních spolků, souvisí s atraktivitou problematiky a celkově je hodnocena nedostatečně.

V Rovensku pod Troskami je ze strany respondentů participace občanů vnímána jako velice důležitá, ale také nedostatečná.

Otázka: Má Vaše obec součástí rozpočtu i kolonku „participačního rozpočtu“?

Z vyjádření respondentů Vysokého nad Jizerou je patrné, že participací rozpočet je součástí rozpočtu města, přičemž je využíváno možnosti grantového fondu z důvodu podpory činností a aktivit spolků / sdružení / zájmových skupin.

Oproti tomu Rovensko pod Troskami podporuje spolky / sdružení / zájmové skupiny na základě jejich požadavků a konkrétní činnosti spolků.

Otázka: Jakými způsoby obec podporuje a zapojuje občany – spolky do participace na obecním řízení?

Jak vyplynulo z odpovědí obou skupin respondentů, podpora ze strany obce má především finanční podobu.

Otázka: Jak, v jakých institucích (spolcích, sdruženích, zájmových skupinách) a jakým způsobem veřejnost spolupracuje s obcí?

V odpovědích na tuto otázku se respondenti Vysokého nad Jizerou shodli, že je poměrně častá angažovanost sportovních spolků a je spíše omezená skupina skalních členů, kteří se vždy aktivně účastní na přípravě, organizaci a pořádání kulturních a společenských akcí.

Respondenti Rovenska pod Troskami vyjádřili spolupráci s obcí jako dobrovolnou volbu každého občana a neshledali souvislost mezi participací občanů s působením nebo členstvím v jakékoliv zájmové skupině.

Otázka: V čem vidíte přidanou hodnotu a přínos zapojením občanů pro obec?

Z odpovědí respondentů Vysokého nad Jizerou je zjevné, že zapojením občanů může obec získat jiný úhel pohledu na danou situaci, který si ze svého postavení zástupci města uvědomit a také si občané více váží a lépe se starají o to, co bylo s jejich přispěním vybudováno. Tyto skutečnosti jsou kladně vnímány i z pohledu rozvoje komunity, dění ve městě, rozvoji společnosti a v neposlední řadě cestovního ruchu a regionálního rozvoje.

Respondenti Rovenska pod Troskami vnímají jako přidanou hodnotu zapojení občanů ve společném utváření města, vztahů ve městě a propojenosti řízení města s občany. Obec má snahu, aby byla vzájemná spolupráce vnímána jako vztah k vlastní komunitě a společnému majetku.

Otázka: Ovlivňují (pokud ano jak?) participaci občanů změny v politickém vedení obce?

Z odpovědí na výše uvedenou otázku vyplynulo, že naprostá většina obou skupin respondentů hodnotila vliv změn v politickém vedení na participaci občanů jako velký. Z jejich vyjádření je patrné, že téměř vždy záleží na vedení obce – zda k tomuto vedení má občan blízko a je mu toto vedení nakloněno. Pokud se jedná o navzájem se rozcházející úhly pohledů nebo o určité odmítavé vzájemné stanovisko, občan vedení obce neosloví a vedení obce neuslyší sebelepší názor občana.

Otázka: V jakých případech přenechává obec určité spolu/rozhodování na spolcích či občanech? (např. plánovaná modernizace sokolovny, víme, že je nejvíce využívána TJ Sokol, a proto hlavní slovo při modernizaci přenecháme TJ Sokol...)

Respondenti Vysokého nad Jizerou se ohledně problematiky této otázky vyjádřili, že spolu/rozhodování souvisí s působením konkrétní zájmové skupiny – spolku. Pokud se případné plánované změny týkají působení spolku, jsou vždy v rámci možností brány v potaz jejich požadavky a názory.

Z odpovědí respondentů Rovensko pod Troskami vyplývá snaha o spolurozhodování obce a spolků na majetku, který konkrétní spolek využívá. Z jejich odpovědí je patrná snaha o společnou cestu k cíli.

Otázka: Co by konkrétně pomohlo ke zvýšení angažovanosti ve Vaší obci?

Z odpovědí obou skupin respondentů vyplynulo, že nejdůležitější je vzájemná komunikace mezi vedením města a občany, ochota vzájemně vyslechnout názory a pochopení přínosu angažovanosti.

Otázka: Jaká věková kategorie je nejvíce angažovaná ve Vaší obci?

V odpovědích respondentů Vysokého nad Jizerou byly zmíněny dvě věkové skupiny 36-50 let a 51-65 let.

Oproti tomu ve skupině respondentů Rovensko pod Troskami z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že nejvíce angažovanou věkovou kategorií obce je kategorie 51-65 let.

Otázka: Jaké hodnoty dle Vás má naplňovat nejlepší spolek?

Jak vyplynulo z odpovědí respondentů obou skupin, každý spolek / sdružení / zájmová skupina by měla mít zájem především na rozvoji spolků, jejich členů, umět nacházet společný cíl, společná témata, umět naslouchat názoru druhých, zapojovat se do obecního dění a uvědomovat si svou možnost aktivně se podílet na rozvoji komunity, obce a celkově regionálnímu rozvoji.

Otázka: V čem vnímáte nejvyšší přidanou hodnotu nejlepšího spolku pro občanskou společnost nebo pro obec?

Na tuto otázku naprostá většina respondentů obou skupin jako nejvyšší přidanou hodnotu spolku pro občanskou společnost nebo pro obec uvádí rozvoj vztahů mezi občany, rozvoj komunity a podporu společenského a kulturního života. Všechny tyto uvedené faktory dle názoru respondentů úzce souvisí s rozvojem obce a regionu.

Otázka: Co je podle Vás pro občany bariérou pro jejich participaci?

Z odpovědí obou skupin respondentů vyplynulo, že nejčastější bariérou pro participaci občanů je limitovaný čas ze strany jednotlivců, rozdílné názory a nezájem o společenský a komunitní život.

5.5 Dotazníkové šetření 3. úroveň

V této části dotazníkového šetření byly dotazy zaměřeny na uživatele internetu a sestávaly se z jedenácti otázek. Následující grafy vyhodnocují jednotlivé odpovědi na otázky dotazníku.

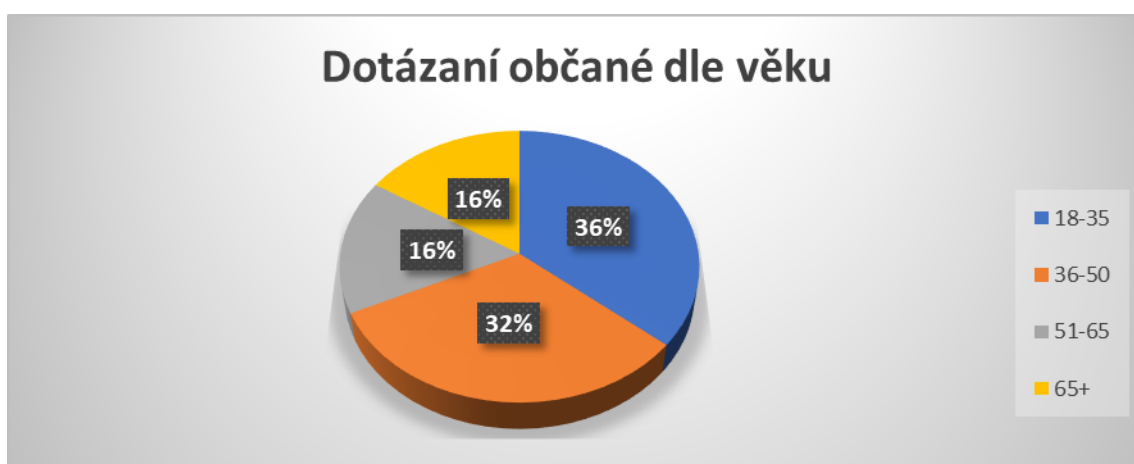
Dotazníkového šetření se zúčastnilo nejvíce obyvatel ve věkové skupině 18-35 let a žen odpovídalo o 20 % více než mužů.

Graf 5 Rozdělení dotazovaných občanů dle pohlaví



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Graf 6 Rozdělení dotazovaných občanů dle věkové struktury



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Po zodpovězení profilových otázek odpovídali respondenti na tyto otázky:

Otázka: Jste zapojeni ve Vaší obci / městě do některého spolku / sdružení / zájmové skupiny? Pokud ANO – do kterého?

Graf 7 Zapojení občanů do konkrétních spolků



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: Co by konkrétně osobně Vás motivovalo zapojit se do spolku / sdružení / zájmové skupiny?

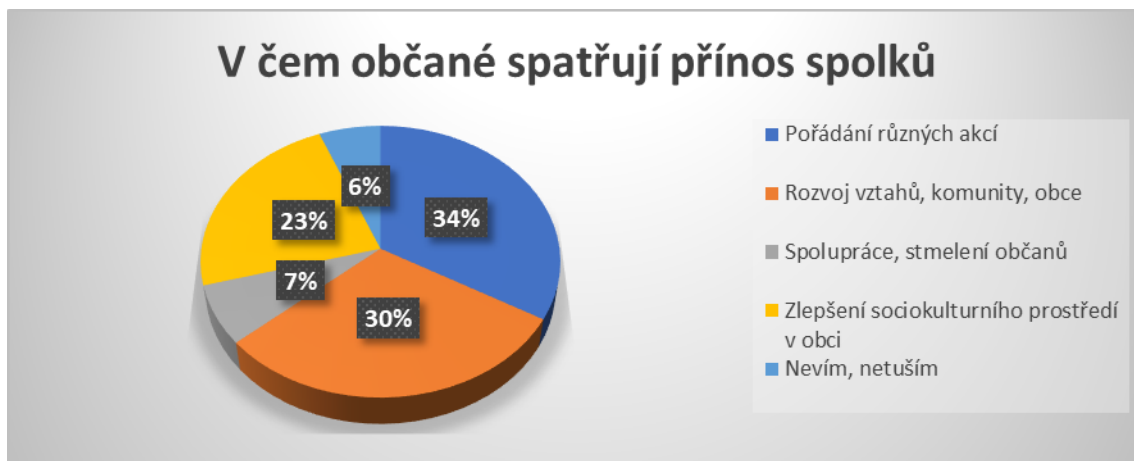
Graf 8 Motivace zapojení občanů do spolků



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: V čem vidíte přínos spolků obecně pro společnost?

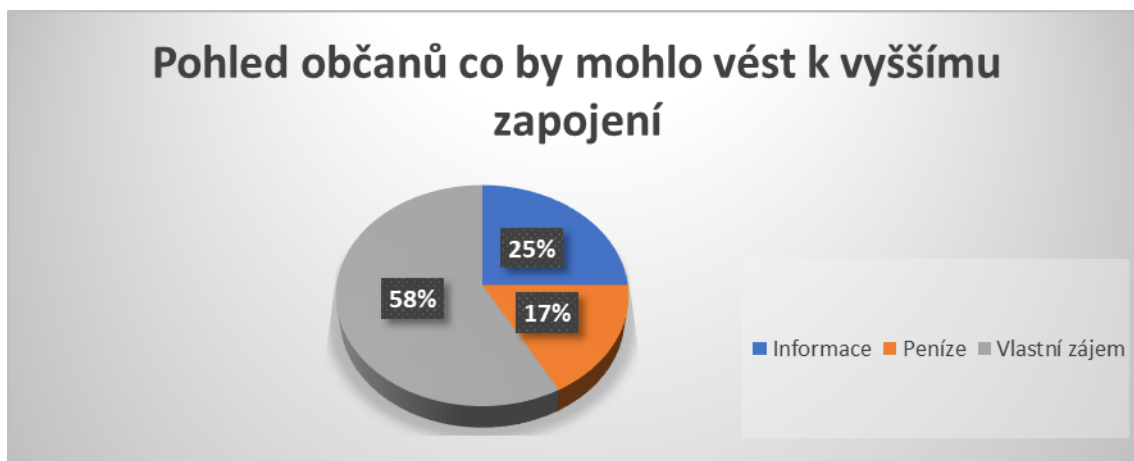
Graf 9 V čem občané spatřují přínos spolků



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: Co by podle Vás pomohlo obecně vyššímu zapojení občanů do občanské společnosti?

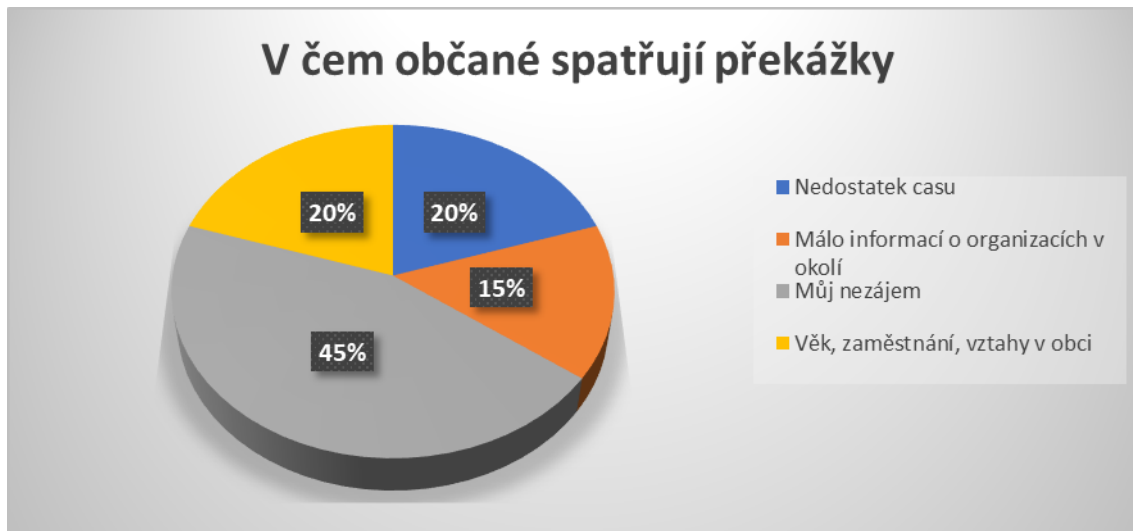
Graf 10 Pohled občanů, co by mohlo vést k vyššímu zapojení



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: Co Vám brání zapojit se do občanské společnosti?

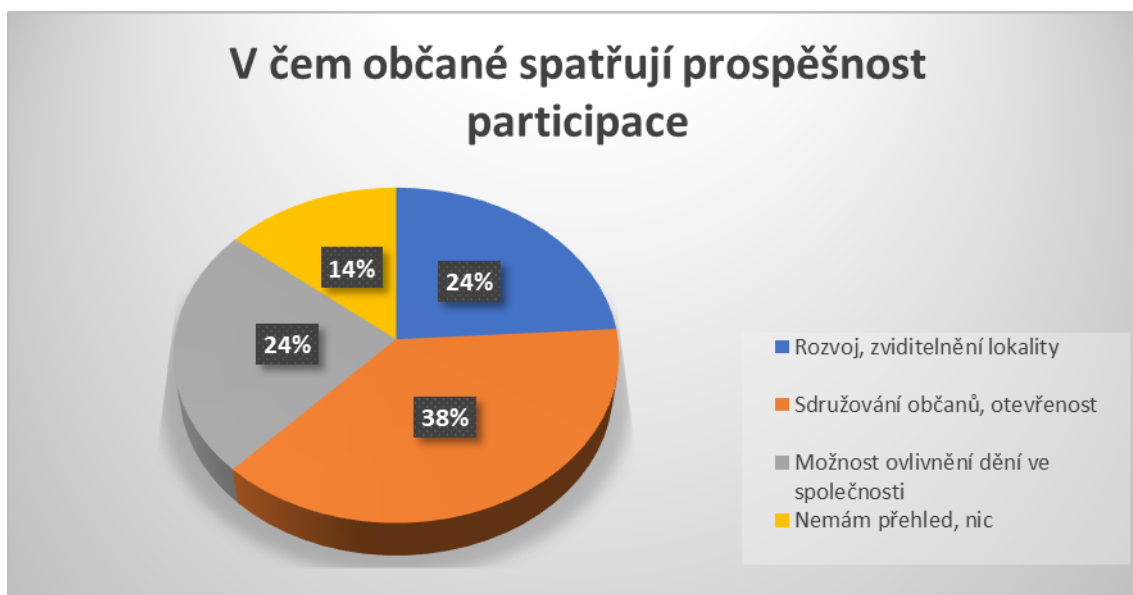
Graf 11 V čem občané spatřují překážky



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: Čím podle Vás prospívá větší participace občanů ve spolcích / sdružení / zájmových skupinách obecnému blahu / rozvoji občanské společnosti?

Graf 12 V čem občané spatřují prospěšnost participace



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: Zapojili jste se někdy do vedení obce?

Graf 13 Zapojení občanů do vedení obce



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: Zapojujete se do života obce?

Graf 14 Zapojení občanů do dění v obci



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: Pomoc kterého spolku / sdružení / zájmové skupiny si myslíte, že by obec nejvíce uvítala?

Graf 15 Kterého spolku pomoc by obec nejvíce uvítala



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: Domníváte se, že vedení obce dostatečně informuje občany o dění ve Vaší obci?

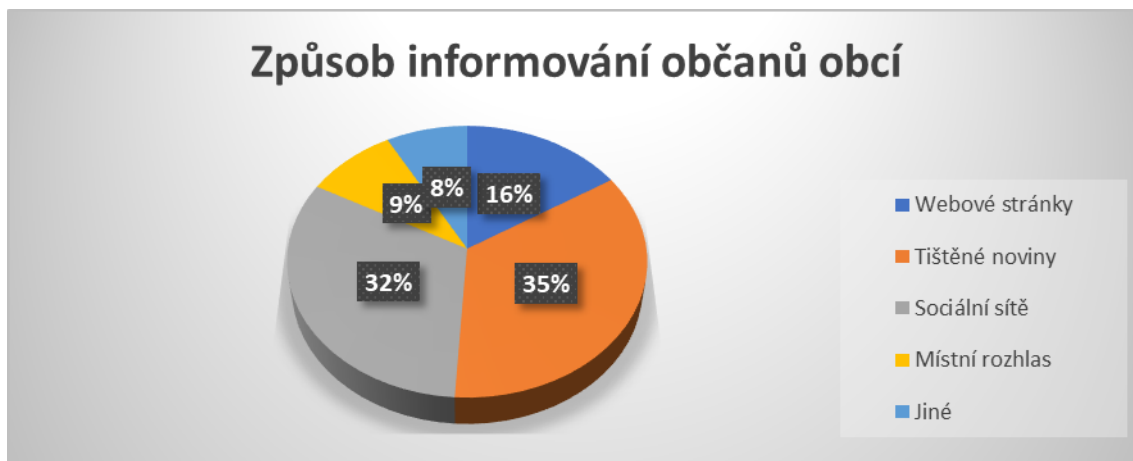
Graf 16 Informování občanů obcí



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Otázka: Jak by obec ideálně měla vhodně informovat občany?

Graf 17 Způsob informování občanů obcí



Zdroj: vlastní zpracování, příloha č. 5

Z odpovědí respondentů dotazníku z internetového prostředí vyplynulo následující:

- více jak každá druhá osoba je zapojena do některého spolku / sdružení / zájmové skupiny
- nejoblíbenějším spolkem je Sbor dobrovolných hasičů
- největší přínos spolků shledávají respondenti v pořádání různých akcí
- motivací respondentů pro zapojení by byla aktivní spolupráce a účast na akcích
- dle dotazníku by vyššímu zapojení pomohl vlastní zájem respondentů
- větší participaci občanů prospívá sdružování občanů, otevřenost
- v zapojení brání respondentům především jejich nezájem
- do života obce se zapojují dvě třetiny respondentů
- do vedení obcí se zapojuje pouhá pětina občanů
- respondenti předpokládají, že obce by nejvíce uvítali pomoc dobrovolných hasičů
- informovanost občanů o dění v obci je dostatečná
- i v této moderní době respondenti upřednostňují tištěné noviny před elektronickou komunikací.

5.6 Výsledky polostrukturovaného rozhovoru

Polostrukturovaný rozhovor sestával celkem z 11 otázek, odpovědi respondentů byly vyhodnocovány a popsány.

Čemu se domníváte, že nejvíce přispívá ve veřejné či obecní správě občanská angažovanost?

Jak vyplynulo z rozhovorů, většina respondentů uváděla, že občanská angažovanost přispívá k lepšímu zapojení občanů do procesů veřejného rozhodování a vytváření komunitní soudržnosti. Respondentka č. 6 z řad zástupců veřejné správy uvedla: *„Díky občanské angažovanosti a zapojení občanů z vně veřejné správy se dostanou do řešení otázky, podněty a nápady, které uzavřený okruh veřejné správy nemusí vnímat jako potřebný či důležitý.“* Respondent č. 2 jako zástupce veřejné správy zdůraznil, že aktivní účast občanů ve veřejném dění přispívá ke zvýšení srozumitelnosti a důvěře mezi veřejností, orgány místní správy a institucí. Respondentka č. 10 poukázala na fakt, že občanská angažovanost ve veřejné či obecní správě může mnohdy upozornit na nedostatečně řešené problémy, které mnohdy mají neupravenou podobu, bez potřebných nebo nesprávně nastavených pravidel. Tyto problémy často souvisejí s oblastmi týkajícími se sociálního, zdravotního či životního prostředí. Dle názoru respondentky *„občanská angažovanost mnohdy přispěje k systémovému řešení problému např. změnou právní úpravy na daném úseku, případně formou vyhlášek a nařízení vydávaných obcemi.“* Pokud se týká respondentů z řad zástupců příspěvkových organizací z oblasti kultury a školství, byl pohled vzhledem k jejich oborovému zařazení poněkud jiný. Především poukazovali na fakt, že mají občané přímý kontakt s místem svého bydliště a jsou intenzivněji zasvěceni do místních požadavků a záležitostí. Respondent č. 5 vidí klíčový přínos v občanské angažovanosti ve veřejné či obecní správě v posilování společenství *„společné úsilí občanů v rámci komunity může vytvářet silnější a soudržnější společenství, které je schopné společně čelit výzvěm a dosahovat společných cílů.“* Dále respondent uvádí, že občanská angažovanost může v lidech podněcovat hlubší zodpovědnost za svou komunitu a životní prostor.

Jak / jakou formou se občané zapojují do veřejného dění? Čím více?

Občané se mohou zapojovat do veřejného dění různými způsoby a formami. Zástupci respondentů ze skupiny příspěvkových organizací a školství se shodli na tom, že se občané angažují v neziskových organizacích a také službou v dobrovolnických projektech.

Respondentka č. 7 uvedla, že jsou občané aktivní v dobrovolné práci v komunitních nebo charitativních projektech a tím, že věnují svůj volný čas ve prospěch komunity, velmi přispívají k většímu prospěchu společnosti. Toto potvrzuje i respondent č. 5: „*Občané se mohou zapojit do činnosti neziskových organizací, které se věnují různým společenským, kulturním nebo environmentálním tématům.*“ Respondentka č. 9 uvedla jako možnost formy zapojení občanů do veřejného dění využití online technologií současnosti, neboť díky internetu a sociálním médiím mohou sdílet své názory a být součástí diskusí na různá témata. Respondent č. 4 také dodal, že některé obce a města poskytují občanům možnost zasedat v různých komisích a radách, kde mohou svou aktivní účastí ovlivnit rozhodování např. v problematice školství, zájmových činností a volnočasových aktivit svých dětí. Popřípadě se mohou účastnit veřejných slyšení, která jsou pořádána při přípravách důležitých rozhodnutí, kde mají občané možnost prezentace svých názorů a postojů.

V případě zástupců skupiny respondentů veřejné správy většina z nich (konkrétně respondenti č. 2, 3, 6 a 8) uváděli jako základní právo a způsob zapojení do politického procesu účast ve volbách, která umožňuje občanům zvolit své představitele na různých úrovních vlády. Respondentka č. 10 uvedla, že se občané do veřejného dění zapojují „*komunikací se zastupiteli obcí v rámci pravidelných zasedání obecních zastupitelstev, pořádáním různých meetingů apod., rovněž organizováním petičních akcí či místního referenda. Zapojení se často uskutečňuje i písemným projevem zveřejněným např. v místním tisku – měsíčníku obce.*“ Dále respondenti uváděli možnost občanů organizovat kampaně nebo protesty na podporu specifických záležitostí a vyjádření svých postojů a v neposlední řadě zapojení se během příprav různých kulturních a společenských akcí.

Především je z názorů respondentů patrný fakt, že čím více občané využívají tyto formy zapojení, tím větší může být jejich vliv na rozhodovací procesy. Je také podstatné, aby byly tyto formy zapojení dostupné a otevřené pro všechny občany, a aby byly procesy srozumitelné a inkluzivní, aby se všichni občané cítili povzbuzeni, schopni podílet se a posilovali tímto demokratický charakter společnosti.

Kde by nejvíce prospěla / byla potřebná pomoc občanů?

Místa, kde by pomoc občanů mohla být nejvíce potřebná, se mohou lišit v závislosti na konkrétních okolnostech, prioritách a potřebách dané komunity. Jak vyplynulo z rozhovorů, většina respondentů zmiňovala, že potřeba pomoci občanů je z velké části ovlivněna velikostí daného místa. Respondentka č. 1 uvádí: „*Jiné je to na vesnici, malé obci,*

velké obci a městě.“ Respondentka č. 10 podrobněji uvádí, že v menších komunitách může být silnější pocit soudržnosti a společenství mezi občany. Malé komunity mohou být lépe schopny přizpůsobit své aktivity a projekty konkrétním potřebám obyvatel, protože mohou být blíže k nim a lépe poznat, kde je třeba pomoci. Respondentka č. 8 by pomoc občanů uvítala nejvíc v oblasti životního prostředí a uvedla: „*Pomoc s osvětou všech občanů o našem chování ve vztahu k přírodě v každodenním životě občanů, zejména nakládání s odpady a způsobu vytápění pevnými palivy, jde o oblast, která se týká úplně každého – ovzduší je jen jedno, angažování občané tak mohou podle místní znalosti cíleněji a osobně oslovit chybně se chovající jedince a pomoci jim v hledání lepších způsobů, řešení je přitom účinnější než např. letáky, jež občan, který se domnívá, že jedná správně stejně nečte*“. Taktéž respondent č. 4 uvádí prospěšnou pomoc občanů při účasti v projektech na ochranu přírody, podporu udržitelných iniciativ a snahu o snížení dopadů na životní prostředí. Podle respondentů č. 2, 5, 6, 7 a 9 by nejvíce prospěla pomoc občanů v oblasti vzdělávání, podpory komunitního rozvoje, mentorství, podpory vzdělávání mládeže a kulturních, sportovních či školských aktivit. Respondent č. 5 uvedl: „*Pomoc dětem a mladým lidem při jejich osobním rozvoji, vzdělávání a plnění jejich potenciálu vnímám jako jednu z nejdůležitějších, a přitom v podstatě nejsnadnějších možností realizace a pomoci občanů v podpoře komunitního rozvoje, děti a mládež jsou naší budoucností*.“ S tímto názorem souhlasil respondent č. 2 a uvedl, že nejdůležitější je podpora vzdělávacích programů, včetně dobrovolnických aktivit s dětmi, podporou školských aktivit a vzdělávacích iniciativ. Respondentky č. 7 a 9 ještě shodně dodávají potřebnost občanské pomoci v oblasti zdravotní péče a sociálních služeb. (například formou podpory lidí v nouzi, seniorů, osob s různým postižením, a to přímo v nemocnicích, domovech pro seniory, neziskových zdravotnických organizacích a dalších zařízeních zdravotnické péče). V neposlední řadě byla zmiňována potřebná pomoc občanů v podpoře kulturních akcí, festivalů, sportovních událostí a dalších společenských aktivit, které přispívají ke kvalitě života ve společnosti v daném regionu. V každém případě je však důležité, aby občanská pomoc byla poskytována v harmonii s potřebami a požadavky komunity a byla postavena na respektu, dobrovolnictví a vzájemné součinnosti.

Co si myslíte, že občany motivuje k jejich participaci?

Pokud se týká názoru respondentů na důvod motivace občanů k jejich participaci, uvedli ve většině jako důvod pocit sounáležitosti s místem, kde žijí. Konkrétně respondent

č. 5 uvádí: „*Cítit se součástí komunity, mít zájem na jejím rozvoji a rozvoji místa svého bydliště může být silnou motivací pro aktivní účast.*“

Respondentka č. 6 dodává, že motivační může být i pocit, že po občanech v obci / kraji / regionu zůstane „něco“ prospěšného. Na tento fakt poukázaly také respondentky č. 1 a 10, ale hlavně kladly důraz na spokojenost-nespokojenost s místem, kde žijí. Respondenti č. 4, 7 a 9 poukázali na souvislost mezi motivací občanů k jejich participaci a pocitem splnění a osobního růstu, inspirací a vzory v okolí nebo vnímáním vlastního vlivu. Pokud se občané angažují, mohou získávat nové zkušenosti, rozvíjet své dovednosti a dosahovat osobního růstu. Občané mohou být inspirováni a motivováni aktivitami a úspěchy občanů ve svém okolí, ke svému vlastnímu zapojení do aktivit komunity. Jako odměnu mohou vnímat pocit, že jejich účast může mít skutečný dopad na dění ve společnosti. Pouze respondent č. 3 z řad zástupců představitelů veřejné správy zastával poněkud jiný názor, když uvedl: „*Občany k jejich participaci motivuje především potřeba ovlivňovat rozhodovací procesy, zapojují se občané, kteří chtějí mít větší vliv na politická rozhodnutí a tím ovlivňovat celkové směřování komunity nebo společnosti jako celku.*“ Respondenti č. 2 a 8 shodně uvedli, že mnoho občanů motivují v jejich participaci konkrétní příležitosti jako jsou různé společenské a kulturní akce nebo projekty, které jsou jim blízké.

Co si myslíte, že jim brání v participaci? Jaké jsou jejich bariéry?

Pokud se týká této otázky, odpovědi všech 10 respondentů obsahovaly několik shodných faktorů. Všichni respondenti uvedli, že v participaci občanů na společenském životě a veřejném dění, existuje několik bariér. Mezi tyto bariéry zařadili nedostatek času, nedostatečnou motivaci nebo zájem, nedostatek důvěry v politickou reprezentaci, fyzické bariéry, finanční omezení nebo strach, nejistotu a špatné zkušenosti. Mnoho občanů může mít velmi nabitý program z důvodu pracovních povinností, rodinných závazků a dalších aktivit, což může výrazně omezovat jejich časové možnosti pro participaci v občanských aktivitách. Respondentka č. 6 uvedla: „*Jednou z nejčastějších překážek je jistě časový pres, kterému jsme všichni ve společnosti vystaveni, skloubení rodinného a veřejného života je složité, a ne vždy možné.*“ Svůj podíl zde hraje jistě také určitá neochota účastnit se veřejného dění a někteří občané mohou mít velký nezájem nebo se mohou cítit vzdáleni od problémů komunity a cítit neochotu účastnit se komunikace s různorodou skupinou ostatních občanů, jak ve své odpovědi uvedla respondentka č. 10. Ohledně nedostatku důvěry v politickou reprezentaci respondent č. 5 ve své odpovědi uvedl: „*Někteří občané mohou mít nedůvěru*

k politickým a společenským institucím a mohou mít pocit, že jejich účast nemá vliv, to může vést k apatii a nezájmu o občanskou angažovanost.“ Pokud se občané cítí nedostatečně reprezentováni v politickém systému, jsou zklamáni z politiků, vnímají je jako vzdálené od svých životů nebo mají pocit, že jejich hlas není slyšet, stává se to jednou z hlavních překážek občanské angažovanosti. Potvrzuje to respondent č. 4: *„Politici mohou být vnímáni jako vzdálení od běžných občanů a jejich potřeb, různé předchozí události, jako například korupční aféry a skandály zanechávají na veřejnosti dlouhodobý dopad, což může vést k nedůvěře a následné nechuti občanů v jejich participaci do občanského života.*“ Je důležité rozpoznat tyto problémy a pracovat na posilování důvěryhodnosti a transparentnosti politických institucí. Otevřená komunikace, etické chování a zodpovědnost politiků mohou vést k obnově důvěry. Fyzické bariéry jsou dle odpovědí respondentů dalším důvodem, který občanům brání v jejich participaci. Z odpovědí respondentů je patrné, že si plně uvědomují problematiku různých zdravotních a fyzických omezení občanů, která jim mohou znemožňovat zapojení do komunity, společenského života a účasti na určitých akcích nebo setkáních. Také finanční omezení je ze strany respondentů vnímáno jako důvod, proč se někteří občané neparticipují ve společnosti. Respondentka č. 7 ve své odpovědi uvádí *„Někteří občané mohou mít bohužel omezené finanční prostředky, což jim často znemožňuje účastnit se různých společenských a kulturních akcí.*“ Strach, nejistota a špatné zkušenosti jsou z pohledu respondentů také podstatným faktem, který brání občanům v jejich participaci. Respondentka č. 6 uvedla, že mnoho lidí může mít špatnou zkušenost, kdy v minulosti zde třeba byla snaha o zapojení, ale nebyla brána na zřetel nebo byla dokonce i veřejně haněna. Někteří občané mohou mít velké obavy z kritiky, mohou pociťovat nedostatek sebejistoty nebo dovedností potřebných k účasti na společenských aktivitách, což může bránit jejich zapojení do občanské společnosti. Je proto důležité připustit tyto bariéry, aby bylo možné vytvořit prostor, který bude přispívat k propojenosti a rozmanitosti občanské angažovanosti. Je nutné poskytovat informace, podporovat rozvoj dovedností a respektovat odlišné potřeby a individualitu občanů.

S ohledem na velikost obcí, v kterých jsou občané angažováni nejvíce?

Dle respondentky č. 1 je největší občanská angažovanost v obcích s cca 2500-3500 obyvateli a svou odpověď podkládá právě zkušeností z místa svého bydliště. Respondentka č. 10 zastává názor, že občané jsou nejvíce angažováni v nejmenších obcích z pohledu počtu obyvatel a uvádí další faktor ovlivňující jejich participaci. *„V malých obcích čítajících kolem*

200 občanů, také se domnívám, že záleží na akutnosti nějakého problému či počtu osob, kterých se neutěšený stav týká.“ Respondent č. 4 se ztotožňuje s vlivem faktoru velikosti obcí a ve své odpovědi uvádí, že v menších obcích jsou silnější komunitní vztahy, a proto mohou být občané mnohdy více zapojeni do občanského dění. Respondentka č. 6 vyjádřila stejný názor a dodala: „*Na nejmenších typech obcí se většina obyvatel zná a jsou angažovaní prostřednictvím nejstarších spolků obcí jako jsou dobrovolní hasiči či sokol.*“ Respondent č. 5 vnímá jako důležitý faktor vlivu velikosti obcí na občanskou angažovanost vliv místních politik a rozhodnutí. Zastává názor, že přímý vliv občanů malých obcí na rozhodovací procesy a politiky může být větší než ve větších městech, kde vnímá jako větší vliv politických struktur. Což dle jeho názoru úzce souvisí s občanskou angažovaností. Oproti tomu respondenti č. 2, 3, 7, 8 a 9 ve svých odpovědích na tuto otázku poukazují na možnosti, které občanům pro jejich angažovanost nabízí život ve větším městě. Mezi faktory ovlivňující občanskou participaci uváděli větší přístup k informacím, větší dostupnost různých zdrojů informací a možnostech účasti a angažovanosti. Respondentka č. 9 poukázala přímo na konkrétnější možnosti „*větší města mohou nabízet širší spektrum neziskových organizací, komunitních skupin a aktivit, které mohou oslovit různé zájmy a priority občanů.*“ Dále respondenti uvádějí možnou nabídku větších měst formou široké škály veřejných služeb a zařízení, která může mít také vliv na způsob zapojení občanů do společnosti a také širší a rozmanitější politické struktury, což může pro občany přinést více příležitostí k účasti v politických procesech. Z odpovědí všech respondentů je patrné, že občanská angažovanost může záviset na velikost obcí a měst.

Jak vnímáte vývoj občanské angažovanosti, klesá, stoupá? Proč tomu tak je?

Z pohledu oslovených respondentů je občanská angažovanost víceméně stabilní a spíše záleží na tom, co je pro toho, kterého občana, nebo tu kterou skupinu dlouhodobě nebo v tu chvíli důležité. Respondentka č. 10 uvedla: „*Podle mého vnímání se obecně zvýšila vlivem rozšíření internetu cca před 20 lety, kde je možné rychle oslovit velkou skupinu osob a šířit informace. Jinak podle mého názoru občanská angažovanost nekolísá, zůstává ovlivněna pouze intenzitou řešených problémů.*“ Sociální média a technologické inovace ve své odpovědi jako kladný faktor ve vývoji občanské angažovanosti uvádí také respondent č. 4, kdy dle jeho názoru tyto současné technologie pozitivně ovlivňují, zrychlují a usnadňují způsoby komunikace a organizace společenských a politických aktivit občanů. Z pohledu respondentů č. 3, 6, 8 a 9 mohou mezi důvody růstu nebo poklesu občanské angažovanosti

patřit také změny v politické a ekonomické situaci. Ve svých odpovědích poukazovali na fakt, kdy politické události mohou mít zásadní vliv na participaci občanů. Například velké změny ve vládní politice mohou zvýšit aktivitu občanů. Respondentka č. 6 ve své odpovědi kromě politické situace zmiňuje také ekonomickou situaci: *„Ekonomická stabilita nebo nejistota mohou mít vliv na to, jak lidé tráví svůj čas ve vztahu k občanské činnosti.“* Respondenti č. 2, 5 a 7 ve svých odpovědích uvádějí, že míru občanské angažovanosti ovlivňuje také složení společnosti, včetně věkové skupiny, vzdělání a zázemí.

Jak fungují participační rozpočty obce?

Participační rozpočet obce je mechanismus, který občanům dává možnost přímo rozhodovat o části veřejných financí a určovat, na co budou vynaloženy. Všichni respondenti tento fakt shodně uvedli ve svých odpovědích a stručně popsali, jak takový systém zpravidla funguje. Nezbytnými prvky fungování participačního rozpočtu jsou dle odpovědí respondentů – informování a zapojení občanů, stanovení finančního rozsahu, sběr návrhů a možných projektů, posouzení a výběr projektů, hlasování občanů a v neposlední řadě uskutečnění projektů. Respondentka č. 10 přímo uvedla: *„Obec umožní občanům rozhodnout, co se v obci pořídí, vybuduje nebo zlepší za uvolněnou část financí z rozpočtu, občané pak svým hlasováním o vybraných návrzích rozhodnou o účelu části rozpočtu obce.“* Je důležité, aby byl participační proces srozumitelně vymezen a komunikován s občany, neboť jeho fungování iniciuje občany ke komunitní angažovanosti, zvyšuje transparentnost veřejných financí a podporuje demokratickou účast občanů.

Jak motivuje kraj obce, aby motivovaly občany k participaci?

Z odpovědí respondentů č. 1, 5, 6, 8, 9 a 10 vyplynulo, že kraj je schopen finančními prostředky na různé projekty a aktivity podpořit občanskou angažovanost a participaci. Konkrétně respondentka č. 10 uvedla: *„Kraj může podpořit rozjezd participativního rozpočtování v obcích tím, že obcím na tento účel poskytne dar, který obcím poslouží buď k vytvoření systému pro spolurozhodování občanů nebo z něj obce mohou financovat uskutečnění konkrétních projektů.“* Další formou motivace ze strany kraje je podpora vzdělávání a osvěty pomocí různých vzdělávacích programů a osvětových kampaní pro občany, díky kterým jsou občané schopni lépe porozumět smyslu a eventualitám občanské angažovanosti. Respondent č. 3 ve své odpovědi poukazuje na školení a vzdělávání pro zaměstnance obcí: *„Kraje mohou pořádat školení, semináře a workshopy pro zaměstnance*

obcí, kteří odpovídají za podporu občanské participace, toto vzdělávání zlepšují dovednosti a znalosti v této sféře.“ Dále dle odpovědí respondentů mohou kraje poskytovat pomoc vytvářením prostředí pro sdílení osvědčených postupů mezi obcemi daného kraje. Respondent č. 4 přímo uvedl: *„Kraje vytvářejí platformy pro sdílení dobré praxe, to slouží jako inspirace pro další rozvoj zapojení občanů.“* Respondentka č. 7 ve své odpovědi zdůrazňuje významnost podpory místních neziskových organizací: *„Je důležité, aby kraj poskytoval finanční a organizační podporu místním neziskovým organizacím a skupinám, které podporují občanskou participaci.“* Z této odpovědi je patrná důležitost podpory neziskových organizací ze strany kraje. Tato forma podpory je jistě podstatnou součástí posilování občanské společnosti a přispívá různorodým komunitním aktivitám. Kraj svým působením může neziskovým organizacím pomoci rozšiřovat kontakty s ostatními institucemi, spolky a ziskovým sektorem, což posiluje jejich vzájemnou spolupráci. Respondent č. 2 ve své odpovědi také poukázal na podporu kraje při spolupráci mezi obcemi a občany formou organizování setkání a konferencí, prostřednictvím kterých je umožněna komunikace o důležitých otázkách mezi občany a obcemi a hledání společného řešení.

Jakou roli z pohledu kraje zastupují spolky či jiné neziskové organizace?

Z odpovědí respondentů na tuto otázku je patrné, že spolky a neziskové organizace hrají klíčovou roli v rozvoji komunity a řešení společenských potřeb. Respondentka č. 1 ve své odpovědi přímo uvádí: *„V Libereckém kraji je 5000 neziskových subjektů, spolupráce všech sektorů – veřejná správa, neziskový sektor a podnikatelská sféra je červenou nitkou Strategie rozvoje Libereckého kraje 2021-2027 a plnění jednotlivých opatření, neziskový sektor je pro Liberecký kraj dlouhodobým partnerem.“* Respondentka č. 6 zdůrazňuje nepostradatelnost spolků a neziskových organizací z pohledu kraje v rámci zapojení občanů do veřejného dění, neboť dle jejího názoru jsou spolky a neziskové organizace prostředníky mezi občany a institucemi a pomáhají tak občanům s participací do veřejného dění a rozhodovacích procesů. S tímto názorem se ztotožňuje také respondent č. 2 a dodává: *„Organizují veřejné diskuze, workshopy a setkání, což umožňuje občanům sdílet své názory a zapojit se do rozhodování.“* Respondenti č. 4, 5, 7, 8 a 9 poukazují na fakt, že spolky a neziskové organizace často uskutečňují takové programy, které přispívají k lepší kvalitě života občanů v kraji. Jejich působení je přínosem ve všech oblastech, může se jednat o vzdělávání, kulturu, oblast životního prostředí, zdravotnictví a mnoho dalších. Respondentka č. 10 dodává, že mnoho neziskových organizací se orientuje na pomoc

a podporu zranitelných skupin občanů jako jsou senioři, lidé s různým druhem postižení, děti, lidé v nouzi atd. V těchto oblastech také díky svým specializovaným znalostem členů neziskových organizací poskytují odborné rady a konzultace nejen široké veřejnosti, ale také přímo krajskému úřadu. Dále respondentka č. 10 uvádí: *„Ochranářské a ekologické organizace pracují na udržitelnosti a ochraně životního prostředí v kraji, což má velice pozitivní vliv na kvalitu života občanské společnosti.“* V neposlední řadě respondent č. 3 ve své odpovědi uvádí, že spolky a neziskové organizace jsou často schopny efektivněji a flexibilněji pořádat různé kulturní a společenské akce a vzdělávací programy, nebo realizovat různé projekty ve prospěch své komunity. Dle jeho názoru tyto organizace také kladně působí na rozvoj lokálního podnikání a ekonomiky, což má pozitivní dopad na ekonomiku a zaměstnanost.

Jak konkrétně kraj podporuje občany k jejich zapojení do dění?

Zapojení občanů do veřejného dění je klíčovým prvkem kvalitního fungování společnosti. Většina respondentů ve svých odpovědích vyjádřila názor, že je velice důležité vytváření mechanismů pro podporu účasti občanů aktivního zapojení se do veřejného dění. Respondent č. 4 ve své odpovědi uvádí: *„Kraje zřizují, podporují vznik a provoz komunitních center, ta slouží jako místa pro setkávání občanů, kde mají možnost řešit různé společenské otázky a přijít s návrhem pro zlepšení nebo řešení.“* Takém ještě dodává, že kraje podporují dobrovolnické aktivity a dobrovolnická centra propojením s dobrovolníky a organizacemi, kde je třeba jejich pomoci. Dle respondentky č. 3 je důležité hovořit o podpoře kraje v programech a projektech, které se zaměřují na zapojení mladých lidí do veřejného dění a podpoře jejich aktivní účasti ve společnosti. Respondenti č. 5, 7, 8 a 9 ve svých odpovědích jako podporu ze strany kraje uvádějí především grantové programy, které umožňují občanským organizacím a skupinám získat finanční podporu na projekty a aktivity, které přispívají na rozvoj komunity a posilují občanskou angažovanost. Respondentka č. 6 se k této otázce vyjádřila: *„Jsou pořádány veřejné diskuse a setkání nad aktuálními tématy, vedení kraje – hejtman má on-line vysílání a kdokoli se může připojit, diskutovat a navrhnout.“* Také respondentka č. 10 ve své odpovědi uvádí on-line vysílání, a to konkrétně ze zasedání zastupitelstva. Respondent č. 2 dodává, že kraj udržuje otevřený dialog s občany prostřednictvím pravidelných setkání, diskusních fór a průzkumů veřejného mínění. Ze všech odpovědí je patrné, že aktivní zapojení do veřejného dění také přispívá

k vytváření zdravé a angažované občanské společnosti a je třeba, aby byly vytvářeny mechanismy, které jejich účast podporují a respektují.

6 Výsledky

V této kapitole zaměřené na výsledky a analýzu výsledků jsou popsána zásadní zjištění a poznatky a výzkum celé práce je podrobněji zhodnocen.

6.1 Výsledky kvantitativního šetření – zástupci zájmových skupin

Z kvantitativního šetření, které bylo zaměřeno na zástupce a členy zájmových skupin, vyplynulo, že motivace občanů k participaci do občanské společnosti je ovlivněna několika faktory. Bylo zjištěno, že existuje vzájemná závislost mezi zapojením občanů do spolků, zájmových skupin a lokalitou, ve které respondenti žijí. Dále šetření prokázalo, že místo bydliště ovlivňuje i případné rozhodnutí, pro kterou konkrétní zájmovou skupinu se angažují, a také se zde promítá vliv rodinných tradic. V Rovensku pod Troskami jsou občané zapojeni především do tradičních občanských spolků, ať již vlivem rodinných nebo kulturních tradic. Oproti tomu občanské aktivity ve Vysokém nad Jizerou jsou díky demografické poloze mnohem více směřovány podpoře turisticko-sportovních aktivit a motivace občanů a turistů orientuje právě tímto směrem. Většina z nich jsou aktivně zapojeni do sportovních klubů a především v zimních měsících jsou jejich aktivity přínosem nejen pro ně samotné, ale také pro celou komunitu a rozvoj regionu. Je tedy patrné, že každá komunita a lokalita vyžaduje individuální přístup v závislosti na místních podmínkách a potřebách komunity.

V případě rozdílnosti komunit a lokalit by byla vhodná propagace a podpora místních tradic a kultury, poskytování finanční podpory pro místní projekty a iniciativy a v neposlední řadě sdílení úspěšných občanských iniciativ pro inspiraci ostatních k podobným aktivitám.

Dále byla potvrzena vzájemná závislost mezi podporou spolků, zájmových skupin ze strany města, vzájemnou komunikací a zlepšením spolupráce. V tomto případě respondenti obou měst hodnotili podporu ze strany města spíše kladně, ale zároveň zde vidí prostor pro zefektivnění vzájemné spolupráce. Většina respondentů by uvítala možnost větší vzájemné komunikaci, širší možnosti k diskusi a zároveň poukazovali na fakt, že záleží na momentálním vedení města. Vzájemná závislost mezi podporou spolků, zájmových skupin ze strany města, vzájemná komunikace a zlepšení spolupráce je klíčovým prvkem pro rozvoj komunity a občanského života.

Možným návrhem řešení je poskytování finanční nebo materiální podpory, zajištění zdrojů formou grantů a sponzorství spolkům a zájmovým skupinám pro posílení jejich aktivit a zapojení do komunity, zvýšení jejich otevřené a pravidelné komunikace, díky které mohou vzájemně identifikovat oblasti společného zájmu.

6.2 Výsledky kvantitativního šetření – členové zastupitelstva

Z pohledu členů zastupitelstva byla potvrzena závislost mezi zapojením občanů pro obec a změnami v politickém vedení obce. Změny v politickém vedení a občanská participace jsou vzájemně propojeny a mohou přispět, nebo naopak negativně ovlivnit fungování místní samosprávy a spokojenost občanů.

Možným návrhem řešení je iniciativa ze strany politického vedení ke změnám a reformám, které posílí spolupráci s občanskou společností. To může zahrnovat vytváření nových participativních platforem, podporu občanských aktivit, prosazování otevřenější komunikace a pravidelná setkání.

Z odpovědí respondentů z řad členů zastupitelstva byla také zjištěna závislost mezi participací občanů a přínosem pro obec. Zapojením občanů do veřejného života a rozhodovacích procesů má z pohledu respondentů celou řadu přínosů, které vedou k lepší kvalitě života komunity a celkově posilují demokratický charakter komunity. Aktivní účast občanů umožňuje místním úřadům lépe porozumět potřebám a přednostem komunity. Občané mohou přicházet s různými pohledy na aktuální situaci, což pomáhá vytvářet efektivní politiky a projekty. V neposlední řadě také participace občanů zvyšuje důvěru veřejnosti v místní správu, posiluje sociální kapitál v komunitě a snižuje možnost vzájemných konfliktů.

Vhodným návrhem řešení pro podporu participace občanů a zvýšení přínosů pro obec je budování důvěry mezi občany a místní správou, pravidelná a jasná komunikace s občany, poskytnutí informací občanům o významu a přínosech participace – například tvorbou informačních materiálů, pořádáním workshopů, snaha aktivně zapojit různé sociální skupiny a podpora rovnosti příležitostí pro všechny. V neposlední řadě je důležité aktivně podporovat a financovat místní projekty a iniciativy vycházející z občanské angažovanosti, pro motivaci občanů aktivně se podílet na rozvoji své komunity.

Dále byla potvrzena závislost mezi spolurozhodováním obce a spolků / občanů v souvislosti s působením spolků / občanů. Z odpovědí respondentů z řad členů zastupitelstva vyplývá, že v obou městech je brán na zřetel názor spolků / občanů v záležitostech týkajících se jejich působení a v případě plánovaných změn ze strany vedení města jsou iniciovány společné diskuse. Otevřený dialog a spolurozhodování mohou přispět k prevenci konfliktů mezi občany, spolky a místním vedením obce. Otevřené postupy snižují vzájemná nedorozumění a nespokojenost. Vzájemná spolupráce umožňuje lépe plánovat a přispívá k udržitelnému rozvoji v dlouhodobém horizontu.

V tomto případě by bylo vhodné maximálním způsobem zapojit spolky / občany do procesu spolurozhodování pro lepší identifikaci priorit a potřeb, neboť následná rozhodnutí mohou lépe odpovídat aktuálním potřebám komunity. Podpora občanských iniciativ ze strany vedení obce motivuje občany / spolky k iniciativě změn, řešení problémů v komunitě a zvýšení participace občanů.

6.3 Výsledky kvantitativního šetření – polostrukturovaný rozhovor

Kvalitativní šetření mezi zástupci veřejné správy a představiteli příspěvkových organizací působících v oblasti kultury, volnočasových aktivit a zájmových spolků pro veřejnost Libereckého kraje, a tedy i aktivními aktéry občanské společnosti a regionálního rozvoje přineslo následující zjištění. Zástupci obou skupin se shodli na důležitosti občanské participace a vzájemné spolupráce mezi vedením obcí a občany. Celkově lze říci, že odpovědi závisí na jednotlivých názorech a zkušenostech aktérů. Je podstatné si uvědomit individualitu pohledu každého člověka ohledně přínosu občanské angažovanosti. Někteří mohou vidět význam v místních komunitách a společnosti, zatímco jiní vnímají jako důležitější aktivní účast v politických procesech. Jistě lze konstatovat, že přínosnou stránkou občanské angažovanosti je její schopnost měnit a zlepšovat místní prostředí a kvalitu života v obci nebo regionu. Občané mohou pomocí své angažovanosti podnítit záměr, který může mít pozitivní důsledek na své okolí. Je také důležité si uvědomit, že úspěch občanské angažovanosti ve veřejné či obecní správě úzce souvisí se spoluprací a otevřenou komunikací mezi veřejnými orgány a občanskou společností.

Dále obě skupiny respondentů shodně potvrdily vliv velikosti dané lokality na občanskou angažovanost. Velikost obcí může mít variabilní vliv na občanskou

angažovanost. Z odpovědí respondentů na tuto otázku vyplynulo, že jejich názor je ovlivněn velikostí místa jejich bydliště a působení. V menších obcích bývá často větší míra kontaktu občanů a místními orgány, což může jistým způsobem ovlivňovat úroveň občanské angažovanosti. Naopak ve větších městech může být k dispozici více organizací a možností pro občanskou angažovanost, ale zároveň větší konkurence o pozornost a účast občanů. Celkově je občanská angažovanost globální záležitostí a závisí na mnoha faktorech, včetně velikosti obce, specifických místních podmínkách a tím, co upřednostňují jednotliví občané. Ohledně motivace občanů k jejich participaci se respondenti vyjádřili, že je podstatné si uvědomit, že motivace k participaci může být pro každého jednotlivce odlišná. Někteří občané mají přirozený zájem o veřejné dění a záležitosti ve své komunitě a jejich participace je pro ně samozřejmostí. Celkově lze konstatovat, že občané, kteří jsou nespokojeni s aktuálním stavem, mají výhrady k některým aspektům společnosti, nebo politiky se zapojují proto, aby měli možnost pozitivních změn, příležitost podílet se na tvorbě společnosti a toto často vnímají také jako svou občanskou odpovědnost.

Otázku vývoje občanské angažovanosti vnímají respondenti spíše jako stabilní, ale dle jejich názoru lze ovlivnit. Občanská angažovanost může podléhat různým tendencím v závislosti například na ekonomických, politických a sociálních podmínkách v dané obci nebo regionu. Dalo by se říct, že pokud se občané cítí být motivováni aktuálními událostmi, politickou situací, organizacemi nebo sociálními záležitostmi, dochází spíše k nárustu občanské angažovanosti. Naopak pokud cítí občané zklamání z politické situace, nedůvěřují institucím a dochází k odloučení od veřejného dění, a k poklesu občanské angažovanosti.

Zástupci obou skupin upozornili na fakt finančních limitů obcí. K existenci a problematice participačních rozpočtů se vyjádřili, že je důležité, aby byl participační proces srozumitelně vymezen a komunikován s občany, neboť jeho fungování iniciuje občany ke komunitní angažovanosti, zvyšuje transparentnost veřejných financí a podporuje demokratickou účast občanů.

Také podpora kraje obcí při jejich motivaci občanů může hrát důležitou roli a může být klíčovým faktorem pro posílení občanské participace v rámci místních komunit. Z odpovědí respondentů je patrné, že je velice důležité, aby kraj svou podporou vytvářel prostředí pro občanskou angažovanost, demokratický rozvoj komunit a společnosti jako celku. Podpora kraje je klíčovým faktorem pro posílení občanské participace v rámci místních komunit.

Z odpovědí v rozhovoru lze také konstatovat, že podpora spolků a neziskových organizací je velmi důležitá především z důvodu dosažení co nejlepších výsledků pro občany a celý region. Spolupráce kraje s neziskovým sektorem přináší mnoho prospěšných výsledků pro komunitu a rozvoj kraje.

6.4 Vyhodnocení, doporučení

Cílem práce byl návrh možností využití aktivit občanské společnosti pro rozvoj regionu Libereckého kraje. Tento cíl byl rozpracován pomocí dílčích cílů.

Prvním dílčím cílem bylo vyhodnocení rozsahu a formy občanské angažovanosti obyvatel na kulturním, vzdělávacím a společenském dění obce a jeho vlivu na rozvoj regionu. Jak se ukázalo, rozsah občanské angažovanosti obyvatel je ovlivněn rozdílností klíčových aktérů, organizací a skupin, které se účastní kulturních, vzdělávacích a společenských aktivit.

Při analýze dobrovolnictví bylo zjištěno, že mnohdy většina angažovaných občanů své aktivity v komunitě vnímá pouze z pohledu svých konkrétních zájmových činností a nepřikládá v tomto důležitost celkovému vlivu na občanskou společnost, a tedy i regionální rozvoj. Toto hledisko bylo potvrzeno i při sledování účasti občanů na kulturních a společenských akcích, kdy trendy v účasti na těchto událostech jsou opět především ovlivněny osobními zájmy občanů.

Z pohledu formy občanské angažovanosti byly zaznamenány snahy ze strany místních organizací, skupin a vzdělávacích institucí ovlivnit aktivity a zapojení občanů, ale scházela zde vyšší vzájemná propojenost mezi subjekty zájmových činností, volnočasových aktivit, širokou veřejností a využití nabízejících se současných technologických možností v podobě online angažovanosti, podporou aktivit na sociálních sítích a online fórech vztahujících se k místní kultuře, vzdělávání a společenským otázkám.

Města Rovensko pod Troskami a Vysoké nad Jizerou jsou, jak je již uvedeno výše v diplomové práci, situována obě v blízkosti Krkonoš, a i když obě města leží v horském prostředí, mají díky svým geografickým faktorům a nadmořské výšce rozdílná podnebí, což je spolu s občanskou angažovaností, dalším faktorem ovlivňujícím regionální rozvoj z pohledu místní ekonomiky a sociální struktury. Horské podnebí obecně podporuje rozvoj

turistických aktivit a rekreačních odvětví, což přispívá k regionální ekonomice. Dalším faktorem ovlivňujícím regionální rozvoj jsou časté výzvy v dopravě a infrastruktuře způsobené extrémními podnebními podmínkami.

Z předložených důvodů byly identifikovány oblasti, ve kterých by bylo potřebné dosáhnout zlepšení, a to především z důvodu zvýšení pozitivního vlivu všech faktorů občanských aktivit ovlivňujících regionální rozvoj. Je důležité, aby se konkrétní zájmové skupiny nezaměřovaly pouze na činnosti týkající se jejich aktivit, ale na celou komunitu, a propojovaly své aktivity s dalšími subjekty. Důležité je také brát v úvahu specifika každé lokality a vytvářet strategie a plány rozvoje, které reflektují místní podmínky a potřeby obyvatel.

Druhým dílčím cílem bylo posouzení kvality života z pohledu rozdílných aktérů, z pohledu občanů a z pohledu rozvoje obcí Libereckého kraje. Bylo zjištěno, že vnímání kvality života je ovlivněno občanskou angažovaností. Respondenti aktivně zapojení do občanského dění a života komunity tuto problematiku vnímají spíše pozitivně a naopak respondenti, kteří se aktivně nezapojují, mají opačný názor. Z pohledu rozvoje obcí je kvalita života vnímána jako záležitost související se spoluprací všech zúčastněných aktérů komunitního života. Občané dle respondentů často nemají zájem aktivně se zapojit do veřejného dění a tím kvalitu života regionu ovlivňovat. Z jejich vyjádření vyplývá, že nejvíce schází vytváření mechanismů pro aktivní účast občanů na rozhodovacím procesu, podporu místních iniciativ a občanské společnosti.

Směry podpory regionálního rozvoje a jejich rozdílné zaměření

Navrhované směry podpory regionálního rozvoje zkoumaných oblastí dle jejich vnitřních charakteristik demografických, společenských, geografických. Na základě provedeného šetření a charakteristiky porovnávaných obcí byly zjištěny zásadní rozdíly v angažovanosti občanů obou analyzovaných obcí. Faktory, které ovlivňují občany v daných obcích, jsou přibližně stejné, rozdílný je však směr, kterým by měla být podpořena a stimulována motivace občanů.

ROVENSKO POD TROSKAMI

Dle zjištěných motivačních faktorů, které jsou založeny v tradičním Rovensku na venkovském časoprostoru, venkovské pospolité komunitě založené na rodině, obdělávání

půdy a pěstování tradičních horských plodin a chovu drobného skotu, společnosti uctívající a pokračující v řemeslech svých předků, je žádoucí, aby regionální rozvoj byl podpořen zejména v tradičních jarmarcích, zachování řemesel (jako je soukenictví, výroba tradiční bižuterie a sklářský průmysl). Regionální rozvoj je smysluplné podpořit právě v oblastech tradičního komunitního života založeného na spolkovou činnost rodinného charakteru, zachování řemeslné výroby a lidových tradic. Výstupy této podpory je žádoucí směřovat do jarmarků, soutěží a akcí lidových tradic, tance a ukázky řemesel.

VYSOKÉ NAD JIZEROU

Tato vysokohorská oblast naopak vykazuje znaky spíše moderního venkovského prostoru, Vysoké nad Jizerou se v poslední dekádě stává útočištěm turistů a tzv. nových venkovanů, kteří zde tráví aktivně svůj volný čas, často zde kupují celé nemovitosti či horské apartmány a volný čas tráví převážně aktivně v přírodě (v letních měsících horskou turistikou, v zimě na lyžích a při zimních sportech). Tento faktor ovlivňuje samozřejmě i samotné prostředí tohoto venkovského sídla, mění se struktura poskytovaných služeb, rozvíjí se infrastruktura obce vzhledem k narůstajícímu počtu obyvatel či tzv. víkendových obyvatel. V oblasti regionálního rozvoje je žádoucí se zaměřit tedy spíše na rozvoj sportovní infrastruktury zkoumané obce a jejího okolí. Je nutné podpořit pořádání sportovních akcí v letní i zimní sezóně (typu národních či mezinárodních soutěží), rozvoj sportovišť, lyžařských vleků a doprovodné cyklistické infrastruktury pro letní měsíce. Je nezbytné podpořit finančně též rozvoj infrastruktury / vybavenosti obce (jako je kanalizace, vodovod, elektrifikace a zasíťování pozemků) a věnovat se řádnému a dlouhodobému územnímu plánování v katastru obce, aby nedošlo k překotné výstavbě (dle negativního příkladu stavby apartmánových domů v nedalekém Harrachově) nových ubytovacích kapacit a trvalého bydlení bez řízené výstavby potřebné infrastruktury obce. Regionální rozvoj je nezbytné směřovat spíše než do tradičních hodnot, přestože v obci nalezneme přes stoletou tradici podkrkonošského loutkářství – marionet, do oblasti sportu, pořádání mezinárodních sportovních eventů a rozvoje doprovodné sportovní infrastruktury, které podpoří rozvoj podnikání a poskytování služeb spojených s turismem v letních i zimních měsících.

Vyhodnocení / doporučení:

Z výsledků šetření praktické části diplomové práce vyplývá, jak je společenská angažovanost prakticky vnímána ve veřejné správě ve vztahu s občany a naopak. Současně

zkoumá, jaký má tento vztah praktický dopad na regiony/města/obce. Závěrem jsou definovány stěžejní přínosy, důležitá specifika společenské angažovanosti, bariéry a příležitosti k možným změnám.

Stěžejní přínosy angažovanosti lze charakterizovat jako:

- aktivní a informované zapojení občanů do dění „jejich“ vlastního života
- angažované zapojení přispívá k potlačení případných extrémů, sporů, disparit sociálních nerovností a lze ho chápat jako velmi kvalitní preventivní nástroj
- přínos v kreativních řešeních v místě reflektující a respektující konkrétní potřeby občanů
- podporující možná řešení konkrétních obyvatel či skupin obyvatel v obci
- zapojení občanů a podpora „obecního / lokálního vlastenectví“ vytváří a podporuje soudržnost v obci, která vede k pevnějším společenským vazbám a redukuje anonymizaci a apatii občanů
- přímý vliv občanů na rozdělní participativního rozpočtu, a tedy možnost přímo ovlivnit dění v obci

Důležitá specifika společenské angažovanosti:

- dobrá znalost regionu / lokality a jeho charakteristiky (demografické, sociální, ekonomické, historické, strukturální...) jsou klíčovými znaky a definují vizi pro dobře soustředěnou a cílenou podporu občanské angažovanosti tak, aby byla směřována efektivním, smysluplným dlouhodobým směrem. Tím se stává logickou, pochopenou a důvěryhodnou.
- občanská angažovanost bude narůstat, pokud budou patrné konkrétní cíle a jejich účelovost a následná realizace a vyhodnocení
- komunikace, vzájemný dialog a respekt lze chápat jako jádro a podmínku propojení veřejné správy a občanské angažovanosti
- politické uspořádání a změny ve vedení mají přímý vliv na občanskou angažovanost

Bariéry ve společenské angažovanosti:

- hektický život a nedostatek času
- obava z politického stigmatizování
- nezájem

Příležitosti pro podporu angažovanosti v obcích:

- komunikace (obousměrná) mezi občany a zastupiteli / představiteli obce
- motivační a mechanická podpora angažovanosti
- redukovat obavy občanů z politického stigmatu (politikaření, podpora strany apod.)
- depolitizovat společenskou angažovanost – směřovat občanskou angažovanost pro konkrétní projekty a změny bez „politického šumu“

7 Závěr

Diplomová práce se věnuje tématu „Občanská společnost a regionální rozvoj.“ Participace občanů, respektování lidských práv a zajištění rovnosti jsou klíčovými podmínkami pro fungování demokratické společnosti, která je vzájemně propojena s občanskostí. Aktivní a odpovědné občanstvo, které se podílí na veřejném rozhodování a životě komunity, posiluje a ovlivňuje demokracii. Aktivní občan má dostatek příležitostí ovlivňovat a utvářet kvalitu života celé společnosti.

V teoretické části diplomové práce je vytyčen základní koncept občanské společnosti, participace občanů a rozvoje regionu. Z popsání významu participace občanů vyplynulo, že každý region má svá specifika, která mění formu, charakter a směřování občanského zapojení. Terénní šetření ve dvou posuzovaných obcích tato teoretická východiska potvrdilo.

Charakteristika posuzovaných obcí potvrdila, že jejich umístění v Libereckém kraji nemá vliv na občanskou vybavenost obcí, neboť je v obou obcích na podobné úrovni. Zároveň ale charakteristika obou obcí potvrdila vliv rozdílných specifík konkrétních regionů na občanskou angažovanost. Rovensko pod Troskami je regionem s bohatou historií a jeho kulturní a historické dědictví, památky a tradice ovlivňují místní identitu. Proto je zde angažovanost občanů patrnější spíše v pořádání a účasti na kulturních a společenských akcích. Vysoké nad Jizerou je také regionem s bohatou historií, ale zároveň horským regionem, což přispívá k zimnímu cestovnímu ruchu a aktivity občanské společnosti jsou častěji sportovního charakteru. Nicméně v obou posuzovaných obcích je hlavní formou aktivního občanství participace v některém místním spolku.

Podpora činnosti dobrovolných spolků je zásadním prvkem pro rozvoj občanské společnosti a zvyšování participace občanů. Pro podporu spolků v posuzovaných obcích by bylo vhodné především založení mechanismů pro konzultace a dialog pro podporu vytváření partnerských vztahů mezi dobrovolnými spolky navzájem, ale i vládními institucemi. Podpořit především vzájemnou komunikaci, sdílení informací, zkušeností a aktivity jednotlivých spolků z důvodu propojení komunity a apelu na občany k jejich participaci. Stejně tak je nutná vzájemná podpora a pobídka mezi samotnými občany při jejich participaci v pořádání, organizaci a účasti na komunitních aktivitách. Řešení se nabízí například v aplikaci současných komunikačních technologií, které jsou využívány

především mladší generaci, čímž se zvýší i samotné zapojení mladší generace, důležité je též udržování lidových zvyků a tradic. Z důvodu specifik každé obce by bylo vhodné vytvoření strategie a plánu rozvoje, které budou odpovídat podmínkám a potřebám občanů.

Respondenti, kteří se účastnili kvalitativního šetření, by uvítali větší participaci občanů na správě věcí veřejných, ale také v dobrovolném zapojení do aktivit spolků a různých zájmových skupin. Pro její podporu by bylo vhodné maximalizovat transparentnost věcí veřejných, komunikovat s občany a apelovat na jejich participaci a spolupráci.

Zástupci místní samosprávy a představitelé místních spolků si uvědomují důležitost vzájemné spolupráce a podpory a shodně by uvítali její zvýšení. Zde by byl vhodný pravidelný otevřený dialog mezi místní samosprávou a spolky, organizovat pravidelná setkání se zapojením široké veřejnosti, např. jednou za měsíc, diskusi o potřebách, plánech a příležitostech v komunitě. Společně plánovat a identifikovat prioritní oblasti pro místní rozvoj a následně realizovat projekty, které kombinují zkušenosti místních spolků a zdroje místní samosprávy.

S ohledem na omezené finanční prostředky spolků fungujících na systému dobrovolnictví by byla vhodná finanční podpora poskytnutím dotací a grantů na provádění projektů a aktivit, které slouží společnému zájmu komunity. Pro spolky by byla vhodná podpora ze strany místní samosprávy v procesu získávání finančních prostředků především poskytováním informací o dostupných dotacích, grantech a jiných finančních příležitostech, nabídka odborného poradenství ohledně procesu žádání o finanční podporu, pořádání workshopů a školení zaměřených na grantový proces, psaní projektů a správu finančních prostředků. Podpora ze strany místní samosprávy pro spolky k získání dotací a grantů je jedním z klíčových faktorů pro rozvoj iniciativ a posílení občanské participace.

Dobrovolné skupiny, spolky, zájmová sdružení mají svými aktivitami a projekty významný vliv na regionální prostředí tím, že reagují na potřeby komunity, posilují společenskou soudržnost a zvyšují kvalitu života obyvatel. Občanská angažovanost v těchto spolcích má mnoho pozitivních dopadů na komunitu, posilují společenskou soudržnost a posilují vazby mezi jednotlivci. Občané, kteří se angažují ve spolcích, se často podílejí na projektech, které přímo ovlivňují a zdokonalují lokální prostředí. Účast ve spolcích přispívá

k větší odpovědnosti občanů za svoji komunitu a posiluje pocit zodpovědnosti a péče o společné blaho.

Aktivní občanská společnost hraje významnou roli i v regionálním rozvoji, přináší nové nápady, energie a aktivně přispívá k vytváření udržitelných a prosperujících komunit. Občanská angažovanost vytváří inkluzivní a životaschopnou komunitu, kde jsou potřeby a priority občanů brány v úvahu. Tímto přispívá k udržitelnému rozvoji, který respektuje místní kontext, podporuje kvalitu života ve všech oblastech a v neposlední řadě regionální rozvoj.

8 Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje:

BINEK, Jan. *Rozvojové možnosti obcí*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010. ISBN 978-80-87147-29-0.

BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ. *Teorie regionálního rozvoje, nástin, kritika, implikace*. Druhé. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press, 2020. ISBN 8024645661, 9788024645667.

FALTOVÁ LEITMANOVÁ, Ivana, 2012. *Regionální rozvoj – přístupy a nástroje*. Praha: Alfa Nakladatelství. Ekonomie studium. ISBN 978-80-87197-58-5.

FRIČ, P.; GOULLI, R. a kol. *Neziskový sektor v ČR*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-04-1.

HOLÁTOVÁ, Darja a KRNINSKÁ, Růžena. *Lidské zdroje v rozvoji venkova*. Ekonomie studium. Praha: Alfa Nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-87197-57-8.

JEŽEK, Jiří a kol. *Regionální rozvoj*. Vyd. 1. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2014. ISBN 978-80-261-0462-9.

MAJEROVÁ, Věra a ČMEJREK, Jaroslav. *Český venkov 2005: rozvoj venkovské společnosti*. Praha: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2005. ISBN 80-213-1274-2.

PETRUSEK, Miloslav; MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

MATES, Pavel a WOKOUN, René. *Malá encyklopedie regionalistiky a veřejné správy*. Praha: Prospektrum, 2001. ISBN 80-7175-100-6.

MAIER, Karel. *Udržitelný rozvoj území*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7.

MÜLLER, Karel B. *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*. Praha: Triton, 2002. Filosofická setkávání. ISBN 80-7254-232-x.

MÜLLER, Karel B. *Politická sociologie: (politika a identita v proměnách modernity)*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7376-380-2.

MÜLLER, Karel B. *Češi, občanská společnost a evropské výzvy: mezi nacionalismem a liberarismem aneb od etnické exkluze k aktivní hranici*. V Praze: Stanislav Juhaňák – Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-865-8.

POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. ISBN 80-86429-50-4.

SKOKAN, Karel. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. Ostrava: Repronis, 2004. ISBN 80-7329-059-6.

SKOVAJSA, Marek. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788073676810.

STEJSKAL, J.; KUVÍKOVÁ, H.; MAŤÁTKOVÁ, K. *Neziskové organizace – vybrané problémy ekonomiky*. Wolters Kluwer ČR, a. s., Praha: 2012. ISBN 978-80-7357-973-9.

STEJSKAL, Jan a KOVÁRNÍK, Jaroslav. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-588-2.

Úplné znění Ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky: Úplné znění Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky: některé další související právní předpisy, 2023. Vydání: osmnácté. Praha: Armex Publishing. ISBN 978-80-87451-92-2.

WOKOUN, René, Jan MALINOVSKÝ a Milan BLAŽEK. *Regionální rozvoj: Východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde Praha, a.s., 2008. ISBN 80-7201-699-0.

Odborné články:

článek „*České venkovy z pohledu vybraných lokálních elit, 2012*“, Obec a finance, dostupný online na: <http://www.cz/clanek.asp?id=6538386>

článek „*Global Civil Society: An Answer to War*. Cambridge: Polity Press Kaldor, Mary 2003, dostupný online na: <https://www.jstor.org/stable/23999031>

článek „*Human Capital and Urban Growth in Italy, 1981-2001*“, Francesco Giffoni, Matteo Gomellini, Dario Pellegrino, Bank of Italy Temi di Discussione (Working Paper) No. 1127, dostupný online na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3040645

článek „*Kvalita života v regionech v návaznosti na Strategii Česká republika 2030*“, RNDr. Pavlína Netrdová, Ph.D., katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecká fakulta University Karlovy; Ing. Ludmila Petkovová, Ph.D., Trexima, spol. s r. o.

článek „*Regionální disparity, Disparity v regionálním rozvoji země – pojetí, teorie, identifikace a hodnocení*“, Ing. Jan Sucháček, Ph.D., VŠB-Technická univerzita Ostrava Ekonomická fakulta, dostupný online na: <http://alkut.cz>

článek „*Sít' institucionálních aktérů rozvoje malého města*“, Zdenka Vajdová, Josef Bernard, Jana Stachová, Daniel Čermák, Sociologický ústav AV ČR, dostupný online na: <https://www.soc.cas.cz/publikace/sit-institucionalnich-akteru-rozvoje-maleho-mesta>

Internetové zdroje:

CLLD (Community Led Local Development – CLLD), 2023. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, [online]. Dostupné z: <https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/clld>

Integrované územní investice (Integrated Territorial Investments ITI), 2023. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, [online]. Dostupné z: <https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/iti>

České venkovy z pohledu vybraných lokálních elit. Obec a finance 2012 ČR, [online]. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6538386>

Strategický rámec České republiky 2030 [online]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/CR-2030/Strategicky_ramec_Ceska_republika_2030-compressed-1_.pdf

Strategie regionální rozvoje ČR 2021+, 2023. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, [online]. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/regionalni-rozvoj/strategie-regionalniho-rozvoje-cr-2021>

Strategie rozvoje Libereckého kraje 2021–2027, 2022 [online]. Dostupné z: <https://regionalni-rozvoj.kraj-lbc.cz/page1885>

Smlouva o Evropské unii [online], 2023. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/founding-agreements_cs

9 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

9.1 Seznam obrázků

Obrázek 1 Funkcionální dimenze ve vztahu občanské společnosti a státu	20
Obrázek 2 Fondy politiky soudržnosti 2021-2027	27
Obrázek 3 Operační programy politiky soudržnosti 2021-2027	28
Obrázek 4 Jaký je rozdíl mezi fondem a programem?	28
Obrázek 5 Podporované oblasti	29
Obrázek 6 Nástroje regionální politiky 2021–2027.....	30
Obrázek 7 Místní akční skupiny a jejich pokrytí území ČR.....	31
Obrázek 8 Model pětišroubovice.....	32
Obrázek 9 Žebřík participace.....	36
Obrázek 10 Výhody a nevýhody zapojování veřejnosti	37
Obrázek 11 Indikátory měření kvality života	41
Obrázek 12 Shrnutí závěrečných zpráv expertních skupin pro identifikaci relevantních indikátorů kvality života v ČR.....	41
Obrázek 13 Mapa Libereckého kraje.....	43
Obrázek 14 Znak Libereckého kraje.....	44
Obrázek 15 Podíl obyvatel správních obvodů obcí ORP na celkovém počtu obyvatel kraje	45
Obrázek 16 Mapa rozdělení hospodářských oblastí Libereckého kraje	51
Obrázek 17 Turistické oblasti Libereckého kraje	52
Obrázek 18 Znak města Vysoké nad Jizerou.....	55
Obrázek 19 Znak města Rovensko pod Troskami	57
Obrázek 20 Vyhodnocení facebookového dotazníku Chyba! Záložka není definována.	

9.2 Seznam tabulek

Tabulka 1 Věková struktura obyvatelstva Libereckého kraje 2021	47
Tabulka 2 Věková kategorie důchodového věku.....	47

9.3 Seznam grafů

Graf 1 Věkové složení obyvatelstva Libereckého kraje podle pětiletých věkových skupin	46
Graf 2 Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele v Libereckém kraji.....	49
Graf 3 Podíl nezaměstnaných na obyvatelstvu v Libereckém kraji a jeho okresech.....	50
Graf 4 Nezaměstnanost podle krajů k 31.8.2022.....	50
Graf 5 Rozdělení dotazovaných občanů dle pohlaví	67
Graf 6 Rozdělení dotazovaných občanů dle věkové struktury	67
Graf 7 Zapojení občanů do konkrétních spolků	68
Graf 8 Motivace zapojení občanů do spolků	68
Graf 9 V čem občané spatřují přínos spolků	69
Graf 10 Pohled občanů, co by mohlo vést k vyššímu zapojení	69
Graf 11 V čem občané spatřují překážky	70
Graf 12 V čem občané spatřují prospěšnost participace.....	70

Graf 13 Zapojení občanů do vedení obce.....	71
Graf 14 Zapojení občanů do dění v obci	71
Graf 15 Kterého spolku pomoc by obec nejvíce uvítala	72
Graf 16 Informování občanů obcí	72
Graf 17 Způsob informování občanů obcí	73

9.4 Seznam použitých zkratk

Cca	Cirka
CLLD	Komunitně vedený místní rozvoj
EU	Evropská unie
ČR	Česká republika
EFRR	Evropský fond pro regionální rozvoj
ITI	Integrované územní investice
LK	Liberecký kraj
MAS	Místní akční skupina
Např	Například
NO	neziskové organizace
NNO	neveřejné neziskové organizace
SNO	státní neziskové organizace
OS	Občanská společnost
OP	Operační program
ORP	obec s rozšířenou působností
Tj	To je

10 Přílohy

Příloha č. 1

Dotazníkové šetření pro zástupce a členy zájmových skupin

Co vás osobně motivovalo se zapojit do spolku / sdružení / zájmové skupiny?

V čem vidíte přínos spolků / sdružení / zájmových skupin pro společnost?

V čem vidíte přínos spolků / sdružení / zájmových skupin pro Vaše město?

Jakou podporu má Váš spolek / sdružení / zájmová skupina od vedení města?

Co by Vám konkrétně pomohlo k rozvoji, vylepšení spolupráce s městem / zastupitelstvem?

Jak podporujete získávání nových členů do spolků / sdružení / zájmových skupin?

Jak podporuje město zapojení nových členů do spolků / sdružení / zájmových skupin?

V čem byste uvítali větší podporu ze strany města?

Jak Váš spolek / sdružení / zájmovou skupinu obec zve a zapojuje ke společným jednáním, které se týkají Vaší oblasti tak, aby zjistila Váš názor či postoj, a aby zohlednila Vaše znalosti a zkušenosti?

Do jakých aktivit Vás obec zapojuje?

Příloha č. 2

Dotazníkové šetření pro členy zastupitelstva

Jak vnímáte participaci občanů ve Vaší obci?

Má Vaše obec součástí rozpočtu i kolonku „participačního rozpočtu“?

Jakými způsoby obec podporuje a zapojuje občany – spolky do participace na obecním řízení?

Jak, v jakých institucích (spolcích, sdruženích, zájmových skupinách) a jakým způsobem veřejnost spolupracuje s obcí?

V čem vidíte přidanou hodnotu a přínos zapojením občanů pro obec?

Ovlivňují (pokud ano jak?) participaci občanů změny v politickém vedení obce?

V jakých případech přenechává obec určité spolu/rozhodování na spolcích či občanech? (např. plánovaná modernizace sokolovny, víme, že je nejvíce využívána TJ Sokol, a proto hlavní slovo při modernizaci přenecháme TJ Sokol...)

Co by konkrétně pomohlo ke zvýšení angažovanosti ve Vaší obci?

Jaká věková kategorie je nejvíce angažovaná ve Vaší obci?

Jaké hodnoty dle Vás má naplňovat nejlepší spolek?

V čem vnímáte nejvyšší přidanou hodnotu nejlepšího spolku pro občanskou společnost nebo pro obec?

Co je podle Vás pro občany bariérou pro jejich participaci?

Příloha č. 3

Dotazníkové šetření pro uživatele internetu

Pohlaví? MUŽ ŽENA

Věk? 18 - 35let 36 - 50let 51 - 65let 65+let

Jste zapojeni ve Vaší obci / městě do některého spolku / sdružení / zájmové skupiny? Pokud ANO – do kterého?

Co by Vás konkrétně osobně motivovalo zapojit se do spolku / sdružení / zájmové skupiny?

V čem vidíte přínos spolků obecně pro společnost?

Co by podle Vás pomohlo obecně vyššímu zapojení občanů do občanské společnosti?

Co Vám brání zapojit se do občanské společnosti?

Čím podle Vás prospívá větší participace občanů ve spolcích / sdružení / zájmových skupinách obecnému blahu / rozvoji občanské společnosti?

Zapojili jste se někdy do vedení obce?

Zapojujete se do života obce?

Pomoc, kterého spolku / sdružení / zájmové skupiny si myslíte, že by obec nejvíce uvítala?

Domníváte se, že vedení obce dostatečně informuje občany o dění ve Vaší obci?

Jak by obec ideálně měla vhodně informovat občany?

Příloha č. 4

Polostrukturovaný rozhovor se zástupci a představiteli veřejné správy a příspěvkových organizací, působících v oblasti kultury, volnočasových aktivit a zájmových spolků pro veřejnost

Čemu se domníváte, že nejvíce přispívá ve veřejné či obecní správě občanská angažovanost?

Jak / jakou formou se občané zapojují do veřejného dění? Čím více?

Kde by nejvíce prospěla / byla potřebná pomoc občanů?

Co si myslíte, že občany motivuje k jejich participaci?

Co si myslíte, že jim brání v participaci? Jaké jsou jejich bariéry?

S ohledem na velikost obcí, v kterých jsou občané angažováni nejvíce?

Jak vnímáte vývoj občanské angažovanosti, klesá, stoupá? Proč tomu tak je?

Jak fungují participační rozpočty obce?

Jak motivuje kraj obce, aby motivovaly občany k participaci?

Jakou roli z pohledu kraje zastupují spolky či jiné neziskové organizace?

Jak konkrétně kraj podporuje občany k jejich zapojení do dění?

Příloha č. 5

Otázka	Výběrové kritérium	Odpovědi v %	Počet respondent	Počet odpovědí celkem
Pohlaví	MUŽ	40%	30	75
	ŽENA	60%	45	
Věk	18-35	36%	27	75
	36-50	32%	24	
	51-65	16%	12	
	65+	16%	12	
Jste zapojeni ve Vaší obci / městě do některého spolku / sdružení / zájmové	ANO	56%	42	75
	NE	44%	33	
Pokud ANO - do kterého?	SDH	46%	39	84
	TJ Sokol	7%	6	
	Divadelní ochotníci	4%	3	
	Mýslivecký spolek	4%	3	
	Zahradkářský spolek	0%	0	
	Jiné	39%	33	
V čem vidíte přínos spolků obecně pro občanskou společnost?	Pořádání různých akcí	33%	69	207
	Rozvoj vztahů, komunity, obce	30%	63	
	Spolupráce, stmelení občanů	7%	15	
	Zlepšení sociokulturního prostředí v obci	23%	48	
	Nevím, netuším	6%	12	
Co by Vás konkrétně osobně motivovalo zapojit se do spolku / sdružení / zájmové skupiny?	Dělat něco užitečného	14%	9	66
	Zájem o konkrétní spolek	23%	15	
	Společné zájmy a strávený čas	18%	12	
	Zapojení, účast na akcích	32%	21	
	Nic, nevím	14%	9	
Co by podle Vás pomohlo obecně vyššímu zapojení občanů do občanské společnosti?	Informace	25%	18	72
	Peníze	17%	12	
	Vlastní zájem	58%	42	
Čím podle Vás prospívá větší participace občanů ve spolcích / sdružení / zájmových skupinách k obecněmu blahu / regionálnímu rozvoji	Rozvoj, zviditelnění lokality	24%	15	63
	Sdružování občanů, otevřenost	38%	24	
	Možnost ovlivnění dění ve společnosti	24%	15	
	Nemám přehled, nic	14%	9	
Co Vám brání zapojit se do občanské společnosti?	Nedostatek času	20%	12	60
	Málo informací o organizacích v okolí	15%	9	
	Můj nezájem	45%	27	
	Věk, zaměstnání, vztahy v obci	20%	12	
Zapojujete se do života obce?	ANO	67%	48	72
	NE	33%	24	
Zapojili jste se někdy do vedení obce?	ANO	16%	12	75
	NE	85%	64	
Pomoc kterého spolu / sdružení / zájmové skupiny si myslíte, že by obec nejvíce uvítala?	SDH	57%	34	60
	Vzdělávací a kulturní	18%	11	
	Nedokážu říct, nevím, nemám přehled	25%	15	
Domníváte se, že vedení obce dostatečně informuje občany o dění ve	ANO	64%	48	75
	NE	36%	27	
Jak by obec ideálně měla vhodně informovat občany?	Webové stránky	16%	12	75
	Tiskové noviny	35%	26	
	Sociální sítě	32%	24	
	Místní rozhlas	9%	7	
	Jiné	8%	6	